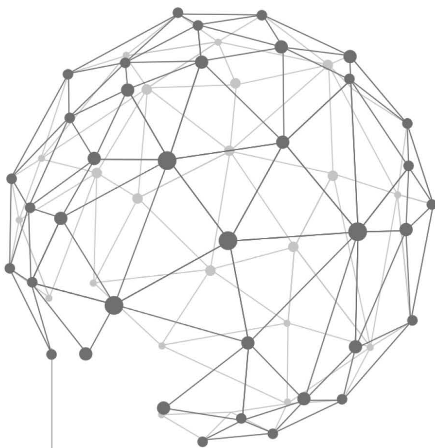
04
مەوسووعەی بەرەو باشتر پێگەیشتن و تێگەیشتن

عەلی باپیر

بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن

2021-1442

بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن

www.alibapir.com

بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن

نووسین: عەلی باپیر

چاپی یەکەم ١٤٤٢ك - ٢٠٢١ز

نوسینگەی تەفسیر

بۆ بڵاوکردنەوە

هەولێر- شەقامی 30 مەتری تەنیشت منارەی چۆلی

+964 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

/TafseerOffice

ئامادەکردنی پێڕست - نوسینگەی تەفسیر

عــــەلی بـــاپیر (نووسەر)

بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن

٢١٦ لاپــەڕە

١٤ * ٢١ سـم

بابـەت : ئایینی

ISBN : 978-99-22-632-11-7

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان - هەرێمی کوردستان

ژمارە سپاردنی (٢١٩) ی ساڵی ٢٠٢٠ پێدراوە

"بیروبۆچونی ئەم کتێبە، مەرج نیە هەمان بیرو بۆچونی نوسینگەی تەفسیر بێ"

خــەتی بــەرگ : نـــــەوزاد کۆیــی

دیزاینی ناوەوە : زەردەشت کاوانی

مەوسووعەی

بەرەو باشتر تێگەیشتن و پێگەیشتن

- کتێبی ٤ -

بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەوان

نووسینی

عـــەلی بــــاپیر

www.alibapir.com

بسم الله الرحمن الرحيم

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ
صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ۝٣٣﴾

فصلت.

پێشکەش بێ

بە هەرکەسێک کە پێش زمانی قسە و وتار، بەزمانی حاڵ و کردار خەڵك بەرە و خوا بانگ دەکات و، بە بەرنامەکەییان ئاشنا دەکات و، زۆر باش دەزانێ کە خەڵک لە خوا وەنزیکخستن و بەندایەتیی بۆ خوا کردن فێرکردنیان، ئەرکی هەرەمەزن و هەستیاری پێغەمبەرانی هەڵبژاردەی خوایە، بۆیە: بەهەرچی لە توانا و بڕستی دایە، خۆی بۆ ئامادە دەکات.

پێشەکی و ڕێخۆشکردن

إنَّ الْحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَن يَهْده اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَن لاَ إِلَهَ إِلاّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسولُهُ.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٢﴾ آل عمران.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١﴾ النساء.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ٧١﴾ الأحزاب.

خوێنەرە بەڕێزەکان!

شتێکی ڕوون و بێ چەند و چوونە، کەئەرکی سەرەکیی پێغەمبەرانی خوا صلی الله علیه وسلم بریتی بووە لە خەڵك بۆلای خوا بانگکردن و بە ئایین بەرنامەکەی ئاشناکردنیان، هەڵبەتە پێغەمبەرانیش (علیهم أفضل الصلوات وأتم التسلیمات وأحسن البرکات)، بە باشترین شێوە، ئەو

ئەرکە گەورە و گرنگ و قورسەی سەرشانی خۆیانیان ئەنجام داوە، چونکە ئەگەر وانەبووایە، حیکمەتی خوای کارزانیان لە ڕەوانەکرانیان دا، بۆ نەدەهێنرایەدی، کە بریتیە لە: تەواو کردنی بەڵگەی خوا لە سەر بەندەکان (إقام حجة الله على العباد) و بیانوو بڕاوکردن و،بەهانە بەدەستەوە نەهێشتنیان، بۆ ناسنیی خوا و نەپەرستنی وبەندایەتیی بۆ نەکردنی، وەك خوای بەرزی مەزن فەرمویەتی:

﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ النساء

واتە: پێغەمبەرانی خوا ڕەوانەکراوێکی دڵخۆشکەر و ترسێنەر (موژدەدەر و وریا کەرەوە)ن،تاکو دوای هاتنی پێغەمبەران، خەڵك بەڵگەی لەسەر خوا نەمێنێ و،خواش زاڵی کار بەجێیە.

کەواتە:هەموو ئەوانەی بەشێوەیەك لەشێوەکان، کاری بانگکردنی خەڵك بۆ لای خوا و ئاشناکردنیان بە ئایین و بەرنامەکەی، دەکەن،دەبێ بزانن بەو کارەیان شانیان خستۆتە بن باری گەورەترین و هەستیارتین و گرنگترین ئەرك، کە لەئەسڵ دا ئەرکی پێغەمبەرانی خوایە (علیهم الصلاة والسلام والبركات)،بۆیە دەبێ یەکجا یەکجار هۆشیاربن و،بەردەوام سەرگەرمی خۆئامادەکردن وتێگەیشتن و پێگەیشتنی زیاترین، تاکو شایستەیی جێ بەجێکردنی ئەو ئەرك و کارە گەورە و گرنگەیان هەبێ، نەك بەپێچەوانەوە: دڵزەدەیان بکەن و دووریان بخەنەوە!

ئەم بابەتەش: (بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن)، مەبەستمان پێی بانگەوازی ئیسلامییە و، سەرەتا دەمەوێ ئەو ڕاستییە ڕابگەیەنم کە:

١٠

ئەم[1] بابەتە، برای دڵسۆزتان زۆری خۆ پێوە ماندوو کردوە، جگە لە خوێندنەوەو موتاڵای وردو قووڵی چەند ڕۆژە، ڕاوێژیشم لەسەر کردوەو، ئیستیخارەشم بۆ کردوە، دوعاو پاڕانەوەشم بۆ کردوەو، ئومێدم وایە ئەوە بڵێم و، ئەوە ڕوون بکەمەوە، کە جێگای ڕەزامەندیی خوای پەروەردگار بێ، پاشان مایەی سوود و کەڵکی ئێوەش بێ.

بەڕێـــــزان!

ئەوەی کە لەم کتێبەدا دەمەوێ پێشکەشی ئێوەی بکەم، لەو دە (١٠) تەوەرەیەدا، کە دوایی ناوونیشانەکانیان دەخەینەڕوو، گوشراوو پوختەی ئەوەیە کە من بەڕاست و دروست و چاکی دەزانم، ئێمە کار و جموجۆڵ و چالاکیی بانگەوازی خۆمانی پێ ئەنجام بدەین، گومانی تێدانیە کە بانگەوازی ئیسلامیی بە هەموو جۆرەکانیەوەو لە هەموو ئاستەکانداو، بە چەمك و واتای فراوانی بانگەوازی ئیسلامیی، بە بزوێنەر و داینەمۆی دینداریی و مسوڵمانەتیی دادەنرێ و پێغەمبەری خاتەم موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) دوای ئەوەی خوای پەروەردگار بە دواندن (خطاب)ی:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ١ ﴾المزمل.

کردیە پێغەمبەر (نبي)، ئەگەر دواتر بە دواندن (خطاب)ی:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ١ قُمۡ فَأَنذِرۡ ٢ ﴾المدثر.

---

(١) ئەم بابەتە کاتی خۆی لەلایان: (ناوەندی ڕاهێنان و گەشەپێدان)ەوە بۆ بەندە پێشنیار کرا و بە پێنج وتار پێشکەشی بژاردەیەك لە مامۆستا و مشوور خۆرانم کردن، لە برایان و خوشکان، خوا پاداشتیان بداتەوە.

نەیکردبایە ڕەوانەکراو (رَسُول)، بە تەئکید ئەو بانگەواز و پەیامەی خوا بە ئێمە نەدەگەیشت، چونکە زانایان دەڵێن: پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) خوای مهرەبان دوای ئەوەی بە پێنج ئایەتی سەرەتای سووڕەتی (العلق) دواندی:

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ ٱقْرَأْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلَّذِى خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ ٱقْرَأْ وَرَبُّكَ ٱلْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ ٱلْإِنسَٰنَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾ ﴾العلق.

کە ئەمانە پێنج ئایەتی سەرەتای قورئان بوون، دابەزینە سەر دڵی موبارەکی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ، دوای ئەوە، یەکسەر سووڕەتی (المزمل) هاتە خوار، چونکە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) چۆوە بۆ ماڵێ و، بە خەدیجەی خێزانی خوا لێی ڕازی بێ، فەرمووی: {زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي}[1]، واتە: دامپۆشن، دامپۆشن، هەروەها لەرزی لێهات، حاڵەتێکی نا ئاسایی بۆی ڕوویدا، گوتیشی: لە خۆم ترسام، بەڵام ئەوە بوو کە خەدیجە خوا لێی ڕازی بێت، دڵی دایەوە، گوتی: {كَلاَّ أَبْشِرْ فَوَاللَّهِ لَا يُخْزِيكَ اللَّهُ أَبَدًا، وَاللَّهِ إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَصْدُقُ الْحَدِيثَ، وَتَحْمِلُ الْكَلَّ، وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ} أخرجه البخاري: ٦٥٨١، ومسلم: ٤٢٢. واتە: نەخێر بەخوا، خوا هەرگیز تۆ شەرمەزار ناکات، تۆ خزمایەتی دەگەیەنی و، ڕاستگۆیی و، دەستبارگری لە تەنگانەداو، هاوکاریی نەدار دەکەی و، ڕێزی میوان دەگری، لەکاتی نەهامەتییەکان یارمەتیی(خەڵك) دەدەی،

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: ٤، وَمُسْلِمٌ برقم: ١٦١، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: ٣٣٢٥.

کۆمەڵێك لە سیفەتە بەرزەکانی پێغەمبەری هەڵدان (صلى الله عليه وسلم).

بەڵێ خوا عزوجل بە: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ١﴾، موحەممەدی (صلى الله عليه وسلم) کردە پێغەمبەر (نبي)، بەڵام دوایی ئەوەبوو کە سەرەتای سووڕەتی (المدثر) دابەزی:

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ١ قُمۡ فَأَنذِرۡ ٢ وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ٣ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ٤ وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ٥ وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ٦ وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ٧﴾ المدثر.

واتە: بە ناوی خوای بە بەزەیی بەخشندە

ئەی خۆ لەنوێنەوە پێچەر! هەڵسە (خەڵك) بێدار بکەوە و، پەروەردگارت بە گەورە بگرە و، پۆشاکت چاك ڕابگرە و، واز لە گوناهو پیسیی بێنەو، بە زۆر دیتنەوە منەت لەسەر چاکەکانت مەکەو، بۆ پەروەردگارت خۆت ڕابگرە.

بەم سەرەتای سووڕتی (المدثر) پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وەك ڕەوانەکراو (رسول) مولزەم و موکەللەف کرا بەوەی کە ئەوەی کە وەك (نبي) وەریگرتوە، وەك (رسول) بیگەیەنێ، ئنجا ئەگەر پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وای نەکردبایە، بە دڵنیاییی ئەو پەیامە بە دەستی ئێمە نەدەگەی، دواییش هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خوا لێیان ڕازی بێ، بە تایبەت چوار خەلیفە ڕاشیدەکەی، ئەگەر ئەوانیش وەك پێغەمبەری خاتەمیان نەکردبایەو، بەردەوام نەبووبان لەسەر گەیاندنی پەیامی خوا، دیسان بڵاو

نەدەبۆوە، هەروەها دوای ئەوانیش جیلی شوێنکەوتووان (تابعین)، شوێنکەوتووانی شوێنکەوتووان، هەتا گەیشتۆتە ئێستا.

بەڵێ، بانگەواز واتە: بانگکردنی خەڵك بۆ لای خواو بۆ لای ئایین و پەیامی خوا، داینەمۆو بزوێنەری دینداریی و مسوڵمانەتییە، ئەوەش ئەرکێکە سەرەتا پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) پێی ئەرکدار (مُکَلَّف) کراوەو، دوای خۆیشی، هەموو ئۆممەتەکەی،هەمان ئەرکی لەسەرشانە بە زۆر بەڵگان، بۆ وێنە: ئەم ئایەتە موبارەکە کە دەفەرموێ:

﴿قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَٰذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُم بِهِ وَمَنْ بَلَغَ ...(١٩)﴾ الأنعام

١٤

(خوا بە پێغەمبەر دەفەرموێ:) بڵێ: چ شتێك شایەدیی بدات گەورەترە، {چاوەڕێی وەڵامی ئەوان مەکە}، بڵێ: خوا، {ئەگەر خوا شایەدیی بدات، شایەدییەکەی لە هی هەموو کەس گەورەترە}، ئنجا بفەرموو: خوا شایەدە، لە نێوان من و ئێوەدا، {کە منی کردوە بە پێغەمبەر}، ئەم قوڕئانەشم بۆ ڕەوانکراوە، تاکو ئێوەی پێ هۆشیار بکەمەوەو، هەرکەسێکی دیکەش کە پێی دەگات.

یانی: هەر کەسێکی دیکەش کە پێی دەگات، بەم قوڕئانە هۆشیارو، ئاگاداری دەکەمەوەو، وریای دەکەمەوە، کە بزانێ چییە؟ لە کوێوە هاتوە؟ بۆچی هاتوە؟ بۆ کوێ دەچێ؟

کەواتە: وەك زانایان دەڵێن: ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی هەر کەسێك ئەو پەیامە، ئەو قوڕئانەی پێ دەگات، ئەویش وەك پێغەمبەر

(صلى الله عليه وسلم) مولزەمە کە بیگەیەنێ بەخەڵك، بە هەموو شێوەکانی گەیاندن، کە دوایی باسیان دەکەین.

هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {بَلِّغو عَنِّي وَلَو آيَة}[1]، واتە: ئەگەر ئایەتێکیش بێ لە منەوە بیگەیەنن.

بۆ بابەتەکەشمان: (بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن)م وەك ناوونیشان هەڵبژاردوە، بۆیە با ئەم دوو وشەیەتان تۆزێ بۆ شی بکەمەوە:

مەبەستم لە ڕەسەن (أَصِيل)، ئەوەیە کە ئەو بانگەوازە دەبێ بریتی بێ لە پەیام و بەرنامەی تێرو تەواوی خوا، کە لە قورئان و سوننەتدا بەرجەستەیە.

هەروەها مەبەستم لە ڕاستبوون (صحيح)ەکەشی ئەوەیە: بە شێوەیەك بگەیەنرێ، کە پڕ بە پێستی واقیع بێ و، ئامانج بپێکێ، چونکە لە ڕاستیی دا، کاری ئیسلامیی و، هەموو جموجۆڵێکی ئیسلامیی، دەبێ هەم (ڕاست)بێ، هەم (ڕەسەن) بێ، ڕاستبێ، واتە: ئەو واقیعەی تێیدا ئەنجام دەدرێ، ئەو ژینگەیەڕەچاو کرابێ، ڕەسەنیش بێ، واتە: شتێك نەبێ کە ڕەگ و ڕیشەو ئەسڵێکی شەرعیی نەبێ

دە(١٠) تەوەرەکانی ئەم بابەتەش، ئەمە ناوونیشانەکانیانن:

تەوەری یەکەم: پێناسەی بانگەواز.
تەوەری دووەم: گرنگیی و پێگەو حوکمی بانگەواز.
تەوەری سێیەم: پلەو پایەی بانگەوازکاران.

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: ٤٩٦.

تەوەرەی چوارەم: ئامانج و مەبەستی بانگەواز.

تەوەری پێنجەم: ڕێبازی بانگەوازو، شێواز و ئامرازەکانی.

تەوەری شەشەم: چەسپاویی ڕێباز و ئامانجی بانگەوازو، داهێنان و تازەگەریی بەردەوام لە شێواز و ئامرازەکانیدا.

تەوەری حەوتەم: بنەما گرنگەکانی بانگەواز.

تەوەری هەشتەم: ئاکارو ڕەوشتە پەسندە بنەڕەتییەکانی بانگەوازکاران.

تەوەری نۆیەم: چەند هەڵەو نەخۆشییەکی بەشێك لە بانگەوازکاران.

تەوەری دەیەم و کۆتایی: چۆن دەتوانین بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن بۆ ئیسلام بکەین؟

سبحانك اللَّهم وبحمدك، أشهد أن لا إله إلَّا أنت

أستغفرك وأتوب إليك

٦ / رجب / ١٤٤١ك

١ / ٣ / ٢٠٢٠ ز

تەوەری یەکەم

پێناسەی بانگەواز

بــــەڕێزان!

گەلێك جاران بۆ هەندێك لە وشەكان كە لە قورئاندا هاتوون، یان لە فەرمایشتی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم) چەمك و واتایەكی باوو عورفیان بۆ دادەتاشین و، قەتیسیان دەكەین لەو چەمك و واتایانەدا كە لە ڕۆژگاری ئێمەداو، لەلای ئێمە باون، بەڵام مەرج نیە لە بەكارهێنانی قورئاندا وابێ، یەكێ لەوانە ئەم وشەی بانگەواز (دعوة)ە، بانگەواز ئێمە هەر وای لێ حاڵین: مامۆستایەك كە وتار دەدا (وتاری جومعە) یاخود وتارەكانی دی، یاخود كە لە بۆنەكانی دیكەدا قسە بۆ خەڵك دەكات، یاخود كەسێك كە دەرس دەڵێتەوە، یان ئامۆژگاریی خەڵك دەكات، ئێمە وای لێ حاڵین كە بانگەواز ئەوەیە!

بەڵام براو خوشكانی بەڕێز!

وەك دواییش زیاتر ڕوونی دەكەمەوە، بانگەوازی ئیسلامیی (الدعوة الإسلامية) هەموو جموجۆڵ و چالاكییەكانی ئینسان كە ئەنجامیان دەدا، بە مەبەستی ئەوەی ئایینی خوای پەروەردگار بۆ خەڵك ڕوون بكاتەوە، چەمكی بانگەواز هەمووی دەگرێتەوە، بەڵكو جاری وا هەیە كردەوەو ئاكارو هەڵوێستی ئینسان، ئنجا كردەوەی كۆمەڵایەتییە، هەڵوێستی سیاسییە، ئاكاری خێزانییە، زۆر كاریگەرترە لە وتارێك، بگرە لەدەیان وتاریش، بۆ بانگكردنی خەڵك بۆ ئیسلام و بەرچاو ڕوونكردنەوەیان لە باردیەوە.

ئایا پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) تەنیا هەر بە زمانی وتار، ئایینی پێشانی ئێمەداوە؟ نەخێر، بەڵكو زیاتر بە زمانی

کردار، زانایانی فەرمووده‌ناس دەڵێن: فەرمایشتە موتەواتیرەکان کە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بە زاری موبارەکی فەرموونی، هەندێك دەڵێن: دە (١٠)ن، هەندێك دەڵێن: چوار (٤)ن، گرنگ ئەوەیە لەو سنوورە دان، هەڵبەت هەیشن گوتوویانە: زیاترن، بەڵام کە دێنە سەر دیاریکردنیان، مشت و مڕی زۆر دروست دەبێ، ئایا دەقەکانی سوننەت کە بە شێوەی تەواتوور بە ئێمە گەیشتوون، هەر ئەوەنددەن؟! نەخێر، بەڵام زۆربەی دەقەکانی سوننەت کە بە تەواتوور بە ئێمە گەیشتوون، هەموویان دەقی سوننەتی کردەیی (السنة العملية) ن، بۆ وێنە: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لەبەر چاوی هاوەڵان نوێژی کردوە، لەسەر مینبەر، بەلای کەمەوە دوو جار نوێژی کردوە لەسەر مینبەرو، فەرموویەتی: {صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي}[1]، واتە: وەك چۆن بینیتانم نوێژم کرد، نوێژ بکەن.

ئەوە هەموویان بینیویانە، هەروەها کە کۆچی کردوە، کە جەنگی کردوە، کە سەردانی دراوسێی کردوە، کە هەڵسوکەوتە جۆراو جۆرەکانی کردوون، هەموویان بە کردەوە بوون و، هەمووشیان پێشاندانی ئیسلام بوون.

بۆیە لەسەرەتاوە دەمەوێ ئەوەتان عەرزبکەم: کە چەمکی بانگەواز زۆر فراوانترە لەوەی کە لە زەین و مێشکی زۆربەی ئێمەدا هەیە، کە پێمان وایە: بریتیە لە وتاردان و دەرس گوتنەوەو، ئامۆژگاریی کردنی خەڵك، چ بە تاك و چ بە کۆ!

ئێستاش وەك چەند نموونەیەك، پێنج پێناسان دەخەینەڕوو:

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: ٦٣١.

پێناسەی یەکەم:

ئیبنو تەیمییە گوتوویەتی: (الدَّعوَةُ إِلى اللهِ هِيَ الدَّعوَةُ إِلى الإِيمَان بِهِ، وَبِمَا جَاءت بِهِ رُسُلُهُ بِتَصدِيقِهِم فِيمَا أَخبَرُوا به، وَذَلِكَ يَتَضَمَّنُ الدَّعوَةَ إِلى:

الشَّهَادَتَين، وَإِقَامِ الصَّلاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَصَومِ رَمَضَان، وَحَجِّ البَيتِ، وَالدَّعوَةِ إِلى الإِيمَانِ بِاللهِ، وَمَلائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالبَعثِ بَعدَ المَوتِ، وَالإِيمَانِ بِالقَدَرِ خَيرِهِ وَشَرِّهِ، وَالدَّعوَةُ إِلى أَن يَعبُدَ العَبدُ رَبَّهُ كَأَنَّهُ يَرَاهُ....

وَكُلُّ مَا أَحَبَّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ مِن وَاجِبٍ وَمُستَحَبٍّ مِن باطِنٍ وَظَاهِرٍ، فَمِنَ الدَّعوَةِ إِلى اللهِ: الأَمرُ بِهِ، وَكُلُّ مَا أَبغَضَهُ اللهُ وَ رَسُولُهُ مِن بَاطِنٍ وَظَاهِرٍ، فَمِنَ الدَّعوَةِ إِلى اللهِ: النَّهِي عَنهُ، وَلا تَتِمُّ الدَّعوَةُ إِلى اللهِ إِلاَّ بالدَّعوَةِ إِلى أَن يُفعَلَ مَا أَحبهُ اللهُ، وَيُترَكَ مَا أَبغَضَهُ اللهُ سَوَاءٌ، كَانَ مِنَ الأَقوَالِ أَوِ الأَعمَالِ البَاطِنَةِ وَالظَّاهِرَةِ)[1].

کە پێم وایە پێناسەیەکی زۆر باشی کردوەو چەمك و واتای بانگەواز باش ڕوون دەکاتەوە، دەڵێ: بانگەواز بۆ لای خوا بریتییە لە خەڵك بانگکردن بۆ بڕوا پێهێنانی و، بڕواهێنان بەوەی کە پێغەمبەرەکانی (علیهم الصلاة والسلام) هێناویانە، ئەویش بەوە کە بەڕاست بزانرێن لەوەدا کە هەواڵیان پێداوە، ئەوەش ئەم شتانە دەگرێتە خۆی: هەردوو شایەتمانەکان، {واتە: (أَشهَدُ أَن لا إِلهَ إِلاَّ الله، وَأَشهَدُ أَنَّ مُحَمَّد رسُولُ الله)} و، بەرپا کردنی نوێژو، زەکاتدان و، ڕۆژوو گرتنی مانگی ڕەمەزان و، حەجی ماڵی خوا، هەروەها بانگەواز کردن بۆ بڕواهێنان بە خواو، بە فریشتەکانی و، بە کتێبەکانی و، بە پێغەمبەرانی و، بە زیندوو بوونەوەی دوای مردن و، بڕواهێنان بە قەدەر، خێر و شەڕی،

---

(١) مجموع الفتاوى: ج١٥، ص١٥٧ و ١٦٧.

(واتە: ئەوەی کە ئینسان پێی خۆشەو ئەوەشی کە پێی ناخۆشە)، هەروەها بانگەواز کردن بۆ ئەوە کە بەندە پەروەردگاری خۆی بپەرستێ وەك بیبینێ، (واتە: بانگەوازکردن بۆ تەزکیەی نەفس و تەصەووف و عیرفانیش)، هەروەها بۆ شتێك کە خواو پێغەمبەرەکەی (صلی الله علیه وسلم) خۆشیان ویستوە، چ واجب بێ، چ پەسند بێ، چ پەنهان بێ، چ ئاشکرا بێ، لە بانگەوازکردنە بۆ لای خوا، کە فەرمانی پێ بکرێ و، هەرچی کە خواو پێغەمبەری خواش، ڕقیان لێ هەڵبستێ، لە پەنهان و ئاشکرا، لە بانگەوازکردنە بۆ لای خوا، کە قەدەغە بکرێ، بانگەوازیش بۆ لای خوا، تەواو نابێ، مەگەر بەوە کە هەرچی خوا فەڕزی کردوە، ئەنجام بدرێ و، هەرچی خوا ڕقی لێ هەڵدەستێ، وازی لێ بهێنرێ، چ پەیوەندی بە قسانەوە هەبێ، چ بە کردەوان، کردەوەو قسەکانیش چ پەنهان بن چ ئاشکرا. ٢٢

پێناسەی دووەم:

کە لە مەوسووعەی: (الإسلامُ كَما يَتَجَلَّى فِي كِتَابِ الله)[1]دوە دەیهێنین:

(هِيَ الدَّعوَةُ: إِلى اللهِ تَبَارَكَ وَتَعَالى، وَدِينِهِ القَيِّم، وَالهَدَفُ مِنهَا هُوَ إرجَاعُ النَّاسِ إِلى رَبِّهِم لِلقِيَامِ بِعِبَادَتِهِ مِن خِلالِ الإلتِزَامِ بِشَرِيعَتِهِ، وَالإِقتِدَاءِ بِنَبِيِّهِ، سَواء كَانَ ذَلِكَ الإرجَاعُ مِنَ الكُفرِ إِلى الإِيمَان ابتِداءً، أَوَ مِنَ المَعصِيَةِ إِلى الطَاعَةِ، تَوبَةً وَتَصحِيحاً، وَقَد يَكُونُ الهَدَفُ مِنَ الدَعوَةِ: الإِستِمرَارُ عَلى الطَّاعَةِ وَالإِزدِيَادِ مِنهَا، زِيادَةً فِي الإِهتِدَاء، وَكُلُّ ذَلِكَ بِالقَولِ وَالفِعل، أَوالقَالِ وَالحَال).

---

(١) الكِتابُ الحادِي عَشر، ص٢٠٠، الطبعة الثانية: ٢٠١٩.

واتە: بانگەواز بریتیە لە بانگكردنی خەڵك بۆ لای خوا تبارك وتعالی و، بۆ لای ئایینە ڕێك و ڕاستەكەی و، ئامانج لە بانگەواز، بریتیە لە گێڕانەوەی خەڵك بۆ لای پەروەردگاریان، بۆ هەڵسان بە بەندایەتیی كردنی لەمیانی پابەندیی بە شەریعەتەكەیەوەو، لەمیانی شوێنكەوتنی پێغەمبەرەكەیدا (صلی الله علیه وسلم)، ئنجا ئەو گێڕانەوەی خەڵكە بۆ لای خوا، چ لە كوفرەوە بێ، بۆ ئیمان، (خەڵكی نامسوڵمان بانگ بكرێ بۆ ئیسلام)، چ لە گوناهو تاوانەوە بێ بۆ تاعەت و فەرمانبەریی، (وەك گەڕانەوەو ڕاستكردنەوە)، جاری واش هەیە بانگەواز بۆ ئەوەیە كە ئەو مرۆڤە لەسەر ئەو تاعەت و چاكەیە بەردەوام بێ و، لە هیدایەت و تەقوا زیاد بكات، هەموو ئەوەش: چ بە قسە بێ، چ بە كردەوە، یان چ بە زمانی وتار بێ، چ بە زمانی حاڵ.

پێناسەی سێیەم:

ئەمەش پێناسەیەكی كورتە، (د. رؤوف شلبي) لە كتێبی: (الدَّعوَة الإسلامِيَّة في العَهد المكِّي)[1]دا، هێناویەتی، دەڵێ:

(الدَّعوَةُ الإسلامِيَّةُ: حَرَكَةُ إِحيَاءٍ للنِظَامِ الإلِهِي الَّذِي أَنزَلَهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ الخَاتَم).

واتە: بانگەوازی ئیسلامیی بریتیە لە جموجۆڵی بووژاندنەوەی سیستمی خوایی كە دایبەزاندۆتە سەر پێغەمبەری كۆتایی (موحەممەد) (صلی الله علیه وسلم).

---

(١) ص٣٢.

پێناسەی چوارەم:

(معـــاذ إبراهــيم عــتيلي) لە (التَّفَاعُل الدَّعَوِي عَبرَ شَبَكَاة التَّوَاصُــل الإِجتِمَاعِي)[1]دا، دەڵێ:

(الدعوة: نَقلُ رِسَالَةِ الإِسلامِ وَتَعلِيمِهَا لِلنَّاسِ فَردِيّاً أَو جَمَاعِيّاً، بِوَاسطَةِ وَسَائِلِ وَأَدَوَات مُبَاشِرَةٍ أَو غَير مُبَاشِرَة، بِحَيثُ تَهدِفُ إِلى تَحسِينِ أَحوَالِ المُسلمِينَ، وَإِقنَاعِ غَيرِ المُسلِمِين للدخُولِ فِي الإِسْلاَم).

واتە: بانگەواز بریتیە گواستنەوەی پەیامی ئیسلام و، فێری خەڵك کردنی، بە تەنیا، یاخود بە کۆمەڵ، بە هۆی چەند ئامرازێکەوە، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، کە ئامانج ئەوە بێ، حاڵی مسوڵمانان باشبێ و، نامسوڵمانانیش قەناعەت پێ بهێنرێن بەوەی کە بێنە نێو ئیسلامەوە.

پێناسەی پێنجەم:

(د. محمد شریف بن کمال مشوّح)ە، لە کتێبی: (فقهُ دَعوَةِ غَیرِ مُسلِمین وَرِعَایَةُ المُسلِمِین الجُدُد)[2]دا، دەڵێ:

(الدَّعوَةُ: فَنٌّ إِعلامِ الأَنَام بِدِينِ الإِسلام، وَحَضِّهِم عَلى الإِيمَانِ بِاللَّـهِ وَبَاقِي الأَركَانِ، وَالأَمرِ بِإِلتِزامِ الشَّرِيعَةِ وَتَعلِيمِهِم الدين، وَتَربِيَتِهِم عَلَيه، بِالأَسالِيبِ الشَّرعِيَّة المُمكِنَة، وَحَثِّهِم عَلى تَطبِيقِهِ فِي جَمِيعِ مَنَاحِي الحَيَاةِ، لِصَلاحِ حالِهِم فِي العاجِلِ وَالآجِل).

---

(١) ص٣٣.

(٢) ص٣٥

واتە: بانگەواز بریتیە لە هونەری بانگکردن و ئاگادار کردنەوەی خەڵك، لە ئایینی ئیسلام و، هاندانیان بۆ ئەوە کە ئیمان بە خوا بێنن و، ئیمان بە باقی پایەکانی دیکەی ئیمان بێنن، هەروەها فەرمانیان پێ بکرێ بە پابەندیی بە شەریعەتەوەو ئایینیان فێر بکرێ و، لەسەری پەروەردە بکرێن، بە شێوازە شەرعییە گونجاوەکان و، هانبدرێن لەسەر جێ بەجێکردنی شەریعەت لە هەموو ڕەهەندەکانی ژیانیاندا، بۆ ئەوەی هەم لە دنیادا حاڵیان باش بێ و، هەم لە دوارۆژدا.

بەڕێـــــزان!

ئایا ئێمە لەو پێناسانەوە چیمان بۆ دەردەکەوەێ؟ ڕاستییەکەی ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە لەسەرتاوە ئاماژەم پێدا: چەمکی بانگەواز زۆر فراوان و گشتگیرەو، هەموو ئیسلام دەگرێتەوە، وەك ئەوەی لە ئیبن و تەیمییەوە هێنامان و، ئەوەی خۆم هێنام و، ئەوەی لە زانایانی دیکەوە هێنامان، بانگەوازکردن بۆ ئیسلام واتە: بە کردارو بە وتار کارێك بکەی خەڵك پابەند بێ بە ئیسلامەوە، پێشێ لێی تێبگەن، ئنجا پێوەی پابەندبن، بۆ ئەوەی کە هەم لە دنیادا بەختەوەر بن و، هەم لە دوارۆژدا سەرفراز بن.

چەند بەڵگەیەك لەسەر گشتگیریی چەمك و واتای بانگەواز:

یەکەم: خوا سبحانه وتعالی دەفەرمویٚ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ... ﴿٢٤﴾ ﴾ الأنفال

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! بە دەم بانگی خواو پێغەمبەرەکەیەوە بچن، هەر کاتێ بانگیان کردن بۆ شتێك کە پێی زیندوو دەبنەوە.

بێگومان ئێمە بە هەموو ئیسلام زیندوو دەبینەوە، کەواتە: خواو پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ هەموو ئیسلام بانگیان کردووین، چونکە بە هەموو ئیسلام زیندوو دەبینەوە، نەك هەر بە ئیمان و عەقیدەکەی، یان تەنیا بە عیبادەتەکەی، یان تەنیا بە ڕەوشتەکەی ... هتد، بەڵکو بە کۆی شەریعەتەکەی: چ پەیوەندیی بە بواری خێزانیی، چ کۆمەڵایەتیی، چ سیاسیی، چ ئابووریی، هەر شتێکەوە هەبێ.

دووەم: هەروەها ئەگەر تەماشای ئەو فەرمایشتەی خوای پەروەردگار بکەین، لە سوورەتی (النحل)دا کە چەند جارێکی دیکەش دەیهێنین، خوا دەفەرموێ:

﴿ ٱدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ ... ﴿١٢٥﴾ ﴾

واتە: بانگ بکە بۆ ڕێبازی پەروەردگارت، ئایا ڕێبازی پەروەردگارت چییە؟ بێگومان قورئانەو سوننەتەو، شەریعەتی خوا هەموویەتی.

ئنجا ئایا بانگکردنەکە، چۆن بێ و چۆنیان بانگ بکەین؟ دەگونجێ بە قسە بانگیان بکەین و، دەگونجێ بە کردەوەش بانگیان

بکەین، کردەوەش زۆر جۆرە، وەك دوایی باسی دەکەین، کردەوە هەر شتێك و دوو شت نیە: کردەوەی کۆمەڵایەتیی هەیە، خزمەتگوزاریی هەیە، کردەوەی سیاسیی هەیە، کردەوەی خێزانیی هەیە، کرداری تاکیی هەیە، کرداری کۆمەڵیی هەیە، زۆر جۆری هەیە.

سێیەم: هەروەها ئەو فەرمایشتەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کە لە صەحیحی بوخاریی و صەحیحی موسلیم هاتوە، کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) عەلی کوڕی ئەبی تاڵیب خوا لێی ڕازی بێ دەنێرێ، لە کاتی گرتنی قەڵاکانی خەیبەردا، دەفەرموێ: {أُنفُذ عَلى رِسْلَكَ حَتَّى تَنزِلَ بِسَاحَتِهِم ثُمَّ ادعُوهُم إِلى الإِسْلام}[1]، واتە: بە شێنەیی بچۆ، هەتاکو دەچیە شوێنەکەیان، (دەچیە ئەو شوێنەی کە ئەوانی لێن) و، پاشان بانگیان بکە بۆ ئیسلام.

٢٧

یانی: بانگیان بکە بۆ ئیسلام بە گشتی و بە هەموو لایەن و ڕەهەندەکانیەوە.

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: ٢٩٤٢، وَمُسْلِمٌ برقم: ٢٤٠٦.

تەوەری دووەم

گرنگیی و پێگـە و حوکمی بـانگەواز

له تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

راگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

عەلی باپیر/AliBapir

archive.org/details/@alibapir

عەلی باپیر/AliBapir

کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

AliBapir

Google Play
App Store

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.com

بەڕێزان، خوشکان و برایانی خۆشەویستم!

ئەگەر تەماشای چەند دەقێك بکەین، زۆر بە ئاشکرا و ڕوونیی تێدەگەین کە گرنگیی بانگەوازو، پێگەکەی چۆنە؟ هەروەها حوکمەکەشی چییە؟

۱)- بۆ وێنە: هەردووك ئایەتی: (٤٥ و ٤٦) لە سووڕەتی (الأحزاب):

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَٰكَ شَٰهِدٗا وَمُبَشِّرٗا وَنَذِيرٗا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا إِلَى ٱللَّهِ بِإِذۡنِهِۦ وَسِرَاجٗا مُّنِيرٗا ﴿٤٦﴾ ﴾.

خوای پەروەردگار پێغەمبەری خاتەم دەدوێنێ، دەفەرموێ: ئەی پێغەمبەر! ئێمە تۆمان ناردوە، کە شایەدبی و دڵخۆشکەربی و، وریاکەرەوەبی، هەروەها بانگەوازکاربی بۆ لای خوا بە مۆڵەتی خواو، چرایەکی تیشکدەربی.

۳۱

کەواتە: ئەرکی سەرەکیی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئەوە بووە کە موژدەدەر و ترسێنەربێ و، بانگکاربێ بۆ لای خواو، وەك چرایەك ڕێی دینداریی و مسوڵمانێتی بۆ خەڵك ڕۆشن بکاتەوە.

۲)- هەروەها ئەم ئایەتەی سووڕەتی (المائدة)، کە خوا دەفەرموێ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغۡ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَۖ وَإِن لَّمۡ تَفۡعَلۡ فَمَا بَلَّغۡتَ رِسَالَتَهُۥۚ ...﴿٦٧﴾ ﴾.

واتە: ئەی ڕەوانەکراو! ئەوەی لە پەروەردگارتەوە بۆت دابەزێنراوە، بیگەیەنە، چونکە ئەگەر نەیگەیەنی (ئەگەر وانەکەی) پەیامی خوات نەگەیاندوە.

واتە: ئەگەر وانەکەی، مانای وایە تۆ (رسول) نەبووی، چونکە (رسول) کەسێکە پەیامێکی پێدا نێردرابێ و، دەبێ ئەو پەیامە بگەیەنرێ، چۆنی بیگەیەنێ؟ بە هەموو شێوەکانی گەیاندن، لێمان تێکنەچێ، تەنیا ئەوە نیە کە وتاریان بۆ بدات، چونکە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە هەموو شێوەکانی گەیاندن، پەیامی خوای گەیاندوە، ئنجا ئێمەش کە شوێنکەوتەی ئەو پێغەمبەرەین (صلی الله علیه وسلم)، هەمان ئەرك کە لەسەر شانی ئەو بووە، لەسەر شانی ئێمەشە، لە قەدەر تواناو بڕست و بۆ لوانمان، وەك خوای زاناو توانا لە سووڕەتی (الأحزاب)دا دەفەرموێ:

﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُواْ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْأَخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ ﴾.

واتە: بە دڵنیایی لە پێغەمبەری خوادا باشترین سەر مەشقیی هەیە بۆ ئێوە، بۆ هەر کەسێك بە ئومێدی خواو ڕۆژی دوایی بێ و، زۆر یادی خوا بکات.

کەواتە: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بەچی ئەرکدار (مُكَلَّف) کراوە، ئێمەش بە هەموو ئەو شتانە موکەللەفین، مەگەر شتێك بە بەڵگەیەك تایبەت کرابێ بە پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم)، زانایانی (أصول الفقه) هەموویان لەسەر ئەوە یەکدەنگن.

ئنجا بێگومان پێغەمبەر بۆ ئێمە نێردراوە، دەبێ تەماشای بکەین و شوێنی بکەوین، وەك لە سووڕەتی (آل عمران)دا خوا دەفەرموێ:

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ ﴿٣١﴾ ﴾.

واتە: بڵێ: ئەگەر خواتان خۆشدەوێ شوێنم بکەون، خواش خۆشی دەوێن.

لەچی دا شوێنی بکەوین؟ بە دڵنیایی لە هەموو شتێکدا، ئنجا وەك چۆن لە ئیمان هێنان و، لە عیبادەت و خوا پەرستییەکانداو، لە ڕەوشتەکانیی دا شوێنی دەکەوین، دەبێ لە گەیاندنی پەیامی خواشدا بە هەموو شێوەکانی گەیاندن، هەر شوێنی بکەوین.

٣)- لە سوورەتی (العصر)دا، کە سوورەتێکی کورتی سێ (٣) ئایەتییە، خوا دەفەرموێ:

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ وَٱلْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَفِى خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلْحَقِّ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ ﴿٣﴾ ﴾العصر.

واتە: بە ناوی خوای بە بەزەیی بەخشندە، بە دڵنیایی مرۆڤ لە زیانباریی دایە، {واتە: لەسەر بوونەکەی قەرزدار دەبێتەوە، جارانی دیکەش باسم کردوە: ئێمە بەبێ پرس پێکران هێنراوین بۆ ئێرە، بێ ئەوەی پرسیشمان پێ بکرێ، لێرە لادەبرێین، لە کاتێکی دیارییکراودا، ئنجا مرۆڤ لەسەر بوونەکەی خۆی قەرزدار دەبێتەوە، مەگەر چوار سیفەتی تێدابن}:

سیفەت و مەرجی یەکەم: ﴿ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ﴾، جگە لە کەسانێك کە ئیمانیان هێناوە.

هەمیشە (ءَامَنُوا۟) لە قورئاندا کە بەکاردەهێنرێ، مەگەر چۆن ئەگەرنا بەرکار (مفعولٌ بِهِ)ەکەی قرتێنراو (مَحذُوف)ە، چونکە هەموو

جاریٚ ناکریٚ بگوتریٚ: (آمَنُو بِاللهِ وَمَلائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَاليَومِ الأَخِرِ)، کەواتە: ﴿ءَامَنُواْ﴾، یانی: ئیمانیان هێناوە بە هەموو ئەو شتانەی پێویستە ئیمانیان پیٚ بهێنریٚ، ئەوە مەرجی یەکەم بۆ ئەوەی ئینسان لە زیانباریی دەرباز بیٚ.

سیفەت و مەرجی دووەم: ﴿وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ﴾، (عَمِلُوا الصَالِحَات)یش دیسان یانی: (عَمِلوا الخِصَالِ الصَّالِحَات)، یانی: هەموو کردەوە باشەکان ئەنجام دەدەن، ئەوە مەرجی یەکەم و دووەم، کە ئەو دووانە لە زاتی خۆماندا دێنە دی، بەڵام جاریٚ ئینسان هەر بۆتە نیوە مسوڵمان و، دوو سیفەت و مەرج ماون، بۆ ئەوەی لە زیانباریی دەربازی بێت و ببێتە ئەو مسوڵمانەی کە خوا دەیەویٚ.

سیفەت و مەرجی سێیەم: ﴿وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ﴾، دەبیٚ یەکدیش ڕاسپێرن بە هەق، ئەو هەقە کە لە ئیمان و کردەوەی باشدا بەرجەستەیە، بیگەیەنن بە دەرەوەی خۆیان. ٣٤

سیفەت و مەرجی چوارەم: ﴿وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ﴾، یەکدیش ڕاسپێرن بە خۆڕاگریی، چونکە پابەندیی بە هەقەوە، پێویستیی بە پشوو درێژیی و خۆڕاگریی دەکات.

کەواتە: ئەم سوورەتی (العصر)ە، کە سوورەتێکی مەککەییە، خوای کارزان و پەروەردگار هەر لە مەککە مسوڵمانانی حاڵی کردوە، کە دەبیٚ یەکدی ڕاسپێرن بە هەق و، یەکدی ڕاسپێرن بە خۆڕاگریی و دان بەخۆداگرتن لەسەر شوێنکەوتنی ئەو هەقە.

تەوەری سێیەم

پـــلە و پـــایەی بـــانگەوازکاران

ئایا کەسانێك کە خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەکەن و، خەڵك بۆ لای ئایین و بەرنامەی خوا بانگ دەکەن، چ پلەو پایەیەکیان هەیە و، چ مەقامێکیان هەیە؟.

١- بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە با سەرەتا سەرەنجی ئەم ئایەتە بدەین، خوا دەفەرموێ: ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ ﴾ فصلت.

پێویستە بزانرێ کە لە هەموو زمانەکاندا، شێوازی دەربڕین مەرج نیە تەنیا شێوازی ئاسایی بێ، جاری وایە شێوازی پرسیار کردنە، جاری وایە شێوازی پرسیارکردنی ئاساییە، یان پرسیار کردنی نکوولێیلێکەرانە (الإِستِفهَامُ الإِنكَاري)یە، لێرەش خوا سبحانە وتعالی بە شێوازی پرسیار کردن، دەفەرموێ:

﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ ﴾.

قسەی کێ باشترە لە هی کەسێك کە خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەکات؟ واتە: قسەی کەس باشتر نیە لەوە، چونکە پرسیار کردنی نکوولێیلێکەرانە (الإِستِفهَامُ الإِنكَاري)، وەڵامەکەی لە نێو خۆی دایە (يَتَضَمَّنُ جَوَابَهُ فِي طَيَّاتِهِ)، پێویستی بە وەڵام ناکات، بۆ نموونە: ئەگەر گوتم: ئایا ئەمە پەرداخ نیە؟ مەبەستم ئەوەیە کە نابێ کەس نکوولێی لێ بکات و، پێویست ناکات، بڵێم: با، چونکە وەڵامەکەی لە نێو خۆی دایە.

خوا عزوجل دەفەرموێ: قسەی کێ چاکترە لە هی کەسێك، کە خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەکات؟

بە تەئکید هیچ قسەیەك لەو قسەیە باشتر نیە، کەواتە: باشترین قسە، باشترین کەس دەیکات، خوشك و برا خۆشەویستەکانم! باشترین قسە، باشترین کەس دەیکات و، باشترین کردەوە لە باشترین کەسەوە پەیدا دەبێ، ئینسان دەبێ زۆر دڵی بە خۆی خۆشبێ، ئەگەر بەڕاستی بانگەوازکاربین بۆ لای خواو، بۆ لای ئایین و بەرنامەو پەیامی خوا، چونکە ئەو قسەیە کە ببێتە هۆی ئەوە خەڵك بەرەو خوا بێ و لە خوا نزیك بێتەوە و بەندەی خوا بێ و، پابەندی شەریعەتی خواو، شوێنکەوتووی پێغەمبەری پێشەوا بێ، ئەو قسەیە، یاخود ئەو کردەوەیە، باشترین قسەو کردەوەو ڕەفتارە، کەواتە: خاوەنەکەشی باشترین کەسە.

بەڵام بێگومان کار تەنیا هەر ئەوە نیە مرۆڤ خەڵك بانگ بکات بۆ لای خوا، بەڵکو دەبێ کردەوەی چاکیشی هەبێ: ﴿ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ﴾، چونکە بە تەئکید کەسێك قسەی باش بکات، بەڵام کردەوەکەی خراپ بێ، لە جیاتی ئەوەی خەڵك بە قسەی وی لە خوای نزیك بێتەوە، لێی دوور دەکەوێتەوە، چەندان کەسمان بینیوە کە قسەیان باشە، بەڵام کردەوەیان خراپە، خەڵك بە هۆی وانەوە دینی لەبەر چاو دەکەوێ!

بۆیە خوا دەفەرموێ: ﴿ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ﴾، هەروەها کردەوەی چاکیش بکات.

هەروەها مەرجێکی دیکەشی پێویستە: ﴿ وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴾.

بشڵێ: من لە مسوڵمانانم، واتە: بە هۆی ئەوە کە خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەکات، خۆی پێ لە موسوڵمانان زیاد نەبێ، بە خەیاڵ و، وەهمی خۆی، بچێتە بورجێك و لەسەرێ ڕا تەماشای خەڵکی بکات! وەك

زۆرجاران گوتوومە: ماموستایەك كە دەچێتە سەر مینبەر، نابێ شەیتان فێڵی لێ بکات و کڵاوی لەسەر بنێ بڵێ: ماموستا! تۆ مادام لەسەر مینبەری و ئەو خەڵکە هەمووی لە خوار تۆیە، بێگومان تۆ لە سەرووی هەموانەوەی، کەچی ڕەنگە هەموویان لەو مسوڵمانی باشتر بن، ئەگەر ئەو قسانەی کە ماموستا دەیانکات، ئەوانەی کە گوێیان لێیانە، هەموویان لە ماموستا باشتر کاریان پێ بکەن، هەموویان لەو باشترن!

کەواتە: ﴿وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾، هەروەها دەڵێ: من لە مسوڵمانانم، واتە: خۆی لەوان جیاناکاتەوە.

٢- ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) پێگەو پایەی بانگەوازکارانمان چاك بۆ ڕوون دەکاتەوە، کە دەفەرموێ: {مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى، كَانَ لَهُ مِنَ الأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ، لاَ يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا، وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلاَلَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ، لاَ يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا}[1].

واتە: هەر کەسێك خەڵك بۆ هیدایەتی خوا بانگ بکات، بە قەدەر هەموو ئەوانەی کە شوێنی دەکەون، پاداشتی هەیە، بەبێ ئەوەی لە پاداشتی ئەوان کەم بێتەوە، هەر کەسێك خەڵك بەرەو گومڕایی بانگ بکات، بە قەدەر گوناهی هەموو ئەوانەی کە گومڕایان دەکات گوناهبار دەبێ، بەبێ ئەوەی کە لە گوناهی ئەوانیش کەم بێتەوە.

٣- لە فەرمایشتێکی دیکەیدا پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) کە بە عەلی کوڕی ئەبی تالیبی فەرموو: {فَوَاللهِ لأَنْ يَهْدِيَ اللهُ بِكَ رَجُلاً،

---

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِم برقم: ٢٠٦٠.

خَيْرٌ لَكَ مِن أَن يَكُونَ لَكَ حُمْر النَّعَمِ}[1]. واتە: سوێند بە خوا ئەگەر خوا بە هۆی تۆوە پیاوێك[2] ڕێنمایی بکات (بیهێنێتە سەر ڕێ)، بۆ تۆ چاکترە لەوەی کە حوشتری سوور (یان سپی)ت هەبن.

شایانی باسیشە: لەو ڕۆژگارەدا: حوشتری سپی یان سوور باشترین و بە نرخترین ماڵ و سامانی عەرەبان بووە، وەك سەیارەی بەرزترین مۆدیلی ئەم ڕۆژگارەی ئێمە.

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: ٢٩٤٢، وَمُسْلِم برقم: ٢٤٠٦.

(٢) بۆچی فەرموویەتی: پیاوێك؟ دیارە مەجلیسەکە مەجلیسی پیاوان بووە، ئەگەرنا ئەگەر ئافرەتێکیش بە هۆی تۆوە، خوا هیدایەتی بدات، هەمان پاداشت هەر هەیە.

تەوەری چوارەم

ئامانج و مەبەستی بـــانگەواز

بەڕێـــزان!

ئایا بۆچی خوای پەروەردگار بەر لە هەر كەس، لەسەر پێغەمبەری كۆتایی موحەممەد (صلی الله علیه وسلم) پێویستی كردوە، پاشان لەسەر ئۆممەتەكەی و، شوێنكەوتووانیشی فەرزی كردوە، كە خەڵكی (بۆ لای خواو، بۆ لای ئیسلام) بانگ بكەن، بە هەموو شێوازەكانی بانگ كردن - كە دواتر لە تەوەرەكانی دیكەدا باسیان دەكەین - لەبەرچی؟

ئەگەر تەماشای چەند دەقێك بكەین، زۆر بە ڕوونی بۆمان دەردەكەوێ، كە مەبەست و ئامانجی بانگەواز چییە:

١)- لە سووڕەتی (الأنبیاء)دا خوا دەفەرموێ: ﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٢٥﴾ ﴾.

خوا بە پێغەمبەری پێشەوامان موحەممەد (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: لە پێش تۆدا هیچ پێغەمبەرێكمان ڕەوان نەكردوە، مەگەر سروشمان بۆ كردوە، كە جگە لە من هیچ پەرستراوێك نیە، تەنیا بەندایەتیی بۆ من بكەن.

هەموو پێغەمبەران بۆ ئەوە هاتوون (علیهم الصلاة والسلام)، كە وەك پەیوەندیی بەینی خۆیان و خوا، تەنیا خوا بپەرستن.

٢)- سووڕەتی (الحدید)یشدا خوا دەفەرموێ: ﴿لَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلَنَا بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلۡنَا مَعَهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلۡقِسۡطِ ﴿٢٥﴾ ﴾.

واتە: پێغەمبەرانمان بە بەڵگە ڕۆشنەكانەوە ناردوون و، كتێب و تەرازووشمان لەگەڵ ناردوونە خوار، تاكو خەڵك بە داد گەریی بەڕێوەبچێ ...

هەڵبەتە ئەو دووەش تێکناگیرێن، وەك پەیوەندیی نێوان خۆمان و خوا، پێغەمبەران بۆ ڕاگەیاندن و چەسپاندنی تەنیا خوا پەرستن (توحید الله) هاتوون، بەڵام بۆ پەیوەندیی نێوان خۆمان و خۆمان، بۆ ئەوە هاتوون کە خەڵك بە دادگەریی بەڕێوەبچن و، دووربن لە ستەم و جەورو تاوان و لادان.

٣)- ئنجا با تەماشای ئەم ئایەتە موبارەکەی سووڕەتی (التوبة) بکەین، کە خوا دەفەرموێ: ﴿وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾﴾.

واتە: بڕواداران نابێ هەموویان تێکڕا بڕۆن بۆ جەنگ و جیهاد، بەڵکو دەبێ لە هەر کۆمەڵێکی زۆریان دەستەیەکیان دەربچن، بۆ تێگەیشتن لە ئایین، (واتە: هەموویان نابێ بەس سەرگەرمی جەنگ و جیهاد بن، بەڵکو دەبێ لە هەر کۆمەڵێکی زۆریان، دەستەیەکیان کەمێکیان خەریکی تێگەیشتن لە ئایین بن)، بەڵام ئایا بۆچی لە ئایین تێبگەن؟

﴿وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾.

تاکو خەڵکەکەیان بترسێنن و هۆشیار بکەنەوە کاتێك دەگەڕێنەوە بۆ لایان، تاکو ئەوانیش وریایی خۆیان وەربگرن و، {بزانن بۆچی هاتوون بۆ دنیاو دەبێ چۆن بژین و چی بکەن و چۆن بکەن؟}

کەواتە: دیارە ئامانجی بانگەواز چییە؟

٤٤

٤)- هەروەها با تەماشای ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر بکەین (صلی الله علیه وسلم)، کەپێغەمبەری خوا یەکێك لە شێوازەکانی تێگەیاندنی خەڵك لە ئیسلامی، ئەوە بووە، شتی بۆ وێنا کردوون و، وێنەی بۆ هێناونەوە، کە ئەویش لە خوای پەروەردگارەوە فێر بووە، کە فەرمووویەتی:

﴿ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ ﴾العنكبوت.

واتە: ئەو وێنانەش بۆ خەڵك دێنینەوە، بەڵام تەنیا زانایان لێیان تێدەگەن.

پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) وێنەیەك دێنێتەوە:

{عَنْ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَان الأَنْصَارِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً صِرَاطًاً مُسْتَقِيمًا وَعَلَى جَنْبَتَيْ الصِّرَاطِ سُورَانِ، فِيهِمَا أَبْوَابٌ مُفَتَّحَةٌ، وَعَلَى الأَبْوَابِ سُتُورٌ مُرْخَاةٌ، وَعَلَى بَابِ الصِّرَاطِ دَاعٍ يَقُولُ: أَيُّهَا النَّاسُ! ادْخُلُوا الصِّرَاطَ جَمِيعًا وَلاَ تَتَعوَّجُوا وَدَاعٍ يَدْعُو مِنْ فَوْق الصِّرَاطِ، فَإِذَا أَرَادَ يَفْتَحُ شَيْئًا مِنْ تِلْكَ الأَبْوَابِ، قَالَ: وَيْحَكَ! لاَ تَفْتَحْهُ، فَإِنَّكَ إِنْ تَفْتَحْهُ تَلِجْهُ!

وَالصِّرَاطُ: الإِسْلاَمُ

وَالسُّورَانِ: حُدُودُ اللَّهِ تَعَالَى

وَالأَبْوَابُ الْمُفَتَّحَةُ: مَحَارِمُ اللَّهِ تَعَالَى.

وَذَلِكَ الدَّاعِي عَلَى رَأْسِ الصِّرَاطِ: كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

وَالدَّاعِي فَوْقَ الصِّرَاطِ: وَاعِظُ اللَّهِ فِي قَلْبِ كُلِّ مُسْلِمٍ}[1].

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحمَد: ١٧٦٧١، وَالنَّسائي فِي الكُبرى، ج٦ ص٣٦١، والحاكم فِي المُستَدرك:

نەوواسی کوڕی سەمعانی ئەنصاڕیی خوا لێی ڕازی بێ، دەگێڕێتەوە، دەڵێ: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرمووی: خوا وێنەیەکی هێنایەوە: ڕێیەکی ڕاست، خەتێکی ڕاست، لە هەردووك لای ئەو خەتە ڕاستە، دوو دیوار هەن، ئەو دوو دیوارانە دەرگایان تێدان، دەرگاکان کراونەوەو، ئەو دەرگایانە کە کراونەوە، پەردەیان پێدا شۆڕکراونەوە، {دەرگاکان کراونەوە، بەڵام پەردەیان پێدا دراون}، ئنجا لەسەر دەروازەکەی ئەو ڕێگایە، بانگکەرێك بانگ دەکات، دەڵێ: خەڵکینە! هەمووتان بەڕێیەکەدا بڕۆن و، لار مەبن، {واتە: لامەدەن بەلای دەرگاکانداو، بەخەتە ڕاستەکەدا بڕۆن}، بانگکەرێکی دیکەش لە سەرووی ڕێگەکەوە بانگ دەکات، {یەکیان لە کۆتاییەکەی و یەکیان لە سەرەتایەکەی بانگ دەکات}، ئنجا هەر کاتێ مرۆڤ ویستی یەکێ لەو دەرگایانە بکاتەوەو بیچێتە نێوی، دەڵێ: نەکەی، مەیکەوە! چونکە ئەگەر بیکەیەوە، دەچیەتێی، {جا دوایی بۆمان ڕوون دەکاتەوەو، دەفەرموێ:}

ڕێبازەکە، (خەتە ڕاستەکە): بریتیە لە ئیسلام.

دوو دیوارەکان: بریتین لە سنوورەکانی خوا.

دەرگا کراوەکان: بریتین لە قەدەغە کراوەکان.

ئەو بانگکەرەی کە لە دەروازەو سەرەتای ڕێیەکەیە: کتێبی خوایە.

ئەوەش کە لە کۆتایی و پشتەوەی ڕێگاکەیە، ئامۆژگەرییکاری خوایە، لە دڵی هەموو ئینسانێکی مسوڵماندا.

١٤٤٨، وَقَالَ: هذَا حديثٌ صَحِيحٌ علَى شَرطِ مُسلم ولا يَعرِفُ عَلَيهِ عِلَّةٌ، وَلَم يُخرِجاهُ وَأَقَرَّهُ الذهَبِي في التلخِيص، وَصَحَّحَهُ الألباني في «صَحِيحِ الجَامِع» برقم: ٣٨٨٧.

ئەو ئیمانەی کە لە دڵتدایە، جاری وایە مەرجیش نیە ئایەتت لە بیربێ و، بۆت بخوێنرێتەوە، لە دڵی خۆتداو لە دەروونی خۆتدا فەرق بە حەڵاڵ و حەرام و، چاکەو خراپە دەکەی، بەڵام وەك پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە وابیصەی فەرموو: {يَا وَابِصَةُ اسْتَفْتِ نَفْسَكَ}(1)، واتە: {وابیصە یەکێك بووە لە هاوەڵان، بەڵام دیارە کەسێکی چاك و خوا ناس بووە، وەك هەموو هاوەڵان خوا لێیان ڕازی بێ}.

واتە: ئەی وابیصە ! پرس بە دڵی خۆت بکە، واتە: پرس بە دڵی خۆت بکە، داخۆ ئەو شتە چۆنە؟ جاری وایە کەسێك دێ بۆ لام، دەڵێ: ئەرێ مامۆستا! ئەو شتە چۆنە؟ ئەو مامەڵەیە دەکەم، ئەو کردەوەیە ئەو ڕەفتارە، حوکمەکەی؟!

منیش دەڵێم: تەماشای دڵی خۆت بکە، دڵت چۆنە، ئایا لێی مورتاحە؟ بەڵام مەرجیش نیە بۆ هەموو کەس وابێ، پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) بە وابیصەی وافەرموو، ئەگەرنا هی وا هەیە دڵەکەی مردووەو، فەرق بە حەڵاڵ و حەرام و، بە چاکەو خراپە، ناکات، بۆیە نابێ ئینسان شەیتان کڵاوی لەسەر بنێ و، پێی وابێ هەرچی بە دڵ پێی چاك بوو، بڵێ: دیارە چاکە!! وەك زۆرجاران دەبیستم دەڵێن: فڵانکەس ئیجتیهادی کردوە، دەڵێم: ئیجتیهاد هەیە، بەڵام ئیشتیهاش هەیە، ئیجتیهاد ئەوەیە لە سنووری شەریعەت دابێ، ئیشتیهاش ئەوەیە کە لەگەڵ دەقەکانی شەریعەت دا دژو ناکۆك و لە چوارچێوەی شەریعەت، بە دەربێ، پێخۆش بوون، جیایە لە کۆششکردن و تێگەیشتن.

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: ١٨٠٣٠.

ئنجا خوشك و برا خۆشەویستەکانم!

ئامانج و مەبەستی بانگەواز دەتوانین بڵێین، دوو شتی بنەڕەتییە:

یەکەم: خواپەرستیی و خوا بە یەکگرتن، هەر وەك خوا سبحانه وتعالی لەسەر زمانی هەر کام لە نووح و هوود صالح و شوعەیب سەلامی خوایان لێ بێ، لە سووڕەتی (الأعراف)، لە ئایەتەکانی (٥٩ و٦٥ و٧٣ و٨٥)دا، یەك ڕستە دووبارە دەکاتەوە: ﴿يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ﴾، ئەی گەلەکەم! خوا بپەرستن جگە لەو پەرستراوێکی دیکەتان نیە.

هەڵبەتە بەندایەتیی کردن بۆ خواو، بەتەنیا خوا پەرستن، هەموو شتەکانی دیکە دێنێتەوە نێو خۆی، چونکە ئەگەر تۆ بەڕاستی خوات پەرست، دەپرسی بزانی داخۆ ڕێیە ڕاستەکەی خوا کامەیە؟ کتێبی خوا چی فەرمووە؟ ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) چی تێدایە؟ ئەگەر بەڕاستی ڕووت لە خوا پەرستیی کرد، ئەو ئیمانەت هیدایەتت دەدا، لە مەسەلەی حەڵاڵ و حەرام، چاکەو خراپەو، هەڵس و کەوتی نێو کۆمەڵگادا، چی بکەی و چۆن بکەی؟ وەك خوا فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم بِإِيمَٰنِهِمْ ۝٩﴾يونس.

دووەم: پارێزران لە سزای خوا بە هۆی پارێزران لە لادان و تاوانەوەو، سەرەنجام سەرفرازیی، بەڵێ: مەبەست لە ئامانج لە بانگەواز، بریتیە لە بەندایەتیی کردن بۆ خوا، شوێنکەوتنی پەیام و شەریعەتی خواو، شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کە ئەنجامەکەی ئەوەیە لە دنیادا، ئینسان لە لادان و تاوان دەپارێزرێ و، لە دوارۆژیشدا بە هۆی ئەوەوە سەرفراز دەبێ و، ڕەزامەندیی خوای پەروەردگار وەدەست دێنێ.

تەوەری پێنجەم

ڕێبازی بـــانگەواز و شێواز و ئامڕازەکانی

بەڕێزان!

لەم تەوەرەدا باسی ڕێبازی بانگەوازو، شێوازو ئامرازەکانی دەکەین، چونکە هەر کارێك بویستریٚ ئەنجام بدریٚ، بە تەئکید دەبیٚ خەفتانی بۆ بکریٚ، تاکو بزانریٚ بە چ ڕێیەکداو، بە چ شێوازێك، بە چ ئامرازێك پیادەی بکریٚ؟

کەواتە: ئێمە سیٚ وشەمان هەن، واتاکانیان لێك نزیکن:

یەکەم: ڕێباز.

دووەم: شێواز.

سێیەم: ئامراز.

بگرە تاکو ڕاددەیەك هەندیٚ تێهەڵکێشییشیان بەیەکەوە، هەیە:

یەکەم: ڕێباز:

وشەی (ڕێباز) لە بەرانبەری (منهج) و، (منهاج)ی عەرەبییدا بەکاردیٚ، (النَّهْجُ وَالمِنْهَاجُ: يَعْنِي: الطَّرِيقُ الوَاضِح) ڕێیەکی ڕوون و ڕۆشن.

دووەم: شێواز:

وشەی (شێواز) لە عەرەبییدا بەرانبەر وشەی (أسلوب) بەکاردەهێنریٚ، ئەویش بریتیە لە ڕووی شتێك و شێوەی ئەنجامدانی کارێك.

سێیەم: ئامراز:

وشەی (ئامراز)یش بە مانای پلە، نیزیکیی، هەروەها هەر هۆکار (وسیلة)ێك دیٚ، کە ئینسان ئامانجی پیٚ وەدەست دێنیٚ.

١)- ڕێبازی بانگەواز کردن بۆ لای خوا: مەبەست پێی ئەو بنەماو پێودرو نەخشانەن، کە بابای بانگەوازکار دەیانگرێتە بەر، لە پرۆسەی خەڵك بانگ کردن بۆ لای خوادا.

٢)- شێوازی بانگەواز کردن: بریتیە لەو ڕێبازو شێوەیەی کە بابای بانگەوازکار دەیگرێتە بەر، ڕێباز (منهج) گشتییە، ئنجا لە نێو ئەو ڕێبازەدا، دەگونجێ بە چەند شێوازێك ئەو پرۆسەی بانگکردنە ئەنجام بدرێ.

٣)- ئامرازەکانی بانگەواز: بریتین لەو هۆکارانەی چ مادديی بن، چ مەعنەویی، کە بابای بانگەوازکار بەکاریان دێنێ بە شێوازێکی تایبەت، بۆ ئەوەی بەو ڕێبازەدا، کە گرتوویەتە بەر، خەڵك بۆ لای خوا بانگ بکات.

کەواتە: ڕێباز چوار چێوە فراوانەکەیە و، شێواز بریتیە لەوەی لە نێو ئەو ڕێبازەدا چەند شێوەو شێوازێك بگیرێنەبەرو، ئامرازەکانیش بریتین لەو هۆکارە مادديی و مەعنەوییانەی ئینسان دەیانگرێتە بەر[1] بۆ ئەنجامدانی کارەکەی.

بۆ وێنە: خوای پەروەردگار دەفەرموێ:

﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ ﴿١٢٥﴾ ﴾ النحل.

هەڵبەتە ئێمە دواتر ئەم ئایەتە شیکردنەوەی زۆری لەسەر دەکەین، لێرە کە دەفەرموێ: بەرەو ڕێبازی پەروەردگارت بە حیکمەت خەڵك بانگ بکە.

---

(١) فقه دعوة غير المسلمين، ص٤٠، ٤١، ٤٩.

ئەمە ڕێبازەکەیە، چونکە وەك دوایی باسی دەکەین، لە ڕاستییدا ڕێبازی بانگ کردنی خەڵك بۆ لای خواو، ئایینی خوا، هەمووی لە وشەی حیکمەتدا کۆدەبێتەوە: چونکە ئەوە هەر دەچێتەوە نێو وشەی حیکمەت، کە تۆ وەك چۆن عەقڵی خەڵك دەدوێنی، دڵیشیان بجووڵێنی، واتە: هەم هەوڵبدەی عەقڵیان قەناعەت پێ بێنی، هەم دڵ و دەروونیشیان بجووڵێنی، هەروەها ئەوەش هەر دەچێتەوە نێو حیکمەت: کەسێك کە ڕێی نکووڵیی و کەللە ڕەقیی بگرێتە بەر، هەوڵبدەی بە باشترین شێواز دەم کوتی بکەی و بێدەنگی بکەی، (وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ).

کەواتە: ڕێبازەکە: ﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ ﴿١٢٥﴾ ﴾.

بەڵام بێگومان دەگونجێ زۆر شێواز بگیرێنە بەر، بۆ وێنە:

١)- خوای کاربەجێ بەسەرهاتی پێغەمبەران سەلامی خوایان لێبێ دەگێڕێتەوە، پانتاییەکی زۆر لە قورئاندا بۆ بەسەرهاتی پێغەمبەران سەلامی خوایان لێبێ دانراوە، وەك خوا لەبارەی ئامانج و حیکمەتی ئەو بەسەرهاتانەشەوە فەرموویەتی:

﴿ لَقَدۡ كَانَ فِي قَصَصِهِمۡ عِبۡرَةٞ لِّأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِۗ ﴿١١١﴾ ﴾ یوسف.

٢)- هەروەها خوای پاك و تاك وێنان دێنێتەوە و لەوبارەوە فەرمووشیەتی:

﴿ وَتِلۡكَ ٱلۡأَمۡثَٰلُ نَضۡرِبُهَا لِلنَّاسِۖ وَمَا يَعۡقِلُهَآ إِلَّا ٱلۡعَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ ﴾ العنكبوت.

کە دەتوانین ئاماژە بە هەندێکیان بکەین:

أ)- ﴿ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ﴿٤١﴾ ﴾ العنكبوت.

ب)- ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُواْ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُواْ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُواْ لَهُۥ ﴿٧٣﴾ ﴾ الحج.

ج)- ﴿ أَفَمَن يَمْشِى مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ أَهْدَىٰٓ أَمَّن يَمْشِى سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ ﴾ الملك.

د)- ﴿ أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَٰهُ وَجَعَلْنَا لَهُۥ نُورًا يَمْشِى بِهِۦ فِى ٱلنَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُۥ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ﴿١٢٢﴾ ﴾ الأنعام.

هەروەها زۆر وێنەی دی.

٣)- شێوازێکی دیکە بریتیە لە دڵخۆشکردنیان بە پاداشت و چاکەی خوا، لە دنیاو دوارۆژدا.

٤)- شێوازێکی دیکە بریتیە لە ترساندنیان لە ترساندن و هەڕەشەی خوا.

٥)- شێوازێکی دیکەش بریتیە لە بیرخستنەوەی نیعمەتەکانی خوا.

ئامرازەکانیش زۆر جۆراوجۆرن، بۆ وێنە: دواندن نامە ناردن، بەکارهێنانی تەکنۆلۆژیا (ڕادیۆ، تیڤی، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان)، وتار دان، بەڵام باشترین شێوازو ئامرازی بانگەواز ئەوەیە کە ئەو شتەی دەتەوێ لە خەڵکە بگەیەنی و بانگیان بکەی بۆی: لە خۆتدا بەرجەستەی بکەی، ئەوە گۆیاترین و ڕەوانترین زمانە، وەك دوایی لە تەوەرەکانی دیکەدا باسی لێوە دەکەین.

ئێستاش دوای ئەوەی بە کورتیی و ئاماژە ئاسا هەوڵی پێناسە کردنی هەر کام لە: ڕێبازی بانگەوازو، شێوازەکانی بانگەوازو، ئامرازەکانی بانگەوازمان دا، با وردترو ڕوونتر تیشکیان بخەینە سەر:

١)- ڕێبازی بانگەواز:

من پێم وایە ڕێبازی بانگەواز (منهاج الدعوة) لە هێڵە گشتییەکاندا، ئەم ئایەتە موبارەکە لە خۆیدا کۆی دەکاتەوە:

﴿ ٱدْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلْحِكْمَةِ وَٱلْمَوْعِظَةِ ٱلْحَسَنَةِ ۖ وَجَـٰدِلْهُم بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ ۖ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ ﴾النحل.

واتە: بە حیکمەت و ئامۆژگاریی باش (خەڵك) بانگ بکە بۆ لای ڕێبازی پەروەردگارت.

(ٱدْعُ) بەرکار (مفعول به)ەکەی قرتێنراو (محذوف)ە، یانی: خەڵك بانگ بکەو، جند بانگ بکە، بۆ کوێیان بانگ بکە؟ (إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ) بۆ لای ڕێبازی پەروەردگارت، ڕێبازی پەروەردگاریش، بە دڵنیایی ئەو ئایینەیە کە خوا بە پێغەمبەری خاتەمدا (صلى الله عليه وسلم) ناردوویەتی، کە هەر ئەو ئایینە بە هەموو پێغەمبەرانی دیکەشدا نێردراوە، بەڵام دوا نوسخەی هیدایەتی خوا، بە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)ی خاتەمدا نێرراوە، کە ئەوەی تێدا لەبەرچاو گیراوە: بە کەڵکی هەموو مرۆڤایەتیی بێ بە پانایی زەمین و، بە درێژایی زەمان، چونکە لە دوای موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) پێغەمبەرێکی دیکە نایەت، ئنجا ئایا چۆن خەڵك بانگ بکەین بۆ لای ڕێبازی پەروەردگار؟

خوا دوو وشەی بەکارهێناون: (بِٱلْحِكْمَةِ وَٱلْمَوْعِظَةِ ٱلْحَسَنَةِ) (بە حیکمەت و، ئامۆژگاریی چاك) چونکە مرۆڤ دوو جیهازی هەن کە دەیجووڵێنن: (عەقڵ)ی و (دڵ)ی، ئەوەی کە مەحوی شاعیر دەڵێ:

سەر کە هۆشێکی نەبێ زڕکە تاڵم بۆ چییە؟

دڵ کە جۆشێکی نەبێ شووشەی بەتاڵم بۆ چییە؟

هەردووکیان: عەقڵ و، دڵ، کاریگەرییان هەیە لەسەر مرۆڤ، چ بەباری خێردا، چ بەباری شەڕدا، جاری وایە ئینسان بە عەقڵ شتێك دەزانێ، بۆ وێنە: کەسێك کە جگەرە دەکێشێ، دەزانێ خراپە، یان کە شەڕاب دەخواتەوە، بە عەقڵ دەزانێ خراپە، بەڵام بۆچی دەیکێشێ، یان دەیخواتەوە؟ چونکە دڵەکەی لەگەڵی نایە!

کەواتە: ئینسان هەر عەقڵی ڕووت نیەو، مەرج نیە ئینسان کە شتێکی زانی یەکسەر بیشیتوانێ، بۆیە زۆرجاران من دەڵێم: (ئینسان دەبێ هەوڵبدات زانینەکەی لە خۆیدا بکاتە توانین) و (حاڵی بوون لە خۆیدا بکات بە حاڵ).

ئێستاش با بۆ زیاتر لێتێگەیشتنی ئەم ئایەتە بە پێزە، سەرو تیشك بخەینەر سەر هەر کام لە وشەکانی: (الحكمة) و (الموعظة الحسنة) و (الجدال بالتي هي أحسن).

١) مانای وشەی: (بِٱلْحِكْمَةِ)

پێناسەی حیکمەت:

حیکمەت پێناسەی زۆری بۆ کراون، کە هەندێ لە پێناسەکانی، ئەمانەن:

١- {الحكمة: الإِصَابَةِ فِي العِلْمِ وَالعَمَل}، حیکمەت: بریتیە لە پێکان و لە نیشاندان لە زانست و کردەوەدا.

٢- {الحكمة: وَضْعُ الشيءِ قَوْلاً، أَو فِعْلاً فِي مَوْضِعِهِ المُنَاسِب}، حیکمەت بریتیە لە: دانانی شتێك بە کردەوە یان بە قسە، لە شوێنی گونجاوی خۆیدا.

٣- {الحِكْمَةُ: الإِتْقَانِ فِي القَوْلِ وَالعَمَل}[1] حکمەت بریتیە لە وردەکاریی لە قسەو لە کردەوەدا.

٤- {الحكمة: فِعْلُ مَا يَنْبَغِي، عَلَى الوَجْهِ الَّذِي يَنْبَغِي، فِي الوَقْتِ الَّذِي يَنْبَغِي}[2] واتە: حیکمەت بریتیە لە: کردەوەیەك[3] کە پێویستە، بەو شێوازەی کە پێویستە، لەو کاتەدا کە پێویستە.

منیش حیکمەتم لە زمانی کوردییدا بە (کارامەیی) و (دانایی) و (لێزانیی) لێکداوەتەوە.

---

(١) پێناسەکانی یەکەم و دووەم و سێیەم: المعجم الوسيط: ١٠٥٨.

(٢) مدارج السالكين، ج١ ص ٤٧٩.

(٣) کردەوە مەرج نیە کە تەنها پەیوەندیی بە ئەندامەکانەوە هەبێ، چونکە قسەش بە کردەوە دادەنرێ و، نیەتی نێو دڵیش بە کردەوە دادەنرێ، لە بەکارهێنانی قورئان و سوننەتدا، بۆیەش زانایان کە پێناسەی ئیمان دەکەن، دەڵێن: (الإيمان: قول وعمل، قول القلب واللسان، وعمل القلب والجوارح)، واتە: ئیمان قسەو کردەوەیە: قسەی دڵ و زمان و، کردەوەی دڵ و ئەندامەکان.

٢) ماناى وشەى: (وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِ)

پێناسەى: (الموعظة الحسنة):

{المَوعِظَةُ أَو الوَعْظُ: وَهِيَ المَقَالَة المُشْتَمِلَة عَلَى الموعظة الحَسَنَة الَّتِي يستحسنها السامع، وَتَكُونُ فِي نَفْسِهَا حَسَنَة باعْتِبَار انْتِفَاعِ السَّامِعِ بهَا}[1]، (مَوْعِظَة) و (وَعْظ) هەر قسەیەکە کە دڵ بجووڵێنێ و، هانى بدات، بیورووژێنێ، بە مەرجێك ئامۆژگاریی باش بگرێتە خۆی، کە باباى بیسەر پێى پەسند بێ و لە خودى خۆیشیدا باش بێ، لەو ڕووەوە کە بیسەرەکەى لێى بەهەرەمەند بێ.

جێى سەرنج ئەوەیە، کە خوا سبحانه وتعالى وشەى حیکمەتى بە هیچ وەسفێك وەسف نەکردوە: (ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ) چونکە: دانایى و وەستایى و کارامەیى، پێویست بە وەسفێکى دیکە ناکات، بەڵام (الموعظة)ى، بە وەسفى (حسنة) پەیوەست کردوە، چونکە ئامۆژگاریى مەرج نیە هەموو دەمێ چاك بێ، وەك عەرەب دەڵێن: {مَنْ وَعَظَكَ فِي مَلأٍ، فَقَدْ شَانَكَ، وَمَنْ وَعَظَكَ فِي خَلاٍّ فَقَدْ زَانَكَ} واتە: کەسێ لە نێو خەڵکدا ئامۆژگارییت بکات، ئەوە ناشیرینت دەکات، بەڵام ئەگەر هەرکەس تەنیا ئامۆژگارییت بکات، ئەوە جوانت دەکات، یانى: هەموو ئامۆژگارییەك هى نێو خەڵك نیە، جارى وایە تۆ کەسێك، دەیبەیتە پەنایەك و ئامۆژگاریى دەکەى: ئاوا نەکەى چاکە، نەدەبوو وابێ، بەو شێوەیە بەتەئکید لە دڵدا خۆشترە.

---

(١) فتح القدير ج٣ص٢٠٨.

٣) مانای وشەی: (وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ)

ئەو ڕێبازەی کە ئێمە خەڵکی بە گوێرەی وی بانگ دەکەین، بریتیە لە حیکمەت و، بەشێك لە حیکمەتیش ئامۆژگاریی چاکە، ئەدی ئایا شەڕە قسە بە باشترین شێوە (الجدَال بالَّتِي هِي أَحْسَن) پێگەو شوێنی لە ئیعڕابدا چیە؟

لە ڕاستییدا شەڕە قسە (جدال) لە کاتی ناچاریی دایە، ئەگەرنا بابای بانگەوازکار (داعي) دەبێ عەقڵی خەڵك بدوێنێ و، هەوڵبدات عەقڵیان قەناعەت پێ بێنێ، ڕاستییەکانی ئیسلامیان تێ بگەیەنی، لە ڕێی بەکارهێنانی بەڵگەی عەقڵییەوە، چونکە قوڕئان وای کردوە،

ئنجا هەوڵبدات دڵیشیان بجووڵێنێ، هەست و نەست و دڵ و دەروونیان
٥٩ بجووڵێنی، بە ئارەزوو وەبەرنان و، ترساندن و، هۆشیار کردنەوە، بەڵام

جاری وا هەیە کەسێك لێت بە ڕقدا دەچێ، کەللە ڕەقیی و عینادیی دەکات، یاخود دەیەوێ پەیامەکەی تۆ لەبەر چاوی خەڵك بشکێنێ، ئەوەیان شەڕە قسەی لەگەڵدا بکەو نابێ بێدەنگ بی: (وَجَٰدِلۡهُم) بەڵام چۆن؟ (بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ) بە باشترین شێواز، ئامۆژگاریی ئەوەندە بەسە کە بە شێوەیەکی باش بێ، بەڵام مشت و مڕو شەڕە قسە (جدال) دەبێ بە باشترین شێوە بێ، هەڵبەتە دوایی ئەو باشترین شێوەیە، لە حەوت کورت خاڵدا باس دەکەین، لە تەوەرەیەکی دیکەدا.

ئەوە بە نسبەت ڕێبازی بانگەوازەوە.

٢- شێوازەکانی بانگەواز:

ڕێبازی بانگەواز - وەك پێشتر گوتمان - هەر یەکێکە و نەگۆڕە، ئایا ئەگەر دنیا بگۆڕێ دەشێ بە ناشایستەیی و ناکارامەیی خەڵك بۆ لای خوا بانگ بکەی؟ ئایا دەگونجێ عەقڵیان نەدوێنی و، هەوڵ نەدەی دڵیان بجووڵێنی؟ نەخێر، هەرگیز نابێ، دەبێ بانگەواز هەر بەو شێوەیە بێ و گۆڕانی بەسەردا نایەت، بۆیە هەر لەسەرەتاوە گوتمان: ڕێبازی بانگەواز گۆڕانی بەسەردا نایەت و، ئامانجی بانگەوازیش کە (خەڵك لە خوا نیزیك خستنەوەیە) هەرگیز گۆڕانی بەسەردا نایەت، بەڵام ئەوەی گۆڕانی بەسەردا دێ، شێوازو ئامرازەکانن.

ئێستاش با سەرنجێکی شێوازەکانی بانگەواز بدەین:

یەك: جاری وایە بە شێوازی تاکیی خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەکرێ، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ موعازی کوڕی جەبەل لەگەڵیدا سواری گوێدرێژ بووە، فەرموویەتی: {يَا مُعَاذُ، أَتَدْرِي مَا حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ؟ قَالَ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: أَنْ يُعْبَدَ اللهُ وَلاَ يُشْرَكَ بِهِ شَيْءٌ، قَالَ: أَتَدْرِي مَا حَقُّهُمْ عَلَيْهِ إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ؟ فَقَالَ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: أَنْ لاَ يُعَذِّبَهُمْ»[(١)]}.

واتە: موعازی کوڕی جەبەل (رضي الله عنه) دەڵێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەی موعاز، ئایا دەزانی مافی خوا بەسەر بەندەکانیەوە چییە؟ گوتی: خواو پێغەمبەرەکەی زاناترن، فەرمووی:

---

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: ١٥٤.

ئەوەیە کە خوا بپەرسترێ و هیچ هاوبەشێکی بۆ دانەنرێ، فەرمووی: ئایا دەزانی مافی ئەوان بەسەر خواوە چییە، ئەگەر ئەوەیان جێبەجێ کرد؟ گوتی: خواو پێغەمبەرەکەی زاناترن، فەرمووی: (مافیان لەسەر خوا) ئەوەیە کەوا هیچ سزایەکیان نەدات.

دوو: جاری واش باشە بە کۆمەڵ خەڵك بانگ بکرێ، وەك چۆن پێغەمبەری خوا ﷺ لە وتارەکانی ڕۆژانی جومعە و جەژنەکان و حەج و عومرەو ... هتد دا، خەڵکی بانگ کردوە.

سێ و چوار: بانگ کردن بە ئاشکرا یان بە پەنهانیی، وەك نووح سەلامی خوای لێبێ دەفەرموێ:

﴿ ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّيٓ أَعْلَنتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾ ﴾نوح.

چونکە جاری وایە بە ئاشکرا پێویست دەکات و، جاری واشە بە پەنامەکیی و پەنهانیی بانگەواز کردنەکە باشتر ئامانج دەپێکێ.

پێنج: شێوازی بەسەرهات گێڕانەوە، وەك خوای کاربەجێ دەفەرموێ:

﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ ٱلْقَصَصِ بِمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ ﴿٣﴾ ﴾یوسف.

واتە: ئێمە بە هۆی ئەوەوە کە ئەم قورئانەمان بۆ لات سروش کردوە، باشترین گێڕانەوەت بۆ دەگێڕینەوە.

شەش: وێنە هێنانەوە (ضرب الأمثال)، کە پێشتریش باسمان کرد.

حەوت: دواندنی عەقڵ و جووڵاندنی دڵ و ویژدان.

هەشت: پرسیار کردن، وەك لەم فەرموودەیەدا هاتوە: {عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، لَمَّا نَزَلَتْ: وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأَقْرَبِينَ وَرَهْطَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ، خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى صَعِدَ الصَّفَا، فَهَتَفَ: يَا صَبَاحَاهُ، فَقَالُوا: مَنْ هَذَا؟ فَاجْتَمَعُوا إِلَيْهِ، فَقَالَ: أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ خَيْلاً تَخْرُجُ مِنْ سَفْحِ هَذَا الْجَبَلِ، أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِيَّ؟ قَالُوا: مَا جَرَّبْنَا عَلَيْكَ كَذِبًا، قَالَ: فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ، قَالَ أَبُو لَهَبٍ: تَبًّا لَكَ مَا جَمَعْتَنَا إِلاَّ لِهَذَا؟ ثُمَّ قَامَ، فَنَزَلَتْ: تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَقَدْ تَبَّ، هكَذَا قَرَأَهَا الأَعْمَشُ يَوْمَئِذٍ }[1].

واتە: ئیبنو عەبباس خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێ، دەڵێ: کاتێك ئەم ئایەتە هاتە خوار:

﴿ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ ﴾الشعراء.

پێغەمبەری خوا دەرچوو هەتا ڕۆیشتە سەر کێوی صەفا، ئنجا بە دەنگی بەرز بانگی کرد: ئەی بەرەبەیان هاوارە! گوتیان: ئەوە کێیە! ئیدی لێی کۆبوونەوە، ئەویش فەرمووی: ئەگەر هەواڵتان بدەمێ کە ئەوە خەریکە سوپایەك لەم دامێنی چیایەوە بەسەرتاندا بدات، ئایا بڕوام پێدەکەن؟ گوتیان: (بەڵێ) درۆمان لێ نەبیستووی، فەرمووی: دەجا من ترسێنەرتانم لە پێش دەستی سزایەکی سەختەوە، ئەبو لەهەب گوتی: دەك بمری! ئایا تەنیا بۆ ئەمە کۆت کردبووینەوە؟ دوایی ڕۆیشت و (تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ) دابەزی.

نـۆ: لێ تووڕە بوون و سەرزەنشتکردن، وەك ئوسامەی کوڕی زەید لە جەنگێکدا یەکێك دەکوژێ، دوای ئەوەی ئەو کەسە شایەتمانی

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: ٤٦٨٧.

هێناوە، دوایی کە پێغەمبەری خوا ﷺ بەسەرهاتەکە دەبیستێتەوە بە سەرزەنشتەوە دەفەرموێ: {أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ}(١). واتە: هەر کوشتت، دوای ئەوەش کە گوتی: (لا إله إلاّ الله)؟ ئەویش گوتی: لە ترسان وای گوت، فەرمووی: ئایا دڵت لەت کردبوو، مەبەستی ئەوەیە تۆ نێو دڵت نەخوێندبۆوە، تاکو بزانی ڕاستی دەکرد، یان درۆ!! لێرەشدا شێوازەکە، شێوازی سەرزەنشتکردنە.

نموونەیەکی دیکە:

خالیدی کوڕی وەلید هەندێ خەڵك دەکوژێ بە ناهەق، بە هۆی ئیجتیهادێکی هەڵەی خۆیەوە، پێغەمبەری خواش ﷺ ناچێ لێی بێدەنگ بێ، بەڵکو دەفەرموێ: {أَللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ}(٢)، ئەی خوایە! من بەریئم لەوەی خالید کردوویەتی، لاشی
٦٣
نابات، بۆچی؟ چونکە دەزانێ ئیجتیهادێکی هەڵەی کردوەو، لە قسەی خەڵکەکە تێنەگەیشتوە، ئەوان گوتوویانە: (صبأنا) واتە: ئێمە مسوڵمان بووین، کەچی ئەو وایزانیوە دەڵێن: هەڵگەڕاوینەوە!

دە: هاندان و مەدح کردن، وەك پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: {نِعْمَ الرَّجُلُ عَبْدُ الله لَوْ كَانَ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ}(٣)، واتە: عەبدوڵلا باشترین پیاوە ئەگەر شەونوێژان بکات (گوتراوە: لەوکاتە بە دواوە عەبدوڵلای کوڕی عومەر خوالێیان ڕازی بێ، شەونوێژی واز لێ نەهێنان).

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِي برقم: ٤٠٢١.

(٢) أَخْرَجَهُ البُخَارِي برقم: ٤٠٨٤، وَقَالَ ابْنُ عُمَر رَفَعَ النَّبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلم يَديه وقال: {أللهم إني أبرأ إليك مما صنع خالد}.

(٣) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: ٦٣٣٠، وَالبُخَارِيُّ برقم: ١١٠٥، وَمُسْلِمُ برقم: ٢٤٧٩.

یازده: شتێکی بەرجەستەو، نموونەیەکی زیندوو پێشانی خەڵك دان، لەوبارەوە تەماشای ئەم فەرمایشتە بکەن، زۆر جێی سەرنجە:

{عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِالسُّوقِ دَاخِلاً مِنْ بَعْضِ الْعَالِيَةِ، وَالنَّاسُ كَنَفَتَهُ فَمَرَّ بِجَدْيٍ أَسَكَّ مَيِّتٍ، فَتَنَاوَلَهُ فَأَخَذَ بِأُذُنِهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنَّ هَذَا لَهُ بِدِرْهَمٍ»؟ فَقَالُوا: مَا نُحِبُّ أَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ، وَمَا نَصْنَعُ بِهِ! قَالَ: «أَتُحِبُّونَ أَنَّهُ لَكُمْ»؟ قَالُوا: وَاللَّهِ لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْبًا فِيهِ، لأَنَّهُ أَسَكُّ، فَكَيْفَ وَهُوَ مَيِّتٌ، فَقَالَ: «فَوَاللَّهِ لَلدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ هَذَا عَلَيْكُمْ»}(1).

واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵلا خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێ، دەڵێ: ڕۆژێك پێغەمبەری خوا ﷺ بە بازاڕدا ڕۆیی، لە ناوچەی عالییەوە، خەڵکیش بە دەوریەوە بوون، بەلای کاریلەیەکی گوێبڕاو، یان (گوێ زۆر بچووك)دا، تێپەڕی، کە کاریلەکە مردار بووبۆوە، گوێی کاریلەکەی گرت و، فەرمووی: کامەتان ئەمەی بە درەمێك دەوێ؟ گوتیان: بە هیچ نامانەوێ، هیچ ئیشمان پێی نیە، فەرمووی: حەز دەکەن ئەوە بۆ ئێوە بێ، گوتیان: سوێند بە خوا، ئەگەر زیندووشبایە، لەبەر ئەوەی گوێی بڕاوە، هەر بەکەڵك نەدەهات، ئێستا بە مردوویی هەر بە کەڵکی هیچ نایەت! فەرمووی: سوێند بە خوا دنیا لە لای خوا، لەمە کەمترە لە چاوی ئێوەدا.

واتە: ئێوە چەند ئەوەتان لەلا کەمە، دنیا لەلای خوا لەوە کەمترە، چاك حاڵی کردوون دنیا لەڕووە ماددییەکەیەوە لەلای خوا چۆنە، کەواتە: بە هۆی دنیاوە فریو مەخۆن.

---

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِم برقم: ٢٩٥٧.

دوازدە: بە کردەوە، ئەم شێوازە لە هەموویان گرنگترە، کە بە کردەوەو ڕەفتار، شت پێشانی خەڵك بدرێ، باشترین شێوازە، دەتەوێ خەڵك لە تۆوە فێری نوێژ بێ، وەرە نوێژکەری چاك بکە، دەتەوێ فێری ڕۆژووگرتن بێ، ڕۆژووگرێکی چاك بە، دەتەوێ فێری ڕەوشتی جوان بێ، ڕەوشتت جوان بێ، دەتەوێ فێری دنیا بە کەمگرتن بێ، دنیا بەکەمگربە، دەتەوێ خەڵك فێری ئازایەتیی بێ، ئازابە، دەتەوێ فێری ئینصاف و ویژدان و دادگەریی بێ، دادگەرو بە ئینصاف و بە ویژدان بە، دەتەوێ بە ڕەحم و بەزەیی بێ، خۆت بەڕەحم و بەبەزەیی بە، ... هتد.

بەڵێ، لە ڕاستییدا زمانی کردار زمانێکی زۆر فەصیح و گۆیاو ڕەوانە، هەموو کەس لێی حاڵی دەبێ، مەرج نیە هەموو کەس لە زمانی گوفتارو قسە تێبگات، بەڵام زمانی کردار، هەموو کەس لێی حاڵی دەبێ و، بە خوا پێغەمبەری ئێمە ﷺ بە زۆریی بە زمانی کردار خەڵکی حاڵی کردوە، لە ئایین و بەرنامەی خوای پەروەردگار.

٣- ئامرازەکانی بانگەواز:

بەڕێـــزان!

ئامرازەکان و شێوازەکان، لە کاتێکەوە بۆ کاتێك و، لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێك و، لە حاڵێکەوە بۆ حاڵێك دەگۆڕێن، ئایا پێغەمبەری خوا، شێوازو ئامرازەکانی لە مەککە جیا نەبوون، لە هی مەدینە؟ هەروەها ئایا شێوازێك کە لەگەڵ هەندێ لە هاوەڵانی نزیکیدا بەکاری هێناوە، جیا نەبووە لەهی ئەوانی دیکە؟ بەڵێ، بە تەئکید، بۆ وێنە: بە عەبدوڵڵای کوڕی عومەری فەرمووە: پیاوێکی باشە ئەگەر شەونوێژان بکات، وەك پێشتر فەرمووەدەکەمان هێنا.

بەڵام لە فەرمایشتی ڕاست (صحيح)دا هاتوە، دەشتەکییەك دێتە لای دەڵێ: ئایا خوا چی لەسەرمان پێویست کردوە؟ فەرمووی: شەوو ڕۆژی پێنج پاشان باسی زەکات و ڕۆژوو و حەجی کرد، گوتی: سوێندم بەوەی تۆی بە هەق ناردوە نە لێی کەم دەکەم، نە لێی زیاد دەکەم؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەگەر ڕاست بکات سەرفرازەو دەچێتە بەهەشت[1]، نەیفەرموو: نوێژی سوننەت و ڕۆژووی سوننەت ... هتد.

بە نسبەت ئامرازەکانەوە هەر زۆر دەگۆڕێن: نووسین، وتاردان، نواندن (تمثيل) {کە کاتی خۆی نەبووە، بەڵام ئێستا زۆرەو، زۆریش کاریگەرە}، هۆنراوە، سروود، ڕادیۆ، تیڤی، ئینتەرنێت فەیسبووك کە لە ساڵی (٢٠٠٤ز)دا دەست بەکاربووەو، یوتیوب کە لە ساڵی (٢٠٠٥ز)داو، تویتەر کە لە ساڵی (٢٠٠٦ز)دا وەگەڕ کەوتوە، سینەما، شانۆ، گۆڤارو ڕۆژنامە، کۆڕو سیمینار، گەشت و گەڕان، بەشداریی کردن لە بۆنەکانی خەڵك، ئەمانە هەموویان ئامرازن، کە ئامرازەکان، هەموویان دەچنەوە نێو شێوازەکان و، شێوازەکانیش هەموویان دەچنەوە نێو ڕێبازی بانگەواز.

----

(١) جَاءَ رَجُلٌ إلى رَسولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ مِن أهْلِ نَجْدٍ ثَائِرَ الرَّأْسِ، يُسْمَعُ دَوِيُّ صَوْتِهِ ولَا يُفْقَهُ ما يقولُ، حتَّى دَنَا، فَإِذَا هو يَسْأَلُ عَنِ الإسْلَامِ، فَقالَ رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ: خَمْسُ صَلَوَاتٍ في اليَومِ واللَّيْلَةِ. فَقالَ: هلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قالَ: لَا، إلَّا أنْ تَطَوَّعَ. قالَ رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ: وصِيَامُ رَمَضَانَ. قالَ: هلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ قالَ: لَا، إلَّا أنْ تَطَوَّعَ. قالَ: وذَكَرَ له رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ الزَّكَاةَ، قالَ: هلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قالَ: لَا، إلَّا أنْ تَطَوَّعَ. قالَ: فأدْبَرَ الرَّجُلُ وهو يقولُ: واللَّهِ لا أزِيدُ علَى هذا ولَا أنْقُصُ، قالَ رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ: أفْلَحَ إنْ صَدَقَ. أخرجه البخاري (٤٦) واللفظ له، ومسلم (١١).

تەوەری شەشەم

چەسپاویی ڕێباز و، ئامانجی بانگەواز، داهێنان و تازەگەریی و بەردەوام لە شێواز و ئامڕازەکانیدا

براو خوشکەکانم!

گۆڕان و پەرەسەندن لە ژیانی بەشەردا، لە دەرەوەی ژیانی بەشەردا، لە دەوروبەرماندا، لە گەردووندا، شتێکی بینراوو بەرهەستە، جاری دیکەش باسمان کردوە، زانایانی گەردوونناس ئێستا نوێترین بیردۆزە کە پێی گەیشتوون دەڵێن: ئەم گەردوونە هەمووی لە تاکی گەردوونییەوە هاتوە، بە ئینگلیزیی: سینگولارتی (Singularity) پێ دەڵێن، واتە: تاکی گەردوونیی، بە عەرەبیی تۆوی گەردوون (بذرة الكون)ی بۆ بەکاردێنن، هەروەها وشەی: هێلکەی گەردوون (بيضة الكون)یشی بۆ بەکاردێنن، کە پسپۆڕان دەڵێن: شتێکی ئەوەندە بچووك بووە، هەرچی ئەندازەی فیزیایی هەیە لەوێدا هەمووی دەوەستێ، چ لە ڕووی گەرمیی، چ لە ڕووی کات، چ لە ڕووی قەبارەوە، لە بچووکییدا شتی لەوە بچووکتر تەصەووڕ ناکرێ، زۆر لە ئەلیکترۆنیش بچووکترە، کە ئەلیکترۆن خۆی زۆر زۆر بچووکە، گەردیلە کە بە میکرۆسکۆبی ئەلیکترۆنیش نابینرێ، کە پێنج شەش سەد هەزار (٥٠٠،٠٠٠ - ٦٠٠،٠٠٠) جار زیاتر شت گەورە دەکات، گەردیلە (Atum) هەمووی نابینرێ، ئەلیکترۆن لە نێو گەردیلەدا زۆر زۆر بچووکە، ئنجا ئەو سینگۆلارتییە لە ئەلیکترۆنیش زۆر بچووکترە، دەڵێن: ئەم گەردوونەی ئێمە هەموو لەوەوە هاتوە، کە ئەم ئایەتە ئاماژەی پێ دەکات، خوای بەرزو مەزن دەفەرموێ:

﴿ أَوَلَمْ يَرَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَنَّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَٰهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ ٱلْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾الأنبياء.

واتە: ئایا ئەوانەی بێبڕوان نەیاندیوە (بە چاوی عەقڵ و نەیانزانیوە) کە ئاسمانەکان و زەوی پێکەوە لکاو (پێکەوە جۆشدراو) بوون، لەیەکمان جیاکردنەوەو هەموو ژیاندارێکیشمان لە ئاویێ دروست کردوە.

یانی: ئەم گەردوونە لە سینگۆلاریتییەکەوە هاتوەو، بۆتە ئەم هەموو ملیاران کەهکەشانە، کە هەندێ لە زانایان دەڵێن: ژمارەی کەهکەشانەکان بە دووسەد ملیارو، هەندێکی دیکە دەڵێن: یەك تریلیۆن (هەزار ملیار) کەهکەشان مەزەندە دەکرێن، کەهکەشانەکەی ئێمە، ئەستێرەکانی نێو خۆی، کە خۆری ئێمە یەکێکە لە ئەستێرەکانی، بە یەك تریلیۆن (١،٠٠٠،٠٠٠،٠٠٠،٠٠٠) (١٠^١٢) ئەستێرە مەزەندە دەکرێن، دەڵێن: هەمووی لەو شتە بچووکەوە هاتوە، کە وەك من لە مەوسووعەی: (ئیمان و ئیلحاد)دا باسم کردوە، کە ئەوانە هەر نایانەوێ دانی پێدا بێنن، ئەگەرنا ئەوە هەر نەبوون (عدم)ەو، خوا گەردوونی لە نەبوونەوە هێناوەتە بوون، ئنجا ئەم گەردوونە هەمووی لە گۆڕاندایە، دەورو بەر لە گۆڕاندایە، بۆیە ژیانی مرۆڤ لە گۆڕاندایە، ئەگەر بێت و چاو بە ئامڕازەکانی کار و شێوازەکانماندا، نەگێڕینەوە، لە بواری بانگەوازو، لە هەر بوارێکی دیکەداو، ئاگامان لێیان نەبێ، لە ڕۆژگاری خۆمان بەجێدەمێنین و، کارەکەمان پڕ بە پێستی واقیعەکەمان نابێ، بۆیەش بۆ ناوونیشانی بابەتەکەم: دوو وشەم بەکارهێناون: {بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن}، ڕاست ئەوەیە پڕ بە پێستی واقیع بێ، بە شێوازی تازە بانگەواز بکەی، ڕەسەنیش ئەوەیە کە پابەند بێ بە شەریعەتەوە، چونکە ئەگەر لە شیرازەی شەریعەت چووە دەر، ڕەسەنایەتیی لە دەست دەداو، خاوەنەکەی لەسەری قەرزار دەبێتەوە.

ئەگەر تەماشای پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) بکەین، پاشان خەلیفە ڕاشیدەکانی و، دوای ئەوان زانایان و پێشەوایانی ئێمە، هەر کامێکیان بارودۆخ و هەل و مەرج و ژینگەی خۆی باش خوێندۆتەوەو، هەوڵیداوە باشترین شێوازو ئامراز کە لە سەردەمی ئەودا هەیەو، کاریگەرترین شێوازو ئامراز بەکار بهێنێ، بۆ وێنە:

١- پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەیەوێ نامە بنووسێ بۆ هیرەقل پادشای ڕۆم و، کیسرا پادشای فارس، یەکێ لە هاوەڵان خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: ئەی پێغەمبەری خوا! (صلی الله علیه وسلم) پادشاکان عادەتیان وایە، نامە ئەگەر مۆر نەکرێ، نایخوێننەوە، ئەویش نافەرموێ: من چۆن تەقلیدی کافران بکەم؟! وەك هەندێ خەڵکی فیکر وشك و لە ڕۆژگاری خۆیان بەجێماو، بەڵکو دەفەرموێ: مۆرێکم بۆ دروست بکەن[1]، چونکە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەبێ ڕەچاوی ئەو عورف و باوە بکات کە تێیدا دەژی، ناکرێ ڕەچاوی عورف و باوەکە نەکات و، نامەکەی بچێ و نەخوێنرێتەوە، چونکە مۆری پێوە نیە!!

٢- هەروەها لە بواری تەکتیکی جەنگییدا، سەلمانی فارسیی کە باسی خەندەق بۆ پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەکات، لە جەنگی (ئەحزاب) دا، پێغەمبەری خوا پێشنیارەکەی تەبەنیی دەکات و خەندەك لێدەدەن[2]، لە بواری بەکارهێنانی ئامرازەکانی جەنگدا، مەنجەنیق و

---

(١) (فتح الباري شرح صحيح البخاري: ج٦، ص١٩٨، هەروەها (مآثر الإنافة في معالم الخلافة) للقلقشندي ص١١٧، ١١٨.

(٢) السيرة النبوية لابن هشام، ج٣، ص٢٧٤.

دەبابە بۆ یەکەمین جار لە دوورگەی عەرەبیی دا لەلایەن سوپای پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) بەکارهاتوون[1].

٣- ئنجا دوای خۆیشی خەلیفە ڕاشیدەکانی بە هەمان شێوە، بۆ وێنە: عومەر خوا لێی ڕازی بێ، ئەو عەبقەرییە، کە ئەو وشەیە هەر وشەی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم)، کە دەفەرموێ: {فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيّاً مِنَ النَّاسِ يَنْزِعُ نَزْعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ}[2].

واتە: هیچ عەبقەرییەکم نەدیوە وەك عومەری کوڕی خەتتاب ئاو لە بیرێ دەربێنێ.

ئەو پیاوە بلیمەتە کە توانی هەرچی ڕۆشنبیریی و ئەزموونی حوکمڕانیی ڕۆم و فارس هەیە، بیهێنێ بۆ دەوڵەتی ئیسلامیی، سوودی لێ ببینێ، بەو عەقڵە گەورەو ئازادەی، کە هیچ هەستیاریی نەبوو بەرانبەر بە شێوازو ئامرازو سەرجەم ئەو داهێنانەی نامسوڵمانان کە عەقڵی بەشەر پێیان گەیشتوە.

چونکە جاری دیکەش باسمان کردوە: ئێمە دوو بوارمان هەن: بواری پەرستشەکان (عبادات) و، بواری مامەڵەکان (معاملات)، پەرستشەکان زۆر لە زانایان زیاتر بۆ دروشمەکان (شعائر) بەکاری دێنن، بەڵام من پێم وایە پێش دروشمەکان بووناسیی، ئیمان و عەقیدە، ئنجا دروشمەکان، ئەوە هەمووی پێی دەگوترێ: پەرستشەکان (العبادات)، واتە: مامەڵە کردن لەگەڵ خوادا، کە بۆ مامەڵە

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٤، ص٢٧٤.

(٢) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم: ٦٦١٨.

کردن لەگەڵ خوادا، دەبێ پابەند بین بە دەقەکانی شەریعەتەوە، وەك گوتراوە: (الأصل في العبادات الحظر، أو المنع، إلاَّ ما دلَّ الشارع على شرعيَّته)، واتە: بناغە لە پەرستشەکاندا قەدەغە بوون و ڕێ لێگیرانە، جگە لەوەی شەرعدانەر دایناوە، یانی:

مەگەر ئەوەی خوا فەرموویێتی: ئاوا خوا پەرستیی بکەن، لەڕووی ئیمان و عەقیدەوە، لەڕووی دروشمەکانەوە، ئەگەرنا لەخۆتەوە بۆت نیە، شتێك دابنێی، بەڵام مامەڵە و هەڵس و کەوتەکان بە پێچەوانەوەن: {الأصل في المعاملات أو العادات الإباحة، إلاَّ ما دلَّ الشارع على تحريمه}[1]، مەگەر شاریع قەدەغەی کردبێ، ئەگەرنا ئەصڵ تێیدا ڕەوایی و دەستکراوەییە.

٧٣ لە بواری هەڵس و کەوتەکاندا دوو مەرج هەن، چ بۆ ئامرازو شێوازەکانی بانگەواز، چ بۆ غەیری ئەوانە، دوو مەرج هەن:

یەکەم: ئەو شێوازو ئامرازە لە خودی خۆیدا قەدەغە نەبێ.

دووەم: بەرژەوەندیی بێنێتە دی.

ئەوەتان بۆیە ئاوا بۆ شی دەکەمەوە چونکە: ئێستا یەکێك لە هۆکارە کاریگەرەکانی کە لە ڕاگەیاندنەکاندا هەیە، بریتیە لە: مەسەلەی نواندن (تمثيل) و شانۆ، فیلم، ئێستا ئەو بەسەرهاتانەی کە لە تیڤییەکاندا بە چەندان ئاڵقە پەخش دەکرێن، زۆر کاریگەرن، زۆر خێزان هەن بۆیان دادەنیشن، بۆ وێنە: بەسەرهاتەکەی یوسف (عليه السلام)، کە مەرج

---

(١) (القواعد النورانية الفقهية) لابن تيمية، ص١١٢، ص١٨٨. و(منظومة القواعد الفقهية) للسعدي، ص١٠٥ و ١٠٦.

نیە تێبینی لەسەر نەبێ، یان بەسەرهاتی عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ، کە لەزۆر کەناڵەکاندا پێشاندرا.

هەروەها بەسەرهاتی هاوەڵانی ئەشکەوت (أصحاب الكهف) تۆ کە کتێب دەخوێنیەوە، بە شێوەیەکی نەزەریی وەریدەگری، بەڵام کە بە فیلم تەماشای دەکەی، بە شێوەیەکی بەرجەستە کراویی زۆر کاریگەریی زیاتری لەسەرت دەبێ و، باشتر لێی تێدەگەی، ڕەنگە ئێوە لە من زیاتر موتابەعەتان کردبێ، من ئەو دەرفەتەم نیە، بەڵام خۆتان دەزانن کە هۆکارێکی زۆر کاریگەرە، ئنجا وەك من لە کتێبی: (چەند بابەتێکی هونەریی)دا، باسك کردوەو ئیسپاتم کردوە، کە سەرجەم ئەو ئامرازانە ئەوانەی کە بۆ ڕەواج پێدانی ئیسلام و، تیگەیاندنی خەڵك و، ئیقناع کردنی خەڵك و بەرچاو ڕوون کردنەوەیان بەرانبەر بە ڕاستییەکانی ئیسلام، بەکاردەهێنرێن، مادام بۆ هێنانەدی ئامانجە شەرعیی و ڕەوایەکان بەکاربهێنرێن، شتی پەسندو باشن، چونکە: بنچینەیەکی شەرعییە: (للوَسَائِل حُكْم المَقَاصِد) ئامرازەکان حوکمی ئامانجەکانیان هەیە.

ئنجا دەبێ تەماشا بکەین: ئایا بەو ئامرازانە خەڵك پێغەمبەران و هاوەڵان و پیاوچاکانی لەلا خۆشەویست دەبن، یان لەبەر چاوی دەکەون؟! بە تەئکید لەبەر چاوی خۆشەویست دەبن و، زیاتر تێیاندەگات و پێیان ئاشنا دەبێ.

بەڵێ هەمیشە ڕێبازو ئامانجی بانگەواز چەسپاون و، نەگۆڕن، بەڵام شێوازەکان و ئامرازەکان، دەبێ بەردەوام چاویان بەسەردا بگێڕینەوە، ئێستا تەماشا بکەن:

کاتی خۆی کتێب باشترین هۆکار بوو، بۆ ئەوە خەڵك هۆشیار بێتەوە، بەڵام ئێستا سۆشیال میدیا، یان ڕاگەیاندنی ئەلیکترۆنیی، چەند بەخێرایی شت دەگەیەنێ و بڵاوی دەکاتەوە! هەڵبەتە کتێب کاریگەریی خۆی هەر هەیە، بەڵام سۆشیال میدیاش زۆر کاریگەرە، ئنجا تۆ چۆن دەبێ بەرهەمی خۆت بێ بەش بکەی لەو هۆکارە کاریگەرە، کاتی خۆ لە وڵاتی حیجاز هەندێ فەتوای وشك دراون، کە لە ڕاستییدا بەرهەمی دواکەووتوێتیی عەقڵەکان بوون، نەك هی چەمك و واتای دەقەکان، بۆیە ئێستا فەقیرانە وردە وردە پێیدا دەچنەوە! ئێمە زۆر پێش ئێستا دەمانگوت: مەعقووڵ نیە لەسەردەمی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم) ئافرەت حوشتری لێ خوڕیوە، ئێستا تۆ بە پۆشتەو پەرداخیی بڵێی: قەدەغەیە سەیارە لێ بخوڕێ!

هەندێ شتی دیکەش هەیە من پێم وایە لە داهاتوودا چاو بەوانەشدا دەگێڕنەوە، بۆ وێنە: دەڵێن: خەڵك نابێ خۆپێشاندان بکات، نابێ مانبگرێ، نابێ ڕەخنە بگرێ، ئەدی چی بکات؟ تۆ وا سەرقاپ لەسەر خەڵکی دابخەی، ئەدی نازانی دوایی لە ژێر فشاری زۆردا دەتەقێتەوە؟!

بە هەرحاڵ ئێمە دەبێ بەردەوام تەماشای ڕۆژگاری خۆمان بکەین و، تەماشا بکەین: بۆ ڕۆژگاری ئێمە، چ شێوازێك و چ ئامرازێك کاریگەرترەو، سوودی باشتر دەگەیەنێ، باشتر خەڵك پێی کارتێکراو دەبێ، دەبێ ئەوە بەکاربێنین، ئەگەرنا لە ڕۆژگاری خۆمان بەجێ دەمێنین، زۆریش پەرۆشی ئیسلامە کاتێك کەسانێك نوێنەرایەتیی دەکەن بە عەقڵێکی دواکەوتووانە، وەك تاڵیبان لە ئەفغانستان کاتی خۆی دەیانگوت: ئافرەت نابێ بخوێنێ، نابێ لە هیچ کایەیەکی

کۆمەڵایەتیی و سیاسییدا دیار بێ، هەروەها زۆر شتی دیکەش، ئنجا کاتێك ئیسلام کەسانێکی دواکەوتوو بە شێوەیەکی بەجێماوانەو دواکەوتووانە پێشانی دەدەن و بەرجەستەی دەکەن، لەلای کەسانێکی زۆر ئیسلام دواکەوتوو دەکەوێتە بەرچاو، بێگومان چەندان کەس بە هۆی ئەو هەڵس و کەوتانە تالیبان و غەیری تالیبان وەك داعش و بۆکۆحەڕام و هاووێنەکانیانەوە، لە ئیسلام دوور دەکەوێتەوە.

کە بە دڵنیایی ئەوان (دین) و (ژین)یان باش نەخوێندۆتەوە، نەك دەقەکانی قوڕئان و سوننەت ئەوە بگەیەنن، چونکە ئێمە کاتێ دەگەڕێینەوە بۆ وەحیی، ڕێ ئاسان و ئاچووغە، بەڵام کاتێك دەچین بۆ ڕای کرچ و کاڵی بەشەر، کارەکەمان لێ بەزەحمەت دەکەوێ، جای دیکەش ئەم نموونەیەم هێناوەتەوە:

مەسەلەی تەیەممومم، وەك لە تەفسیری ئایەتی (٦)ی سوورەتی (المائدة)دا بە تەفصیلْ باسم کردوە[1]، خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا ۝٦﴾، واتە: ئەگەر بۆ دەستنوێژو غوسلْ ئاوتان چنگ نەکەوت، ڕوو بکەنە ڕووی پاکی زەوی، (صعید) یانی: ڕووی زەوی، (طیب) یانی: پاك، کەواتە: ڕووی پاکی زەوی هەمووی تەیەممومی پێدەکرێ، بەڵام بۆ وێنە: لە مەزهەبی ئیمام شافیعییدا دەڵێ: {ولا یجوز التیمم إلا بتراب طاهر له غبار} واتە: تەیەممومم دروست نیە، مەگەر بە گڵێك تۆزی لێ هەڵسێ.

وشەی (صعید) فەرهەنگەکانی زمان دەڵێن: ڕووی زەوی[2]، ڕووی زەوی، جاری وا هەیە بەبەفر دادەپۆشرێ، جاری وا هەیە بە

---

(١) لە تەفسیری قوڕئانی بەرزو بە پێزدا، بڕوانە بەرگی چوارەم.

(٢) مفردات ألفاظ القرآن، راغب الأصفهاني، ص٢٩٨ (والصعید: یقال لوجه الأرض).

گژو گیا داپۆشراوە، جاری وا هەیە بە چەو و لم و بەرد داپۆشراوە، جاری وا هەیە بەفور داپۆشراوە، ڕووی زەوی، ئایەتەکە هەمووی دەگرێتەوە، بە پێی ئایەتەکە قەت عاسێ نابین، بۆ خۆم جاری وا بووە چەند شەوو ڕۆژان لە نێو بەفرێدابوومە، ئایا گڵ لە کوێ بێنین کە تۆزی لێ هەڵسێ؟ دەبێ سێ چوار مەتر بیکۆڵی، ئنجا دەبێتە قوڕو دیسان گڵی تۆزدارت دەست ناکەوێ! ئیمام شافیعیی ڕەحمەتی خوای لێ بێ، دیارە لە شوێنێك بووە گڵی زۆری لێ بووە، بەڵام شوێنی وا هەیە لەم دنیا فراوانەی خوادا لە ئەسکیمۆو سیبیریاو بەستەڵەکەکان و، لە زۆر شوێنی دنیا بەس بەفرو سەهۆڵبەندانە، هەروەها شوێنی وا هەیە تەنیا لمی لێیە و، گڵی هەر لێ نیە، دیسان بەهاران دەشت و کێو هەر سەوزە گیای لێیە! ئنجا ئینسان کە دەگەڕێتەوە بۆ وەحیی، ڕێیەکە زۆر فراوانە، بەڵام کە دێی بۆ مەزهەب و ڕاو بۆچوون، ڕێگاکە زۆر تەسك دەبێتەوە، ئنجا هەر لەوەوە با ئینسان قیاسی بکات، ئەگەرنا هەرگیز شەریعەت مسوڵمانان سەغڵەت و ناچار ناکات کە لە عەسرو زەمانی خۆیان دوا بکەون، خەڵکی دیکە نوێترین و باشترین ئامرازو هۆکار بەکاربێنێ بۆ کارەکانی خۆیان، بەڵام مسوڵمان هەر شێوازو ئامرازە کۆنەکان بەکاربێنن، کە بێگومان شێوازو ئامرازەکان موقەددەس نین؟!

ئنجا خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوۡمِهِۦ لِيُبَيِّنَ لَهُمۡۖ فَيُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِي مَن يَشَآءُۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٤﴾ ﴾إبراهيم.

واتە: هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردوە مەگەر بە زمانی خەڵکەکەی خۆی تاکو بۆیان ڕوون بکاتەوە، کەواتە: چۆن چۆنی باشتر بۆ خەڵك ڕوون

دەبێتەوە، دەبێ ئەو ئامرازو شێوازە بەکاربێنی و، چۆن چاکتر تێدەگەن، دەبێ پەنا بەریە بەر ئەو شێوازو ئامرازە، چونکە ئامانج تێگەیاندنی خەڵکە، کە پەیامی خوایان پێ بگات و لە خوا نزیك ببنەوە، لە دینی خوا حاڵی ببن، کە ئەوە چەسپاوەو نەگۆڕە، بەڵام شێوازو ئامرازەکە، دەبێ تەماشا بکەی، کامەی کاریگەرترە، دەبێ ئەوە بەکاربێنی.

ئەو قسەیەی عەلی کوڕی ئەبی تاڵیبیش زۆر جوانە کە دەڵێ: {حَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ، أَتُحِبُّونَ أَنْ يُكَذَّبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ}[1]، واتە: باسی شتێك بۆ خەڵك بکەن کە پێی ئاشنا بن، ئایا حەز دەکەن خواو پێغەمبەرەکەی بە درۆ دابنرێن؟ واتە: بە شێوەیەك باسی ئیسلامیان بۆ مەکەن کە خەڵك لێی بکەوێتە گومان و، بە پێی ئاستی خەڵك، خەڵك بدوێنن.

ئنجا لە ڕاستییدا ڕەسەنایەتیی (أصالة)ی بانگەوازی ئیسلامیی، بەرهەمی پابەندیەتی بەو ئامانج و ڕێبازەوە کە باسمان کردن، ڕاستییەکەش (صحَّة)ی زادەی واقیعی بوون و هاوچەرخ بوونی شێوازو ئامرازەکانیەتی، ئەوەش خوڵاصەی قسەکەیە.

بە واتایەکی دی: ڕەسەنایەتیی بانگەوازی ئیسلامیی، پەیوەستە بە نێوەڕۆك و جەوهەرەکەیەوە، کە ئایین و بەرنامەی خوایە و، ڕاستیی و دروستییەکەشی، پەیوەستە بە چۆنیەتی گەیاندنیەوە، ئەویش ئەوەیە، پڕ بە پێستی واقیع و سەردەم بێ و، بە گوێرەی زمان و عەقڵی جەماوەر بێ و، بە تازەترین و کاریگەرترین شێوازو ئامراز بێ.

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: ١٢٧.

تەوەری حەوتەم

بنەما گرنگەکانی بانگەواز

(الأصول المهمة للدعوة)

بەڕێـــزان!

دەگونجێ زۆر شت وەك بنەما و، پایەی گرنگی بانگەواز بخەینە ڕوو، بەڵام ئێمە دە (١٠) دانەمان هێناون، لەو بنەما گرنگانەی کە پێویستە لە بانگەواز کردندا، بۆ لای خوا ﷻ و ئایین و بەرنامەی خوا، ڕەچاو بکرێن:

١- نیاز و مەبەستی ساغ (الإخلاص).

٢- شارەزایی بە ئایین و، ئاشنایی بە ژین.

٣- سێ کوچکەی: هەبوونی نەخشە و بەرنامە + کاری دامەزراوەیی + ڕاوێژکردن.

٤- ڕەچاو کردنی: پلە پلەیی و، دیارییکردنی لە پێشترەکان (مراعاة التدرّج وتحديد الأولويات).

٥- دڵخۆشکردن و ئاسانکردن (التبشير والتيسير).

٦- ئیقناع کردنی عەقڵ و جووڵاندنی دڵ.

٧- بیرخستنەوەی چاکەکانی خوا (التذكير بنِعَمِ الله).

٨- هۆشداریی پێدان و ترساندن.

٩- جەخت کردنەوە لەسەر واقیعی ئێستای خەڵك و، پێویستیی خەڵك لە ئێستادا.

١٠- جەستاندنی پەیام و بەرنامەی خواو، بوونە سەر مەشق بۆ خەڵك.

یەکەم: نیاز و مەبەستی ساغ (الإخلاص):

برا و خوشکە خۆشەویستەکانم!

گرنگترین و یەکەمین پایەو بنەما، بۆ ئەنجام دانی بانگەوازێکی ئیسلامیی ڕاست و ڕەسەن، بریتیە لە نیاز و مەبەستی ساغ (الإِخْلاَص)، وشەی (إخلاص)یش لەسەر کێشی (إِفْعَال)ە، (أَخْلَصَ يُخْلِصُ إِخْلاَصاً) واتە: دەربازی کرد، دەربازی دەکات، دەربازکردن، واتە: کردەوەکانی خۆت دەربازبکەی لەوە کە بەشی غیری خۆیان پێوەبێ، خاڵیصیان بکەیەوە، ساغیان بکەیەوە، بەشی غەیری خۆیان پێوە نەهێڵی.

ئێمە کە کتێبە فیقهییەکان دەخوێنین، مەگەر چۆن دەنا هەموو کتێبێکی فیقهیی بە: (کتاب الطَّهَارة) (باسی پاك و خاوێنیی) دەست پێدەکات، چونکە بۆ هەموو پەرستشەکان، دەبێ جەستەت خاوێنبێ، پۆشاکت خاوێنبێ، شوێنت خاوێنبێ، ئەوجار وەبەردەکەون، ئنجا بۆ کردەوەکانیش بە هەمان شێوە، دەبێ دڵ دەروونت خاوێن بێ، ئنجا خوای پەروەردگار لێتیان وەردەگرێ و، قبووڵیان دەکات، با تەماشای چەند دەقێکی شەریعەت بکەین:

١)- خوای پەروەردگار لە سوورەتی (البينة)دا دەفەرموێ: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ ۝٥﴾.

واتە: (خەڵك) فەرمانیان پێ نەکرا بوو، مەگەر بەوە کە بەندایەتی بۆ خوا بکەن، ملکەچیی خۆیان بۆ خوا ساغ بکەنەوە، بە پاکیی و نوێژ بەرپا بکەن و زەکات بدەن، ئا ئەوەش ئایینی کۆمەڵێکی ڕێك و ڕاستە.

وشەی (دین) لە ڕستەی: ﴿ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ﴾دا، بە مانای ئیسلام نیە، بەڵکو لێرەدا (دین) بە مانای ملکەچیی دێ، یانی: تاعەتی خۆیان بۆ خوا ساغ بکەنەوە، واتە: وەك بۆ خوا ملکەچ و گوێڕایەڵ و فەرمانبەرن، ئەو جۆرە فەرمانبەریی و گوێڕایەڵییە، بۆ کەسی دیکە نەکەن.

(حُنَفَآءَ) کۆی (حنیف)ە، واتە: کەسێك وازی لە بەتاڵ پووچ هێنابێ و، بەرە و هەق گەڕابێتەوە[1].

﴿ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ ﴾، نوێژ بەرپا بکەن و زەکات بدەن، ﴿ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ ﴾، ئا ئەوە ئایینی ئۆممەتێکی ڕێك و ڕاستە.

٢)- لە سوورەتی (الزمر)دا، خوا دەفەرموێ: ﴿ إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ فَٱعۡبُدِ ٱللَّهَ مُخۡلِصٗا لَّهُ ٱلدِّينَ ۝٢ أَلَا لِلَّهِ ٱلدِّينُ ٱلۡخَالِصُ ۝٣ ﴾.

واتە: ئێمە کتێبمان بۆ تۆ دابەزاندوە بە هەق، بەندایەتیی بۆ خوا بکە، ملکەچیی خۆتی ساغ بکەوە، ئاگاداربن! ملکەچیی ساغ تەنیا بۆ خوایە (یان: تەنیا ملکەچیی ساغ بۆ خوایە)، واتە: تاعەتێك کە ساغ نەکرابێتەوەو، خڵتەی ڕیا و ڕوودەربایسی پێوەبێ، خوا نایەوێ.

پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) لەم فەرمایشتەدا دەفەرموێ: {إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّما لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى...}[2].

---

(١) مفردات ألفاظ القرآن، ص١٤٩، المطبعة العصرية، ٢٠١٢م.

(٢) أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: ٦٥٥٣، وَمُسْلِم برقم: ١٩٠٧.

واتە: بە دڵنیایی کردەوەکان تەنیا بە پێی نیاز و مەبەستەکانن و، هەر مرۆڤێك بەپێی نیاز و مەبەستەکەی نێو دڵی کە هەیبووە، کردەوەکەی بۆ بەردەکەوێ.

بەڵام ئایا ئەگەر کەسێك کردەوەیەکی خراپ بکات، بەڵام نیەتی باشی لێ بێنێ، بۆی حیسابە؟ نەخێر، «إِنَّمَا الأَعْمَالُ» وشەی «الأَعْمَال» ئەلیف و لام (أل) تەعریفی لەسەرەو مەبەست پێی (عهد)ە، یانی (جنس الأعمال الصالحة)، هەموو ئەو کردەوانەی کە لە شەریعەتدا بە چاك دەزانرێن، نەك هەرکردەوەیەك چاك بێ، یان خراپ بێ! یانی: کردەوە چاکەکان بە پێی نیەتن، ئەگەرنا کردەوەی خراپ، هەرخراپەو نیەتیشت چاك بێ، هیچ نیە، بەڵام کردەوەی چاکیش، ئەگەر نیەتی ساغ و چاك نەبێ، وەرناگیرێ و قبووڵ ناکرێ.

ئنجا با تەماشا بکەین: ئایا لە ئەنجامی ئیخصلاص و تەنیا خوا پێ مەبەست بوون و، دڵی خۆ بۆ خوا ساغکردنەوەدا، چیمان دەست دەکەوێ؟ سێ بەرهەمی گرنگ و مەزنمان دەستگیر دەبن:

١)- بەرەکەت دەکەوێتە کارمان و، خوا کارەکەمان لێ قبووڵ دەکات.

٢)- خوا ڕێنماییمان دەکات و سەر ڕاستمان دەکات.

٣)- خوا کارمان ئاسان دەکات، دەرووی خێرمان لێدەکاتەوە.

بەم بەڵگانەی خوارێ:

١- خوا دەفەرموێ: ﴿قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾﴾ المائدة، واتە: خوا تەنیا لە پارێزکاران قبووڵ دەکات.

پــارێــزکار: کەسێکە پێش هەموو شتێك خۆی لە شیرك و ڕیا بپارێزێ، دڵی خۆی ساغ و ساف بکات بۆ خواو، دڵەکەی جگە لە خوا ڕازیی کردن و، غیری خۆ لە خوا نزیك کردنەوەی تێدا نەبێ و، هیچ هاندەرێکی دیکەی نەبێ.

٢- خوای پەروەردگار دەفەرموێ: ﴿وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ فِينَا لَنَهۡدِيَنَّهُمۡ سُبُلَنَاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ٦٩﴾العنكبوت،

واتە: ئەوانەی لە پێناوی ئێمەدا تێدەکۆشن، ڕێبازەکانی خۆمانیان پێشان دەدەین و، بە دڵنیاییەوە خوا لەگەڵ چاکەکاراندایە.

کەواتە: لە ئەنجامی ئەوەدا کە بە ساغیی لە پێناوی خوا تێبکۆشی، خوا ڕاستە ڕێت دەکات و لەگەڵتدا دەبێ و، پشتت دەگرێ.

٨٥

٣- هەروەهـــا دەفەرمـــوێ: ﴿وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مِنۡ أَمۡرِهِۦ يُسۡرٗا ٤﴾الطلاق

واتە: هەر کەسێك پارێز لە خوا بکات، خوا کاری بۆ ئاسان دەکات.

پارێز لە خوا کردنیش پێش هەموو شتێك بناغەکەی بریتیە لە ساغیی (إخلاص).

(إبن عطاء الله الأسكندري) عاریفێکی گەورەیە، کتێبێکی بچووکی هەیە بە ناوی (الحِكَمْ)، کە بە (الحِكَمُ العَطَائِيَة) مەشهوورە، قسەی زۆر نەستەق و جوانی تێدان، یەکێك لە قسەکانی ئەوەیە دەڵێ:

(الأَعْمَالُ أَشْبَاحٌ أَرْوَاحُهَا وَجُودُ سِرِّ الإِخْلاَصِ فِيْهَا)، واتە: کردەوەکان وەك تارمایی و کەلەشێك وان، ڕووحی کردەوەکان، بریتیە لە هەبوونی ئیخلاص لەو کردەوانەدا.

ئنجا وەك برایەکی دڵسۆزی خۆتان پێتان دەڵێم: بڕوا بکەن، نهێنیی بەرەکەت لە ژیانی مرۆڤدا، ئەوە کە خوا لەگەڵ ئینساندابێ و، پشتی بگرێ و کاری بۆ ئاسان بکات، ئەوەیە کە ڕووی دڵی بکاتە خوا، ئێمە چۆن دەست بە نوێژ کردن دەکەین؟ یەکێك لە دوعایەکانی دەستپێکردنی نوێژ (أدعية الإستفتاح)، ئەوەیە: {وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ}[1]، واتە: بە پاکیی و ساغیی ڕووی خۆم (ڕووی دڵی خۆم) کردە ئەو کەسەی کە ئاسمانەکان و زەوی هێناونەدی و، من لە هاوبەش بۆ خوا دانەران نیم.

(وَجْهِي) یانی: ڕووی دڵی خۆم، چونکە تۆ ڕووی جەستەت دەکەیە قیبلە! بەڵام کە دەڵێی: ڕووی خۆم، واتە: ئەو نوێژ و تاعەتەی کە دەیکەم، تەنیا مەبەستم پێی ئەوەیە: کە خوا لێم ڕازی بێ.

ئنجا پایەو بنەمای یەکەمی سەروبەرگرتن و بەرەکەت تێکەوتنی کاری بانگەواز، ئەوەیە کە ئیخلاص و خوا پێ مەبەست بوون، هەوێن و هەناوو هاندەری بێ.

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: ١٥٠٦٤، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٧٩٥)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: ٣١٢١، وَالحَاكِمُ برقم: ١٧١٦، وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِم.

دووەم: شارەزایی بە ئایین و ئاشنایی بە ژین:

ئایا ئەگەر ئینسان لە ئایین و بەرنامەی خوا شارەزانەبێ، خەڵکی بۆ کوێ بانگ دەکات؟ با وەك شتێکی خۆش بۆتان بگێڕمەوە، جار جار قسەیەکی خۆشتان بۆ بکەم باشە:

دەگێڕنەوە کاتی خۆی مسوڵمانێك تەماع لە ماڵ و سامانی جوولەکەیەکی بازرگان دەکات، لە ڕێگادا بۆسەی بۆ دادەنێ و، دەڵێ: ڕووتبەوەو کەل و پەلەکان دابنێ! ئەویش دەڵێ: بۆچی؟ مسوڵمانەکە دەڵێ: یان دەبێ ڕووت بی، یان دەبێ مسوڵمان بی!

کابرای جوولەکەش دەڵێ: دەی باشە، مەمکوژە کاکە، مسوڵمان دەبم.

مسوڵمانەکە دەڵێ: دەی مسوڵمان بە!

جوولەکەکە دەڵێ: باشە، چی بڵێم؟

مسوڵمانەکە دەڵێ: وەڵڵا نازانم! یانی: بۆ خۆی نازانێ مسوڵمانەتیی چییە، تاکو ئەو مسوڵمان بکات!

بە تەئکید، ئینسان دەبێ بۆ خۆی بەرچاوڕوون و شارەزا بێ بە دین، ئنجا دەتوانێ خەڵکی بۆلا بانگ بکات، (إبن البنا السرقطي) لە شیعرێکی دا کە (إبن عجيبة) شەرحی دەکات، زۆر جوان دەڵێ:

وَإِنَّمَا القَوْمُ مُسَافِرونَ

لِحَضْرَةِ الحَقِّ وَظاعِنُونَ

فَافْتَقَروا فِيهِ إِلى دَلِيلِ

ذَي بَصَرٍ بالسيَّرِ وَالْمَقِيلِ

قَدْ سَلَكَ الطَّرِيقَ ثُمَّ عَادِ!

لِيُخْبِرَ القَوْمَ بِمَا اسْتَفَادَا

باسی ئەوانە دەكات كە دەیانەوێ لە خوا نزیك ببنەوە، دەڵێ:

ئەوانە ڕێبوارن، بەرەو لای پەروەردگاری هەق دەچن و، لە هەندێ شوێن دەبێ بارگەو بنە بخەن.

پێویستییان بە ڕێ پێشاندەرێك هەیە، كە شارەزا بێ لە كوێ بڕۆن و لە كوێش قەیلوولە بكەن و پشوو بدەن.

كەسێك كە ڕێیەكەی بڕیوەو گەیشتۆتە ئەوسەری، ئنجا گەڕاوەتەوە، بۆ ئەوەی هەواڵ بە خەڵكی دیكە بدات و، خەڵكی لەگەڵ خۆی بەرێ.

عادەت وایە: ئەو كەسەی كە دەبێتە دەلیل و ڕێ پێشاندەر، دەبێ بۆ خۆی بە هەموو ڕێیەكاندا شارەزا بێت، كەواتە: بەبێ شارەزایی لە دین، ئینسان ناتوانێ بانگەوازی بۆ بكات.

ئنجا ئاشنایی بە ژین، مەبەستم پێی ئەوەیە كە ئینسان لەو كۆمەڵگایەدا كە پێیدا دەژی، دەبێ بە خێرو شەڕی ئەو كۆمەڵگایە، بە تەوژمە فیكرییەكانی و لایەنە سیاسییەكانی، ئنجا پاشخانی فیكریی و سیاسیی ئەو خەڵك و كۆمەڵگایە كە دەیەوێ قسەیان بۆ بكات و، بەرەو خوایان بێنێت، دەبێ شارەزای هەموو ئەوانە بێت.

ئەمیش ئایەتێکی موبارەك کە هەردووکیان دەگرێتە خۆی: خوا بە پێغەمبەری خاتەم موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمویٚ:

﴿ قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِىٓ أَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ ۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِى ۖ وَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾يوسف.

واتە: تۆ بفەرمووە: ئەوە ڕێبازی منە، لەبەر ڕۆشنایی دا خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەکەم، خۆم و شوێنکەوتووانم و، پاکیی بۆ خوا، من لە هاوبەشدانەران نیم.

یەکێك لە سیفەتەکانی هاوبەش بۆ خوا دانەران، ئەوەیە کە بە نەزانیی و بە لاسایی کردنەوەی کوێرانە، شوێن شتان دەکەویٚ.

وشەی: (عَلَىٰ بَصِيرَةٍ) واتە: لەبەر ڕۆشنایی دا، یانی:

١- شارەزای خۆم و شوێنکەوتووانم.

٢- لە واقیع شارەزام.

٣- لە ڕێبازەکەم شارەزام، هەموویان دەگرێتەوە.

سێیەم: هەبوونی نەخشەو بەرنامە + کاری دامەزراوەیی + ڕاوێژکردن:

١- هەبوونی نەخشە:

کار بە بەرنامە، تەماشای ئەم ئایەتە موبارەکە بکەن، خوا دەفەرمویٚ:

﴿ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾ ﴾العنكبوت.

واتە: بە دڵنیایی ئەوانەی لە پێناوی ئێمەدا تێدەکۆشن، ڕێبازەکانی خۆمانیان پێشان دەدەین.

لە هەموو قورئاندا، وشەی (سُبُل) پاڵدرابێتە لای خوا، لێرەدایە، ئەگەرنا هەر بە (سَبیل) هاتوە، چونکە کارکردن بۆ ئایینی خوا، چۆنیەتی و شێوازو ئامرازی زۆر و جۆراو جۆری هەن، هەڵبەتە مەبەست لە (سبیل) لە قورئاندا: ئیسلامە، کە یەك ڕێبازەو کۆناکرێتەوە، بەڵام مەبەست لە (سُبُل) لێرەدا: شێوازەکانی بانگەواز کردنە، یانی: ئەو شێوازانەی کە بە ڕەزامەندیی ئێمەیان دەگەیەنن، هەر کەسێك بە ئیخلاصەوە لە پێناوی ئێمەدا تێبکۆشێ، لەو شێوازانەی شارەزا دەکەین.

٢- کاری بە دامەزراوەیی:

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ: {إِنَّ الله يُحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلاً أَنْ يُتْقِنَهُ}[1]. واتە: واتە: بە دڵنیایی خوا حەز دەکات، هەرکات یەکێك لە ئێوە کارێکی کرد، بە وردەکاریی بیکات.

---

(١) أَخْرَجَهُ البَيْهَقِي فِي «شعب الإيمان» برقم: ٥٣١٢، وَأَبُو يَعْلَى برقم: ٤٣٨٦.

۳- ڕاوێژکردن:

خوای زاناو شارەزا فەرموویەتی: ﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ﴿٣٨﴾ ﴾الشورى.

واتە: کاروباری بڕواداران بە ڕاوێژە، کاروباری سیاسیەتیان، هی بانگەوازیان، هەر جم و جۆڵ و چالاکییەکیان.

ئێستاش با ئەو سێکوچکەیە: {نەخشەو بەرنامە + دامەزراوە + ڕاوێژ} تۆزێك شی بکەینەوە:

یەکەم: مەبەستمان لە: (کار بە نەخشەو بەرنامە)، واتە: کاری بانگەواز، ئەوەیە کە نەخشەو بەرنامەیەکی وردو واقیع بینانە دابنرێ، یانی: ئێمە وەك تەوژمی ئیسلامیی، ئایا دەبێ هەر کەسێکمان لە ڕاست خۆی هەڵسێتەوەو چی پێ باش بێت باسی بکات؟ نەخێر، بەڵکو:

پێویستە سەرەتا لەسەر بناغەی ڕاوێژ، نەخشەو بەرنامەیەك دابنرێ، قۆناغ بە قۆناغی ئەم کاری بانگەوازە، دیاریی بکرێ، پێشێ خەڵك بانگ بکرێ بۆ تێگەیاندن و پێگەیاندیان، ئنجا دوایی هۆنینەوەو ئامادە کردنیان، نەك هەر قسەی خێر بۆ خەڵك بکەی و بڕۆی، ئەوە وەك ئەوە وایە، کەسێك دەغڵێك دابچێنێ، بەڵام دوایی لێی نەپێچێتەوە، داخۆ بزن و مەڕی خەڵك دەیخوات، مڵە لێی دەدات، چۆلەکە دەیخوات چی لێ دێت، ئاوا نابێت، پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) وا نەبووە ئامۆژگاریی خەڵك بکات و دوایی وازیان لێ بێنێ! چونکە هەندێك کەس ئەوە لە ئێمە بە ڕەخنە دەگرن، دەڵێن: ئێوە ئامۆژگاریی خۆتان بکەن و بڕۆن! نەخێر، دەبێ دواتر کاریان لەسەر بکرێ، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)

هاوەڵانی بانگ کرد، هۆشیاری کردنەوە، دوایی ئەوانەی کە هۆشیار بوو بوونەوە، مشووری لێخواردن و پەروەردەی کردن و ئامادەی کردن، ئەگەرنا دوای خۆی، پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) کێ بوو بە هاوکاری؟ هەڵبەتە ئەو هاوەڵە بەڕێزانەی بوون، ئنجا ئەگەر پەروەردە نەکرابان و تێنەگەیەنرابان و پێنەگەیەنرابان، چۆن درێژەیان بە کاروانەکەی دا، کەواتە: ئەمە چەمکی کار بە نەخشەو بەرنامەیە.

دووەم: مەبەستیشمان لە: (کاری دامەزراوەیی) ئەوەیە کارەکان بەسەر پسپۆڕان و شارەزایان دابەش بکرێن، نەك بە شێوەیەکی هەڕەمەکیی و کەس ئاگای لە کەس نەبێت.

بۆ وێنە: ئێستا ئێمە کەسانێکمان هەن کە بە تایبەت خەڵك فێری قورئان دەکەن و، هەندێك بە تایبەت خەریکی فەرمایشتەکانی پێغەمبەرن و، هەندێکی دیکە خەریکی فێر کردنی زانستە شەرعییەکانن، هەندێکی دیکە خەریکی کاری ڕاگەیاندنن، ئنجا ئەوە دەبێ زیاتر تۆخی بکەینەوە.

هەم نەخشەو بەرنامەکە وردتر دابنێین، هەم دامەزراوەکانی کاری بانگ کردنمان بۆ لای خواو بۆ لای ئیسلام، باشترو تۆکمەترو پسپۆڕانەترین.

سێیەم: مەبەستیشمان لە ڕاوێژ کردن، ئەوەیە کە لە هەموو کارو قۆناغەکان بکۆڵرێتەوە، لەسەر بناغەی ڕاوێژ کردن و، بڕیاری تاکەکەسیی و سەر پێی و نەکولێنراوو کرچ و کاڵ، نەدرێ، کە ئەوەش لە ڕاستیی دا ئەگەر بویسترێ هەقی خۆی لێ بدرێ، وەك مسوڵمانەتیی و دینداریی، دەبێ لە کەوڵ و چوار چێوەی حیزبێکی دیاریی کراو بێینە دەرێ، چونکە خوا کە دەفەرموێ: ﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ﴿٣٨﴾ ﴾ الشورى، خوا نەیفەرمووە: با کارو باری (فلان لایەن و

فلان حیزب) بە ڕاوێژبێ، بەڵکو مەبەست هەموو مسوڵمانانە، بە تایبەت لە بواری بانگەواز و خەڵك هۆشیار کردنەوەدا، دەبێ زیاتر کار بکەین و هاوکاربین لەگەڵ هەموو ئەوانەدا کە خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەکەن، پێویستە هاوکاریی و لێکتێگەیشتنمان هەبێ، پشتی یەکدی گرتنمان هەبێ.

هەندێ جار هەندێ کەس لەبارەی ئیسلامەوە دەدوێ، پێم وایە ئیسلام زۆر لەسەری قەرزدار دەبێتەوە، ئەوانە نا، کە دانراون بۆ ئەوەی بەلبەلە بنێنەوەو، دڵە ڕاوکە بخەنە دڵی مسوڵمانانەوە بەرانبەر بە ئایینەکەیان، کە هەر جارە بابەتێك دەورووژێنن، بە نەزانیی و ناشایستەیی، کە بە شایانی ئەوەیان نازانم: نە ئاماژە بە بابەتەکان بکەم، نە ئاماژە بە کەسەکان بکەم، کە پێم وایە زۆرزانانە، یان نەزانانەو کڵاو لەسەرنراوانە بە کرێ گیراون و، دەستیان لە پشت دەدرێ، ئەگەرنا ئەو هەموو بابەتانەی ئیسلام هەن، ئەو هەموو ئایەتانەی قورئان و فەرمایشتانەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، کە مسوڵمانان پێویستیانە بۆیان باس بکرێن، چیت داوە لە دوو سێ مەسەلە، کە مشت و مڕێکیان لەسەرە، یاخود باسکردنیان بەو شێوازە ناشێیە، بۆ مسوڵمانان دەبێتە ئیشکالێك، ئەگەر ڕاستە کابرا مەبەستی ئەوەیە خەڵك لە دین تێبگات!

بەڵکو مەبەستم هەندێ کەسی دیکەیە کە بە نەزایی و ناشێیی، لە ئەنجامی شارەزا نەبوون لە دین و ئاشنا نەبوون بە ژین و، لە ئەنجامی ئەوەدا کە ڕاوێژکردن نیە و کاری دامەزراوەیی نیە، هەڵەو پەڵەو کرچ و کاڵیی زۆر پەیدادەبێ.

چوارەم: ڕەچاو کردنی پلەپلەیی و، دیاریی کردنی لە پێشترەکان:

ئەمەش بنەمایەکی زۆر گرنگەو، دەبێ لە کاری بانگەوازماندا: هەم پلەپلەیی ڕەچاو بکرێ، هەم دیاریی کردنی لە پێشترەکان، گرنگیی پێبدرێ، ئایا چ شتێك لە پێش چ شتێکەوەیە؟ هەرچەندە جاری دیکەش باسمان کرد، بەڵام ئەو مەسەلەیە هەرچەندە باسی بکەین، هەر دەیهێنێ، ئەمەش حەوت نموونە لە ئایەتەکانی قورئان و دەقەکانی سوننەت، کە زۆر بە ڕوونیی پێویست بوونی هەر کام لە:

أ/ ڕەچاوکردنی پلەپلەیی.

ب/ دیارییکردنی لە پێشترەکان

تێیاندا دەدرەوشێنەوە:

١)- لە سوورەتی (الأعراف) لە ئایەتەکانی: (٥٩ و ٦٥ و ٧٣ و ٨٥) دا هەر کام لە {نووح و هوودو صالح و شوعەیب} (عَلَيْهِمُ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَم) یەك ڕستە دووبارە دەکەنەوە، دەڵێن:

﴿يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓ ﴿٥٩﴾﴾.

واتە: ئەی گەلەکەم! بەندایەتیی بۆ خوا بکەن، جگە لەو هیچ پەرستراوێکی دیکەتان نیە.

پێغەمبەران هەموویان لێرەوە (لە خوا بە یەکگرتن و تەنیا خواپەرستن (توحید)ەوە} دەستیان پێکردەوە، ئەوە بناغەیە، خەڵك بانگ کردن بۆ تەنیا خواپەرستیی، بناغەو جەوهەری بەرنامەو پەیامی خوای پەروەردگارە.

٢- {عَنْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَخْبَرَنِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: رَبِيعَةُ بْنُ عَبَّادٍ مِنْ بَنِي الدِّيلِ وَكَانَ جَاهِلِيًّا قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) فِي الْجَاهِلِيَّةِ فِي سُوقِ ذِي الْمَجَازِ وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! قُولُوا: لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ تُفْلِحُوا وَالنَّاسُ}(١).

واتە: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)م دی لە بازاڕی زیلەجاز (کە بازاڕێکی سەردەمی نەفامیی بووە) بەسەر خەڵکەوە دەگەڕا، دەیفەرموو: ئەی خەڵکینە! بڵێن: تەنیا خوا پەرستراوە، سەرفراز دەبن.

پێغەمبەری خوا (محمد)یش (صلى الله عليه وسلم)، هەر بەوە دەستی پێکردوە.

٩٥

٣- {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، قَالَتْ: فُرِضَتْ الصَّلاَةُ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ هَاجَرَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وسلم) فَفُرِضَتْ أَرْبَعَاً، وَتُرِكَتْ صَلاَةُ السَّفَرِ عَلَى الأُولَى}(٢).

واتە: دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، دەڵێ: نوێژ کە فەرز کرا، دوو ڕکات دوو ڕکات بوو، بەڵام دوایی کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کۆچی کرد بۆ مەدینە، نوێژە چوار ڕکاتییەکان فەرز کران، بەڵام نوێژی سەفەرێ هەر لەسەر حاڵەتی پێشێی مایەوە.

٤- {عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ (صلى الله عليه وسلم) لَمَّا بَعَثَ مُعَاذاً رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى الْيَمنِ قَالَ: إِنَّكَ تَقْدَمُ عَلَى قَوْمٍ أَهْلِ

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: ١٦٠٢٣، تعليق شعيب الأرنؤوط: صحيح لغيره وهذا إسناد حسن من أجل عبد الرحمن بن أبي الزناد.

(٢) أَخْرَجَهُ البُخَارِيّ برقم: ٣٩٣٥.

كِتَابٍ، فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبادَةُ اللهِ، فَإِذَا عَرَفُوا اللهَ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَواتٍ فِي يَوْمِهِمْ وَلَيْلَتِهِمْ، فَإِذا فَعَلُوا، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ زَكاةً مِنْ أَمْوالِهِمْ وَتَردُّ عَلى فُقَرائِهِمْ}[(١)].

واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عەبباس خوا لێیان ڕازی بێ، دەڵێ: کاتێك پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) موعازی کوڕی جەبەلی نارد بۆ یەمەن پێی فەرموو: تۆ دەچیە لای کۆمەڵە خەڵکێك، کە خاوەن کتێبن، با یەکەمین شتێك کە ئەوانی بۆ بانگ دەکەی ئەوەبێ کە خوا بپەرستن (کە پێشتر بە هەڵە پەرستوویانە)، ئنجا ئەگەر خوایان ناسیی، پێیان ڕابگەیەنە کە خوا پێنج نوێژی لە ڕۆژوو شەوێکدا لەسەر پێویست کردوون، ئنجا ئەگەر ئەوەشیان کرد، هەواڵیان پێبدە کە خوا دوایی زەکاتی لە ماڵ و سامانیاندا لەسەر پێویست کردوون کە بگێڕرێتەوە بۆ هەژارەکانیان.

٥- {عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: إِنَّمَا نَزَلَ أَوَّلَ مَا نَزَلَ مِنْهُ: سُورَةٌ مِنْ الْمُفَصَّلِ فِيهَا ذِكْرُ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، حَتَّى إِذَا ثَابَ النَّاسُ إِلَى الإِسْلاَمِ، نَزَلَ الْحَلاَلُ وَالْحَرَامُ، وَلَوْ نَزَلَ أَوَّلَ شَيْءٍ: لاَ تَشْرَبُوا الْخَمْرَ لَقَالُوا: لاَ نَدَعُ الْخَمْرَ أَبَدَاً، وَلَوْ نَزَلَ لاَ تَزْنُوا لَقَالُوا: لاَ نَدَعُ الزِّنَا أَبَدًا}[(٢)].

(ڕۆژێك پیاوێکی عیراقیی چووە بۆ لای دایکمان عائیشە خوا لێی ڕازی بێ، گوتی: دایکی بڕواداران موصحەفەکەی خۆتم پێشان دەدەی؟ گوتی: بۆچیتە ڕۆڵە؟ گوتی: دەمەوێ نوسخەکی لەبەر بگرمەوە، ئەویش گوتی: لە کوێوە بیخوێنەوە هەر تەواوە)، دوایی

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِيّ برقم: ١٤٥٨.

(٢) أَخْرَجَهُ البُخَارِيّ برقم: ٤٩٩٣.

گوتی: یەکەمین شتێك کە خوا دایبەزاند لە قورئان سوورەتە کورتەکان بوون، کە باسی دۆزەخ و بەهەشت (و بابەتە عەقیدەییەکان) دەکات، هەتا کاتێك خەڵك بۆ ئیسلام گەڕایەوە (واتە: بووناسیی و ئیمان و عەقیدەیان بۆ دروست بوو) ئنجا باسی حەڵاڵ و حەڕام دابەزی، ئەگەر یەکەمجار خوا فەرمووبای: شەڕاب مەخۆنەوە، دەیانگوت: هەرگیز وازی لێناهێنین، هەروەها ئەگەر یەکەمجار فەرمووبای: زینا مەکەن، دەیانگوت: هەر گیز وازی لێناهێنین.

بەڵام پێشێ بووناسیی و ئیمان و عەقیدە، لە دڵ و عەقڵیاندا جێگیر بوو، ئنجا دوایی تەکلیفە شەرعییەکانی دیکە دابەزین.

٦- {عَنْ وَهْبٍ قَالَ سَأَلْتُ جَابِرًا عَنْ شَأْنِ ثَقِيفٍ إِذْ بَايَعَت قَالَ: اشْتَرَطَتْ عَلَى النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) أَنْ لاَ صَدَقَةَ عَلَيْهَا وَلاَ جِهَادَ، وَأَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) بَعْدَ ذَلِكَ يَقُولُ: «سَيَتَصَدَّقُونَ وَيُجَاهِدُونَ، إِذَا أَسْلَمُوا»}[١].

واتە: وەهبی کوڕی مونەببیە دەڵێ: پرسیارم لە جابر کرد دەربارەی هۆزی سەقیف کاتێ پەیمانیان بە پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم)، {کە مسوڵمان بوون چۆن بوو؟} گوتی: لەسەر پێغەمبەریان (صلى الله عليه وسلم) بە مەرج گرت، زەکاتێ نادەن و، جیهادیش ناکەن، پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم)، لێی قبووڵ کردن.، بەڵام دوایی، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: ئەگەر مسوڵمان بوون، زەکاتێش دەدەن و جیهادیش دەکەن. کە هەر واش بوو.

---

(١) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: ٣٠٢٥، وَصَحَّحَهُ الألبَانِي في «الصَّحِيحَة» برقم: ١٨٨٨.

٧- {عَنْ نَصْرِ بْنِ عَاصِمٍ اللَّيْثِيِّ عَنْ رَجُلٍ مِنْهُمْ، أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) فَأَسْلَمَ عَلَى أَنْ يُصَلِّيَ صَلاَتَيْنِ، فَقَبِلَ مِنْهُ}[1].

واتە: نەصرِی کوڕی عاصمی لەیثی لە پیاوێك لە خۆیانەوە، دەگێڕێتەوە، کە چۆتە لای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)و، مسوڵمان بووە، بەو مەرجە تەنیا دوو نوێژان بکات، (شە وو ڕۆژ دوو نوێژان بکات)، پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم)، ئەوەی لێ قبووڵ کردوە!

خوشك و برا بەڕێزو خۆشەویستەکانم!

بێگومان هیچ کەسێك، بۆی نیە موزایەدەی دینداریی بە سەر پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) بکات، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)، کە خوای زاناو شارەزا پێی فەرمووە، کە بڵێ:

﴿وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿١٦٣﴾﴾الأنعام.

واتە: من یەکەمی مسوڵمانانم، بەڵام تەماشا دەکەین، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، لە هۆزی سەقیفی قبووڵ کردوە، زەکات نەدەن و جیهاد نەکەن، هەروەها لەو پیاوەی قبووڵ کردوە، کە گوتوویەتی: تەنیا دوو نوێژان دەکەم! لەوانەیە کابرا گوتبێتی: تەنیا ئەو دووانە دەکەم، ئنجا ئەگەر دەڵێی مسوڵمان دەبم، ئەگەرنا مسوڵمان نابم؟ ئەویش فەرموویەتی: مسوڵمان بە، بۆچی؟ چونکە با مسوڵمان بێ، ئەگەر تەنیا دوو نوێژانیش بکات، باشترە لەوەی مسوڵمان نەبێ و نوێژ نەکات و سەجدە نەبات و ڕکووع بۆ خوای بەرزو بێ هاوتا نەبات!

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: ٢٠٣٠٢.

ئنجا ئێمە لەم دەقانە هەروەها لەوانی دیکەش، ئەوەیان لێوەردەگرین، کە لە بواری بانگەوازدا، دەبێ هەم پلەپلەیی ڕەچاو بکەین، هەم لە گرنگترەوە بۆ گرنگتر چوون، واتە چ شتێك لە پێش چ شتێکەوەیە؟ هەروەها چ شتێك ئەسڵی دینە و، چ شتێك فەرعی دینە؟ بەبێ ئەوە لە کارەکەماندا سەرکەوتوو نابین و، لەو بارەشەوە، هەڵە و پەڵەی زۆر هەیە، کە دوایی لە تەوەری نۆیەمدا، لەو بارەوە هەندێك شت باس دەکەین و، بۆ وێی هەڵدەگرین.

پێنجەم: دڵخۆش کردن و ئاسانکردن:

خەڵك بانگکردن بۆ لای خوا، بە کەسێك دەکرێ، بە ڕاستی بتوانێ هەم خەڵکی دڵخۆش بکات و، هەم بۆیان ئاسان بکات، سەرنجیان ڕابکێشێ و، وایان لێبکات، کە متمانەیان پێی بێ و، وایان لێبکات، ئەوان، ئەو بە دڵسۆز بزانن، ئەگەر وانەبێ، گوێی بۆ ناگرن و، قسەی لێوەرناگرن:

با لەوبارەوەش سەرنجی چەند دەقێکی شەریعەت بدەین:

١)- خوا سبحانە وتعالی لە سوورەتی (النساء)دا ناوی دوازدە (١٢) لە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) دێنێ و، هەمووشیان بە دڵخۆشکەرو ترسێنەر (مبشر ومنذر) وەسف دەکات، دەفەرموێ:

﴿إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيۡمَٰنَۚ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلٗا قَدۡ قَصَصۡنَٰهُمۡ عَلَيۡكَ مِن قَبۡلُ وَرُسُلٗا لَّمۡ نَقۡصُصۡهُمۡ عَلَيۡكَۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكۡلِيمٗا ﴿١٦٤﴾ رُّسُلٗا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ﴿١٦٥﴾﴾النساء.

واتە: ئێمە سروشمان بۆ لای تۆ ناردوە، وەك چۆن سروشمان بۆ لای نووح و پێغەمبەرانی دوی ویش نارد، هەروەها سروشمان بۆ لای ئیبراهیم و ئیساعیل و ئیسحاق و یەعقووب و ئەسباط و عیسا و ئەییوب و یونوس و هاڕوون و سولەیمان ناردو زەبووریشمان بە داوود

داو، پێغەمبەرانێك كە پێشتر بەسەرهاتیانمان بەسەرتدا خوێندۆتەوەو پێغەمبەرانێك كە بەسەرهاتیانمان بەسەرتدا نەخوێندۆتەوە و، خوا بە قسەكردن فەرمایشتی لەگەڵ مووسادا كرد. ئەوانە پێغەمبەرانێكی موژدەدەرو ترسێنەرن، تاكو دوای هاتنی پێغەمبەران خەڵك بەڵگەی لەسەر خوا نەبێ و، خوا زاڵی كارزانە.

واتە: ئەوانە پێغەمبەرانێكی دڵخۆشكەر و ترسێنەر بوون، یاخود: موژدەدەر و وریا كەرەوە بوون، بۆ چی؟ تاكو لە دوای هاتنی پێغەمبەران، خەڵك بەڵگەی نەبێ لەسەر خوا.

كەواتە: پێغەمبەران هەموویان (علیهم الصلاة والسلام)، سیفەتی بنچینەییان ئەوە بووە، خەڵك دڵخۆش بكەن، بە پاداشتی خوا، خەڵك

١٠١ دڵخۆش بكەن، بەوە كە دینداریی لە دنیادا، بەرهەمی باشی دەبێ و،

دڵخۆشیشیان بەوەی كە خواپەرستییەكەیان لە دوارِۆژیشدا، بەرهەمی باشی دەبێ، ئایا دەزانن، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، كە قورەیشییەكانی بۆ ئیسلام بانگ دەكرد، چی پێ دەفەرموون: كاتێك مامی پرسیاری لێكرد چی لێیان دەوێ: دەیفەرموو: {«يَا عَمِّ أُرِيدُهُمْ عَلَى كَلِمَةٍ، تَدِينُ لَهُمُ بها الْعَرَبُ وَتُؤَدِّى إِلَيْهِمُ الْعَجَمُ الْجِزْيَةَ»، قَالَ: مَا هي؟ قَالَ: «شَهَادَةُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ»} (أخرجه الترمذي: ٣٢٣٢، قال أبو عيسى هذا حديث حسن، والبيهقي في الكبرى: ١٩١٢٠، وقال الألباني: ضعيف الإسناد).

واتە: ئەی مامە گیان! تەنیا وشەیەكم لێیان دەوێ، كە حكومڕانیی بەسەر گەلی عەرەبدا، پێدەكەن و، عەجەمیش سەرانەیان دەدەنێ و بۆیان ملكەچ دەبن.

واتە: ئەم دینە، هەرچەندە بەرهەم و بەرەکەتەکەی، بە شێوەی ئەساسیی، لە دوارِۆژدایە، چونکە ژیانی دنیا شتێکی وا نیە، لە چاو دوارِۆژو شتێکی کەمۆکەیە، وەك خوا دەفەرموێ:

﴿فَمَا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا فِى ٱلْءَاخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾﴾ التوبة.

واتە: ڕابواردنی ژیانی دنیا لە چاو هی دوارِۆژدا کەمۆکەیە.. بەڵام ئەم دینە، وەك چۆن دوارِۆژمان باش دەکات و، دنیاشمان باش دەکات، لە دنیاشدا خێر و بەرەکەتی پێویە بۆ خەڵك، بانگەوازکار دەبێ لێی بزانێ و، خەڵك دڵخۆش بکات: فڵانکەس! تۆ وەرە مسوڵمان بە، هەم خوا لێت ڕازیی دەبێ، هەم لە دنیاشدا لەشت ساغ دەبێ، ماڵ و خێزانت چاك دەبێ، لە عەیبداریی دوور دەبی، لە گوناهباریی دوور دەبی، ساغ و سەلامەت دەبی ... هتد.

١٠٢

هەروەها پاشان ئاگادار کردنەوە و ترساندنی خەڵکیش، ئەویش بە تەئکید، یەکێکە لە لایەنە ئەساسییەکانی دینداریی.

٢)- هەروەها خوا عز وجل دەفەرموێ: ﴿يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ ﴿١٨٥﴾﴾ البقرة.

واتە: خوا ئاسانیی بۆتان دەوێ و، زەحمەتی بۆتان ناوێ، ئەم ئایەتە لە سیاقی باسی ڕۆژووی مانگی ڕەمەزاندا هاتوە، کە لە کاتی نەخۆشیی و سەفەردا، بۆتان هەیە، ڕۆژوو نەگرن و، دوایی بیگێڕنەوە، لەو سیاقەدا، خوا دەفەرموێ: خوا ئاسانیی بۆتان دەوێ، زەحمەتی بۆتان ناوێ.

كەچی - وەك دوایی باس دەكەین - هەندێك كەس هەمیشە ئەگەر مەسەلەیەكی شەرعیی، دوو باری هەبن، بارێكی زەحمەت و بارێكی ئاسان، تەنیا ملی بارە زەحمەتەكەی دەگرن، كە ئەوە ڕێك پێچەوانەی ئەم ئایەتەیە، هەروەها پێچەوانەی ئەوەشە كە، دایكمان عائیشە، خوا لێی ڕازی بێ، لە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەگێڕێتەوە:

٣)- {مَا خُيِّرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) بَيْنَ أَمْرَيْنِ أَحَدُهُمَا أَيْسَرُ مِنَ الآخَرِ، إِلاَّ اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا، مَا لَمْ يَكُنْ إِثْماً، فَإِنْ كَانَ إِثْماً، كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ}[١].

واتە: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)، هیچ كات سەرپشك نەكراوە، لە نێوان دوو ئیشاندا كە یەكێكیان لەو دیكەیان سێناتر بووبێ، مەگەر كامەی ئاسانە، ئەوی هەڵبژاردوە، ئەگەر گوناح نەبووبێ، بەڵام ئەگەر گوناح بووبێ، لە هەموو كەس لێی دوورتر بووە.

بۆ وێنە: ئافرەت بۆی هەیە، نیقاب بكات و، بۆیشی هەیە نەیكات و، دەم و چاوی دیار بێ، كەچی ئەوان دەڵێن: هەر دەبێ پێچە (نقاب) بكات!

بە ڕاستیی سەیرە!

لە هەندێك وڵاتانی عەرەبییدا، شتی بچووكی وەك پێچەگرتنەوە (إنتقاب) و، دامێن هەڵپێچان (تشمیر الثوب) زۆر بە سەختی دەگرن، بەڵام شتی گەورە گەورەیان، زۆر ئیهمال كردوە، بۆ نموونە: ئایا

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِيّ برقم: ٣٥٦٠، وَمُسْلِمٌ برقم: ٢٣٢٧.

حوکمڕانیی شووڕاییە، وەك قورئان فەرموویەتی و پێغەمبەری خوا کردوویەتی، یان بنەماڵەیی، میراتییە، وەك ڕۆژگاری نەفامیی؟! هیچ لەوە ناپێچنەوە.

برای موفتی! ئەگەر بە تەنگ دینی خواوەی، بۆچی لەوەش ناپێچیەوە، کە چارەنووسی عیبادو بیلادی پێوە گرێداوە؟!

٤)- هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، زۆر بە ڕوونیی و بە ڕاشکاویی، دەفەرموێ: {بَشِّرُوا ولا تُنَفِّروا، ويَسِّرُوا ولا تُعَسِّرُوا}[1].

واتە: دڵخۆشکەر بن و سڵەمێنەرەوە مەبن، {خەڵك مەسڵەمێننەوە، خەڵك دوور مەخەنەوە} هەروەها ئاسانکەر بن و، وەزەحمەتخەر مەبن.

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ برقم: ٦٩، وَمُسْلِمٌ: ١٧٣٤.

شەشەم: ئیقناع کردنی عەقڵ و جووڵاندنی دڵ:

پێشتر باسمان کرد، خوا دەفەرموێ: ﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِ ﴿١٢٥﴾ ﴾النحل.

حیکمەتەکە بۆ عەقڵ، ئامۆژگاریی چاکیش بۆ دڵ و دەروون، مرۆڤ هەم عەقڵەکەی دەبێ ئیشباع و تێر بکرێ و، ئیقناع بکرێ، هەم دڵ و دەروونەکەی، پێویستە بجووڵێنرێ، چونکە جاری وایە، مرۆڤ بە عەقڵ شتێك دەزانێ، بەڵام هەتا ئەو زانیارییە، لە عەقڵەوە تەحویل نەبێ بۆ دڵ، نایجووڵێنێ، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، دەربارەی خەواریجی دەفەرموێ: {يَقْرَؤُونَ الْقُرْآنَ، لاَ يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ}[1]، واتە: قورئان دەخوێنن، بەڵام، لە گەروویان، ئەودیو نابێ، واتە: نایەتە نێو دڵ و دەروون، نەبۆتە هۆی ئەوەی دڵو دەروونیان: ڕووناکیی ئیمان و، تامی تەقوا و، تەزووی بەهاو ئاکارە بەرزەکانی، وەك: میهرەبانیی و بەزەیی و پەرۆش و ... هتدی تێکەڵ بێ، هەروا بە وشکیی، ئایەتەکانیان گوتوە.

هەڵبەتە، ئیقناع کردنی عەقڵ و، جووڵاندنی دڵ، نەك هەر مەنهەجی پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم)، بووبێ، بەڵکو هەموو پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام)، وا بوون، بۆ وێنە:

لە سوورەتی (إبراهیم)دا، کە خوا سبحانە و تعالی، لە یەك شوێنداو پێکەوەو وێکڕا باسی هەموو پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام)، دەکات، دەفەرموێ:

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَاري برقم: ٦٥٣١، وَمُسْلِمٌ برقم: ١٠٦٦.

﴿قَالَتۡ رُسُلُهُمۡ أَفِي ٱللَّهِ شَكّٞ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ يَدۡعُوكُمۡ لِيَغۡفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمۡ ﴿١٠﴾﴾ إبراهيم.

که لێرەدا هەم عەقڵیان، دەدوێنن، هەم دڵیان دەجووڵێنن:

أ/ عەقڵیان دەدوێنن و، ئیقناع دەکەن، بەوە کە دەفەرموون: (أَفِي ٱللَّهِ شَكّٞ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ)، واتە، ئایا دوو دڵیی هەیە لە خوادا، کە بەدیهێنەری ئاسمانەکان و زەوییە؟ واتە: ئاشکرایە کە ئەم ئاسمان و زەوییە، وەدیهاتوون و، دەبێ بەدیهێنەرێکیان هەبێ، ئایا لەم ڕاستییەدا دوو دڵیی هەیە؟ ئەدی نابێ هەموو پەیداکراوێك، پەیداکەرێکی هەبێ، ئەوە بۆ عەقڵ.

ب/ بۆ دڵیشیان دەفەرموون: (يَدۡعُوكُمۡ لِيَغۡفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمۡ)، ئەو پەروەدگارەتان، بانگتان دەکات، تاکو لە گوناهەکانتان بتانبوورێ، یانی: کە بانگتان دەکات، بۆ بەرژەوەندیی خۆتانە و، هیچ ئیشی خۆی بە ئێوە نیە، بەڵکو ئیشی خۆتانی بە خۆتانە.

حەوتەم: بیر خستنەوەی چاکەکانی خوا:

برا و خوشکەکانم!

پێویستە ئەم بنەمایەش زۆر زۆر گرنگیی پێبدەین، چونکە خوا لە قورئاندا سبحانه وتعالى، زۆر گرنگیی پێداوە، زۆری باس کردوە، بۆ وێنە:

١)- ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡۚ هَلۡ مِنۡ خَٰلِقٍ غَيۡرُ ٱللَّهِ يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ فَأَنَّىٰ تُؤۡفَكُونَ ﴿٣﴾ ﴾ فاطر.

واتە: ئەی خەڵکینە! یادی چاکەی خوا بکەنەوە، بەسەر خۆتانەوە، ئایا جگە لە خوا، بەدیهێنەرێکی دیکە، لە ئاسمان و زەوی، {واتە: لە سەرو خواردەوە}، بژیوتان دەدا؟ (لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ)، جگە لەو هیچ پەرستراوێك نیە و، هەر ئەو پەرستراوە، (فَأَنَّىٰ تُؤۡفَكُونَ)، بۆ کوێ لادەدرێن! یانی: کۆنترۆڵی خۆتانتان، لە دەست داوە.

٢)- ﴿ أَلَمۡ تَرَوۡاْ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَأَسۡبَغَ عَلَيۡكُمۡ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةٗ وَبَاطِنَةٗۗ ... ﴿٢٠﴾ ﴾ لقمان.

واتە: ئایا نەتاندیوە کە خوا هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدا هەیە، بۆ ئێوەی دەستەمۆ کردوە، چاکەکانی خۆی، بە ئاشکراو پەنهان، لەسەر ئێوە تەواو کردوون...

٣)- هەروەها بەڕێزان! تەماشای ئەم سێ ئایەتە بکەن، چەند ڕاچڵەکێنرن! خوا دەفەموێ:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ ﴾الإنفطار.

واتە: ئەی مرۆڤ! (من، تۆ، هەموومان، چ مسوڵمان، چ کافر) چ شتێك، لە بەرانبەر پەروەردگاری بەخشندەتدا، تۆی بوغرا کردوە، {(غَرَّكَ)، یانی: فریوی داوی، بوغرای کردووی، لە کەوڵی خۆتی دەرچواندووی؟} ئنجا ئەو پەروەردگارە، بەخشندە و بەرێزت، چی کردوە؟

١- قۆناغی یەکەم: (ٱلَّذِي خَلَقَكَ)، تۆی دروستکردوە، تۆی هێناوەتە دی و، بوونی پێداوی.

٢- قۆناغی دووەم: (فَسَوَّىٰكَ)، ڕێکیخستووی، چونکە دەگونجا، مرۆڤ پارچە گۆشتێك بێ، بەڵام خوا ئەندامەکانی بۆ دروست کردووی.

٣- قۆناغی سێیەم: (فَعَدَلَكَ)، ئنجا، هاوسەنگی کردووی، دەگونجا، دەستێکت لە دەستێکت، یان قاچێکت لە قاچێکت، درێژتر بێ، یان چاوێکت لە چاوێکت گەورەتر بێ، بەڵام خوا تەعدیلی کردووی!

٤- قۆناغی چوارەم: (فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ)، لە هەر وێنەیەکدا، لە هەر دیمەنێکدا، کە ویستوویەتی، تۆی پێك هێناوە، کەواتە: خوا بە چوار قۆناغ، تۆی هێناوەتە دی، بۆچی بەرانبەر بە پەروەردگارت، ئاوا لە خۆبایی؟ یاخود ئاوا فریو دراوی؟

بەڵێ نیعمەت و چاکەکانی خوا، گرنگە ئینسان بیانخاتەوە بیر خەڵك، لە هەر شوێنەو، لە هەر مەقامە، بە شێوازی گونجاوی خۆی.

هەشتەم: هۆشداریی پێدان و ترساندنی خەڵک:

ئەوانەی بۆ لای خوا بانگ دەکرێن، وێڕای دڵخۆشکردن، پێویستە هۆشدارییان پێ بدرێ و، بشترسێنرێن، بە دڵنیایی من کە دەڵێم: دەبێ دڵیان خۆش بکرێ، ناڵێم، حەرامیان بۆ حەڵاڵ بکرێ، هەروەها کە دەڵێم ئاسانکاریی بکرێ، مەبەستم ئەوە نیە، سنوورەکانی شەرعیان بۆ ببەزێنرێن، چونکە تۆ ئەسڵەن بۆ لای شەریعەتیان بانگ دەکەی، ئنجا ئەگەر سنوورەکانی شەرع، لەبەر وان ببەزێنی، مانای وایە هیچت نەکرد، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)یش، کە لەو پیاوەی قبووڵ کردوە، ڕۆژێ دوو نوێژان بکات، نەیفەرمووە: تەنیا دوو نوێژی فەڕزن، فەرموویەتی: پێنج (٥) نوێژی فەڕزن، بەڵام تۆ تەنیا دووان دەکەی و، فەرموویەتی: دووانیش بکات، باشترە لەوەی، هەر مسوڵمان نەبێ! یان هۆزی سەقیف کە گوتوویانە: زەکاتێ نادەین و جیهادیش ناکەین و، لێی قبووڵ کردوون، نەیفەرمووە: ئەوانە فەڕز نین، دەبێ وریا بین! کەواتە: وێڕای خەڵك دڵخۆش کردن و، دینداریی ئاسان کردن، بۆ خەڵك، کە ئەوە بنەمایەکی بانگەوازە، هۆشداری پێدانی خەڵك و ترساندنیشیان، ئەویش دیسان، یەکی دیکەیە، لە بنەمایەکانی خەڵك بانگکردن بۆ لای خوا، با تەماشای ئەم ئایەتە موبارەکە بکەین:

١٠٩

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ ﴿٥﴾ ﴾ فاطر.

واتە: ئەی خەڵکینە! بە دڵنیایی، بەڵێنی خوا ڕاستە و، مسۆگەر بن، بەڵێنی خوا ڕاستە، {کە دەفەرموێ: زیندوو دەبنەوە و، لێپرسینەوە

هەیە}، (فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا)، با ژیانی دنیا، فریوتان نەدا، (وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ)، هەروەها با فریودەر، بەرانبەر بە خوا، فریوتان نەدات، فریودەر کێیە؟ شەیتانە.

لێرەدا شتێکم هاتەوە یاد:

لە سووڕەتی (الذاريات)دا، خوای پەروەردگار کە دەفەرموێ: ﴿ وَفِي ٱلۡأَرۡضِ ءَايَٰتٞ لِّلۡمُوقِنِينَ ٢٠ وَفِيٓ أَنفُسِكُمۡۚ أَفَلَا تُبۡصِرُونَ ٢١ وَفِي ٱلسَّمَآءِ رِزۡقُكُمۡ وَمَا تُوعَدُونَ ٢٢ فَوَرَبِّ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ إِنَّهُۥ لَحَقّٞ مِّثۡلَ مَآ أَنَّكُمۡ تَنطِقُونَ ٢٣ ﴾.

هەندێك لە زانایان دەڵێن: (وَمَا تُوعَدُونَ)، پەیوەست نابێتەوە بە پێشەوەی، تاکو ماناکەی ئاوای لێ بێ: {بژیوتان لە ئاسمانە و ئەوەش کە بەڵێنتان پێ دەدرێ - ئەویش هەر لە ئاسمانە}. بەڵکو (وَمَا تُوعَدُونَ) پەیوەستە بە دوای خۆیەوە بەمجۆرە:

{... وَمَا تُوعَدُونَ، فَوَرَبِّ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ إِنَّهُۥ لَحَقّٞ مِّثۡلَ مَآ أَنَّكُمۡ تَنطِقُونَ} واتە: {ڕزقەکەتان و}، ئەوەش، کە بەڵێنتان پێ دەدرێ، سوێند بە پەروەردگاری ئاسمان و زەوی، هەقە وەك چۆن قسە دەکەن.

یانی: قسەکردنەکەتان چۆن ڕاست و چەسپاوەو، نکوولیی لێناکرێ، ئەوەی بەڵێنیشتان پێ دەدرێ، ئاوا هەق و ڕاستە!

بەسەرهاتێك دەربارەی ئەم ئایەتانە

(الأَصْمَعِي) لێرەدا، شتێك دەگێڕێتەوە، دەڵێ: کابرایەکی عەرەبیی دەشتەکی جارێك هات، گوتی: ئەرێ، لەوەی خوا دایبەزاندوە، شتێکم

فێر ناکەن! منیش ئەو ئایەتانەی سەرەتای سووڕەتی (الذاريات)م فێرکردن:

﴿ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ ءَاخِذِينَ مَآ ءَاتَىٰهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا۟ قَلِيلًا مِّنَ ٱلَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِٱلْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِىٓ أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ ﴾.

ئنجا یەکسەر دوای گوێ بیستبوونی ئایەتەکان: حوشترەکەی سەربڕی و گۆشتەکەی کردە خێرو ڕۆیشت. ئیدی ساڵێك پێچوو، لەسەفەری حەج دیتمەوە، زۆر کز و لاواز بوو بوو، گوتمان: ئەوە چیت کردوە؟ بۆچی وات لێهاتوە؟ گوتی: ئەو ئایەتانەم جێبەجێ کردوون، ئەوە نیە خوا دەفەرموێ:

111

﴿ كَانُوا۟ قَلِيلًا مِّنَ ٱلَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِٱلْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِىٓ أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ ﴾ الذاريات.

دوای ئەوەی حوشترەکەی کردبووە خێر، وەك جێبەجێ کردنی فەرمانی خوا کە دەبێ ماڵەکەت بدەی، بە سواڵکەر و بێ بەشان، ئنجا شەوێش زۆر کەم خەوتبوو، هەتا پێش بەرەبەیان (سحر) و ئەو کاتەش هەر (إستغفار)ی کردبوو، زۆر بە سەختی گرتبووی و، تەواو کز و لاواز بوو بوو، ئنجا گوتی: هاتووم ئەمجارەش هەندێکی دیکەش فەرمایشتی خوام بۆ بخوێنێ، دەڵێ: منیش هەر تەواوکەر (تكملة)ی ئەو ئایەتانەی (الذاريات)م بۆ خوێند:

﴿ وَفِى ٱلْأَرْضِ ءَايَٰتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِىٓ أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِى ٱلسَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ إِنَّهُۥ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَآ أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾ ﴾الذاريات، ئیدی ئەو ئایەتانەم بەسەردا خوێندنەوە:

كابرا یەك چریكەی لێداو، گوتی: ئەوە كێ پەروەردگاری جیهانیانی تووڕە كردوە، كە دەبێ سوێندی بۆ بخوات، ئنجا بڕوای پێبكات؟! چریكەیەكی لێدا و، وەفاتی كرد[1]!

بەڵێ: وریاكردنەوە و هۆشداریی پێدانی خەڵك و، ترساندنیشیان، یەكێكە لە بنەماكانی بانگەواز كردنی خەڵك، بۆ لای خوا، كەسی وا هەیە، سەد جار بۆی باسی بەهەشتێ بكەی، زۆر كاریگەریی نابێ، بەڵام بە هۆی سزاو جەزرەبەی خواوە لە دۆزەخ داو پێش دۆزەخیش، لە عالەمی بەرزەخدا، ڕادەچڵەكێ و هۆشیار دەبێتەوە.

یاخود هی وا هەیە، لەبەر سزای خوا، لە قیامەتدا، لە گوناهـ ناپرینگێتەوە، بەڵام كە زانی لە دنیاشدا زیانی هەیە، لێی دەپرینگێتەوە! نەفەرم بینیوە، گوتوومە: جگەرە حەڕامە، بەڵام هەر لەسەری بەردەوام بووە، كەچی دوایی كە چووە بۆ لای پزیشك و، گوتوویەتی: تووشی شێرپەنجەت دەكات، ئەگەر وازی لێنەهێنی، وازی لێهێناوە!

---

(١) الجامع الأحكام القرآن: للقرطبي: ج١٧ ج٢٦ ص ٣٥، ٣٦.

نۆیەم: جەختکردنەوە لەسەر واقیعی ئێستامان و، کێشە و گرفتەکانی کۆمەڵگا:

هەندێك لە بانگەوازکاران، - وەك دواییش باسی دەکەین - زیاتر لە مێژوودا دەژین، یان مێژوو هەڵدەکۆڵن، بزانن داخۆ چ گرفت و کێشەیەکی تێدا بووە، کاتی خۆی باس کراوە، مشتومڕی لەسەر بووە! دەیهێنن بۆ ئێرە، بەڵام ئێمە کاتێك تەماشای سیرەی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) دەکەین، وایان نەکردوە، بۆ وێنە: لە سوورەتی (الأعراف)دا، هەر کام لە: (نُوح، هُود، صالِح، لُوط، شُعَیْب)[1]و، لە سوورەتی (هود)دا، دیسان ئەو پێنجە (٥)یان[2]، لە سوورەتی (الشعراء)دا، دیسان ئەو پێنجەیان (٥)[3]، هەر کامێکیان، ئەوەی بۆ کۆمەڵگایەکەی خۆی باس کردوە، کە پێویستی بووە، نووح علیه السلام زیاتر باسی ئیستبدادی سیاسیی کردوە، هوود علیه السلام لە ڕووی ئابووریی و کۆمەڵاتییەوە، دواوە، صاڵح علیه السلام دیسان لە ڕووی کۆمەڵایەتیی و گوزەرانەوە، لووط علیه السلام لە ڕووی ڕەوشتییە وە، چونکە گەلەکەی ڕەوشتیان تێکچووە، شوعەیب علیه السلام لە ڕووی ئابووریی و هێمنیی و ئاسایشی خەڵك و، ڕێ لە خەڵك نەگرتنەوە، هەر کام لە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام)، کۆمەڵگایەکەی چ دەردێکی هەبووە، باسی ئەو دەردەی بۆ کردوون، بۆیە گرفت و کێشەکانی ئێستای ئێمەش، کە جیان لە هی کۆمەڵگایەکانی ڕابردوو، دەبێ قسەو گوتاریشمان جیاواز بێ.

---

(١) ئایەتەکانی: ٥٩ - ٩٣.

(٢) ئایەتەکانی: ٢٥ - ٩٥.

(٣) ئایەتەکانی: ١٠٥ - ١٩١.

با یەك وێنەتان بۆ بێنمەوە: ئەو زانستەی لە ئیمان و عەقیدە دەکۆڵێتەوە، پێی گوتراوە: (علم التوحید)، دوایی پێیان گوتوە: (الفِقْهُ الأكْبَر)، بەڵام لە سەردەمێکدا، ناوی لێنرا: (عِلْمُ الكَلام)، ئایا دەزانن ئەو ناوە لە چییەوە هاتوە؟ کێشەی هەرە گەورە، کە مشتومڕی زۆری لەسەر بووە، ئەوە بووە کە ئایا: (کلام الله)، قورئان، دروستکراوی خوایە؟ یاخود خوا دروستی نەکردوە، هەر فەرموویەتی؟ کێشەیەکی زۆر لەسەر ئەوە بووەو، ئیمام ئەحمەد، لەسەر ئەوە چەند ئەزیەت درا، ئنجا ئەوە کێشەیەك بوو، کاتی خۆی و، ئیمام ئەحمەد چاکی کرد، دیفاعی کرد، بەڵام، ئێستا ئێمە کێشەمان ئەوە نیە خەڵکێك بڵێ: قورئان مەخلووقە؟، یان مەخلووق نیە؟ ئێستا کێشەمان ئەوەیە، کە دەڵێن: قورئان، هەر لە خواوە نەهاتوە، بەڵکو هەندێك هەر بڕوایان بە خوا نیە، کێشەمان لەگەڵ ئەوانەدا هەیە! دەبێ بزانین، کێشەکانی ڕۆژگاری ئێمە چین؟ نەخۆشییەکانی ڕۆژگاری خۆمان چین؟ نەك بگەڕێینەوە بۆ مێژوو، هەر لە مێژوودا بژین و، ئاگامان لە واقیعی ئێستامان نەمێنێ، کە بە داخەوە، زۆرێك لەوانەی کە لەسەر تەوژمی ئیسلامیی حیسابن، لە مێژوودا دەژین و، کەمتر پەیوەستن بە ڕۆژگارو واقیعی ئێستاوە.

دەیەم و کۆتایی: جەستاندنی پەیام و بەرنامەی خواو، بوونە سەر مەشق بۆ خەڵک:

بەڕێزان!

لێتان دووبارە دەکەمەوە: زمانی کردەوە و حاڵ، باشترین شێوازی بانگەوازە، تەماشا بکەن، خوا سبحانە وتعالی، بە پێغەمبەری خاتەم (صلی اللە علیە وسلم)، چی دەفەرمویٚ؟

﴿ نٓ ۚ وَٱلۡقَلَمِ وَمَا يَسۡطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ أَنتَ بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ بِمَجۡنُونٖ ﴿٢﴾ وَإِنَّ لَكَ لَأَجۡرًا غَيۡرَ مَمۡنُونٖ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٖ ﴿٤﴾ فَسَتُبۡصِرُ وَيُبۡصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَييِّكُمُ ٱلۡمَفۡتُونُ ﴿٦﴾ ﴾القلم.

واتە: (نٓ)، سوێند بە قەڵەم و بەوەی کە پێی دەنووسن، {دێڕەکان}، تۆ بە هۆی چاکەی پەروەردگارتەوە، شێت نی و، تۆ پاداشتێکی نەبڕاوەت هەیە و، تۆ لەسەر ڕەوشتێکی مەزنی، دوایی تۆش دەبینی و ئەوانیش دەبینن، کامەتان شێتن.

خوای پەروەردگار، چەند بەبێ باکیی، وا دەفەرمویٚ! ئەو شتانە زۆر جێی سەرەنجن و، ئیعجازی مێژوویین.

هەروەها لە سوورەتی (ص)دا، دەفەرمویٚ: ﴿ قُلۡ مَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٖ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعۡلَمُنَّ نَبَأَهُۥ بَعۡدَ حِينِۭ ﴿٨٨﴾ ﴾.

واتە: بڵێ: هیچ کرێتان لەسەری لێ داواناکەم و من لە لافلێدەران و بارگرانکەران نیم، ئەم قورئانە، یاد خەرەوەیە، بۆ هەموو جیهانییان، دوای ماوەیەکی دیکەش، هەواڵەکەی دەزانن.

چونکە خوا زانیویەتی، ئیسلام، چی لێدێ و چۆن دەبێ! کاتێك ئەو ئایەتە دابەزیوە، قۆناغی مەککە بووە، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، چەوسێنراوەتەوە، هاوەڵەکانی، ئازادو دراون و ئەشکەنجە دراون، کەس بە تەمای سەری خۆی نەبووە، بەڵام خوا دەفەرموێ: پێیان بڵێ: دوای پێچێکی دیکە، دوای ماوەیەکی دیکە، هەواڵەکەی دەزانن، واتە: ئەم ئیسلامە چۆن دنیا دادەگرێ و بڵاودەبێتەوە!

مەبەستمان ئەوەیە:

خوای پەروەردگار کە باسی ڕەوشتی مەزنی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەکات، لە بەرانبەر بانگەشە و، پڕ و پاگەندەی کافرەکاندا، کە دەیانگوت: شێتە و جادووگەرە و پێغەمبەر نیە، دەفەرموێ: تۆ بە هۆی چاکەی پەروەردگارتەوە - کە پلەو پایەی پێغەمبەرایەتیی پێداوی - شێت نی و پێغەمبەری، بە بەڵگەی ئەوە کە لەسەر ڕەوشت و ئاکارێکی بەرزو مەزنی.

بەڵێ خوشك و برا عەزیزەکانم!

ئێمەش باشترین بەڵگەی ئیسپاتکردنی مسوڵمانەتیی و ڕاست و ساغییمان و، لە هەمان کاتیشدا چاکترین و کاریگەرترین شێوازی بانگەوازیشمان بۆ خەڵك بەرەو ئیسلام ئەوەیە: ڕەوشتمان بەرزو ئاکارمان پەسند بێ، ئەوە پێوەرو تەرازووێکە، زۆر ڕاست و دادگەرەو زۆر هەقە، ئایا کێ دەتوانێ هەتا سەر ڕەوشتی بەرز و پەسند بێ،

وەڵڵاهی تەنیا کەسێك، دڵەکەی پەیوەست بێ بە خواوە، کەسێك دوا ڕۆژ بەسەر دنیادا هەڵبژێرێ و، دنیای لە لا بچووك بێ و، دوا ڕۆژی لەلا مەزن بێ، تەنیا بابای وا دەتوانێ تا سەر، ڕاستگۆ بێ، تا سەر ئەمین بێ، تا سەر پاك و چاك بێ، تا سەر بە ڕەحم بێ، دادگەر بێ ... هتد، بەڵام خەڵکی دیکە، بە ڕواڵەت، لەبەر چاوی خەڵك شتێك دەکات و، دوایی شتێکی دیکە دەکات!

ئنجا با قسەیەکی دایکمان عائیشە، خوا لێی ڕازی بێ، بێنین کە دەیکەمە کۆتایی قسەکانم:

کاتێك پرسیاری لێدەکرێ، دەربارەی ڕەوشتی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، یەکێك پرسیاری لێ دەکات، گەنجێك دەڵێ: ئایا ڕەوشتی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) چۆن بووە؟ ئەویش دەڵێ: ڕۆڵە گیان! قورئانێ ناخوێنی؟ دەڵێ: با، دەڵێ: {كَانَ خُلُقُ نَبِيِّ اللهِ (صلی الله علیه وسلم) الْقُرْآن}[1]، واتە: ڕەوشتی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)، قورئان بوو، یانی: چی؟ یانی: قورئان چی دەفەرموو: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، وای دەکرد.

خوشك و برا بەڕێز و خۆشەویستەکانم!

زمانی کردار، فەصیح ترین و گۆیاترین زمانە و، باشترین شێوازە، ئەگەر دەمانەوێ: خەڵك فێری دینداریی بکەین، با بۆ خۆمان موتەدیین بین، دەمانەوێ: فێری ڕاستگۆییان بکەین، با ڕاستگۆ بین، دەمانەوێ: فێری زوهد و قەناعەتیان بکەین، دەبێ

---

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: ١٣٩.

خۆمان وا بین، دەمانەوێ: فێری میهرەبانییان بکەین، با خۆمان بە ڕەحم و میهرەبان بین، دەمانەوێ: فێری خاکیی بوونیان بکەین، با خۆمان خاکیی بین و.....هتد.

ئەگەرنا با دڵنیابین نەدار پێی نابەخشرێ، (فَاقِدُ الشيءِ لاَ يُعْطِيهِ) و ئاسنی ساردیش بە فوو گەرم نابێ.

خوا بە لوتف و کەرەمی خۆی یارمەتیمان بدات، کە ڕازاوە بین، بە ڕەوشتە بەرز و پەسندەکان، بە شێوەیەك کە شایستەی ئەوە بین، بڵێین: ئێمەش شوێنکەوتووی پێغەمبەرێکین (صلی الله علیه وسلم)، کە لە لووتکەی هەموو ڕەوشتێکی بەرز و ئاکارێکی جوان و پەسنددا بووە و، هەر بۆیەش پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)، بۆ خۆی باشترین بەڵگەی ڕاستیی ئایینەکەیەتی، هەر کەسێك تەماشای پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بکات، ئنجا دەزانێ، کە ئایین و بەرنامەکەی زۆر ڕاستە، چونکە ئەو زاتە لە لووتکەی ڕەوشتی بەرز و ئاکاری پەسەند دایە، کەواتە: دیارە ئایینەکەشی وایە.

خوا بە لوتف و کەرەمی خۆی ئێمەش وا لێبکات، کە بە کردەوەو حاڵمان مایەی لە لای خەڵك شیرین کردنی ئیسلام و، سەرنج ڕاکێشانیان بین، بە لای خواو پێغەمبەرەکەی (محمد) و (صلی الله علیه وسلم) ڕێبازەکەیدا.

تەوەری هەشتەم

ئاكار و ڕەوشتە پەسەندە بنەڕەتییەكانی بانگەوازكاران

براو خوشکانی بەڕێز!

ئەم وتارە هەمووی بۆ ئەم تەوەرە تەرخان دەکەین، لەبەر ئەوەی هەرکارێك کە بە کەسێك دەسپێردرێ، ئەو کەسە بە ئەندازەی ئەوە کە کەفائەت و شایستەیی ئەنجامدانی ئەو کارەی تێدایە، سەرکەوتوو دەبێ لە ئەنجامدانی کارەکەیدا، بەڵام ئەگەر بێت و شایستەیی و کەفائەتی نەبێ، کارەکە زایە دەبێ، بۆیە ئێمە پانتاییەکی باشمان تەرخان کردوە بۆ باسکردنی ئاکار و ڕەوشتە پەسندە بنەڕەتییەکانی بانگەوازکاران.

ئێمە لە تەوەرەکانی ڕابردووشدا، کەم و زۆر باسی ئەوەمان کرد، بە تایبەت لە: (تەوەری حەوتەم: بنەما گرنگەکانی بانگەواز) دا، بەڵام ئەوکاتە بە گشتی باسی بنەماکانی کاری بانگەوازمان کرد، واتە: چ تاکێك پێی هەڵسێ، چ دامەزراوەیەك پێی هەڵسێ، چ بە هەرەوەزیی بێ، بە هەر شێوەیەك بێ، بەڵام ئەمجارە باسی ئەو تاکانە دەکەین، ئەو کەسانە کە بە کاری بانگەواز هەڵدەستن، ئایا دەبێ خاوەنی چ جۆرە خەصڵەت و سیفەتێکی بەرز و جوان بن؟ من بیست و پێنج (٢٥) سیفەتم باسکردوون، لەو سیفەت و خەصڵەتە بەرز و بنەڕەتییانەی، کە دەبێ بانگەوازکاران خۆیانیان پێ بڕازێننەوە، هەمووشیان دوو دوو بە جووت، باس دەکەم، جگە لە کۆتاییان، کە بیست و پێنجەمین (٢٥)ە.

١ و ٢) ئیمانی مەحکەم و دامەزراوو، پارێزکاریی شایستە و تەواو:

خوا سبحانە وتعالی لە سوورەتی (یونس) لە ئایەتی: (٦٢) و (٦٣)دا بۆمان باسی دۆستەکانی خۆی دەکات، بە تەئکید برا و خوشکانی بەڕێز! کەسێك دۆستی خوا نەبێ، هەوڵ نادات دۆستان بۆ خوا پەیدا بکات و، کەسێك لە خوا نزیك نەبێ، هاندەر و پاڵنەرێکی نابێ، خەڵك لە خوا نزیك بخاتەوە، وشەی (أولیاء)یش، کۆی (ولي)ە، وشەی (ولي) بە شەددە لە ئەسڵدا لە (ولْي)ەوە هاتوە، یانی: (قُرْب) نیزیکیی[1]، خوا ئاوا پێناسەی دۆستەکانی خۆی دەکات، دەفەرموێ:

﴿أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾﴾ یونس.

واتە: ئاگاداربن! (خوا هۆشداریی‌مان پێدەدات) دۆستانی خوا نە ترسیان لەسەرە، نە پەژارەش دادەگرن.

(یانی: نەترسیان لەسەرە بۆ داهاتوو، نە خەم و پەژارەش دادەگرن بۆ ڕابردوو) ئەوانەی ئیمانیان هێناوە (بە هەموو ئەو شتانەی پێویستە ئیمانیان پێ بهێنرێ)، هەروەها ئەوە سیفەتێکی ڕیشەداریان بوو کە هەمیشە پارێزیان دەکرد.

ئیمانەکە بە کرداری ڕابردوو دێنێ، چونکە ئیمان تێپەڕیوە، ئیمانیان هێناوە، بەڵام تەقواکە بە کرداری ئێستا دێنێ، چونکە تەقوا شتێکی بەردەوامە و، دووبارە دەبێتەوە.

---

(١) مفردات ألفاظ القرآن، ص٥٦٦ – ٥٦٨، المكتبة العصرية/ ٢٠١٢م.

خوشك و برا بەڕێزەکانم!

یەکەمین سیفەتی ئینسانی بانگەوازکار بۆ لای خوا، ئەوەیە کە (ئیمانێکی مەحکەم و دامەزراو)ی هەبێ، ئیمان بە خوای بەرزو مەزن، بە فریشتەکانی خوا، بە کتێبەکانی خوا، بە پێغەمبەرانی خوا، بە ڕۆژی دوایی، بە نەخشە و ئەندازەگیریی خوا سبحانە وتعالی.

ئیمان بناغەیە بۆ هەموو شتەکانی دیکە، بۆیە خوا سبحانە وتعالی سێزدە ساڵی ڕەبەقی تەرخان کردن لە ژیانی موبارەکی پێغەمبەر ﷺ - کە هەموو ژیانەکەی - ژیانی پێغەمبەرایەتیی - بیست و سێ ساڵ بوو -، سێزدە (١٣) ساڵی ڕەبەقی تەرخان کردن بۆ داکوتان و سەقامگیر کردنی ئیمان و عەقیدە، لە دڵی هاوەڵاندا

١٢٣ خوا لێیان ڕازی بێ، ئنجا دوایی دە (١٠) ساڵەکەی دیکە، دوای

ئەوەی ئیمانیان پەیدابوو، ئنجا ئەحکامیان بۆ هاتنە خوار، بۆ یەك جاریش خوا سبحانە وتعالی لە قورئانی مەککەییدا نەیفەرمووە: (یا أیها الذین آمنوا)، بەڵکو یان فەرموویەتی: (یا أیها الإنسان) یان (یا بني آدم) یان (یا أیها الناس)، بەڵام لە قورئانی مەدینەییدا، خوا سبحانە وتعالی، ئنجا دەستی کرد بە دواندنی ئەو کۆمەڵە کە ئیمانیان لە دڵدا دامەزراوەو، ئیسلامیان فێرکراوەو، شایستەیی ئەوەیان پەیداکردوە، کە شەریعەتی خوا پیادە بکەن، لە ژیانی تاکیی و، خێزانیی و، کۆمەڵایەتیی و، سیاسیی خۆیاندا.

ئنجا دوایی (پارێزکاریی شایستە و تەواو)، دیارە ئیمان و تەقوا لە قورئاندا، زۆرجار پێکەوە هاتوون، لێرەدا خوای تاك و پاك پێناسەی دۆستان (أولیاء)ی خۆی کردوە، هەڵبەتە دوایی بە

سیفەتی دیکەش وەسفیان دەکات، بەڵام ئەم دوو سیفەتە، دوو سیفەتی بنچینەیین، بۆ پێناسەی دۆستانی خوا، بۆیە زانایان گوتوویانە: (مَنْ كَانَ مُؤْمِناً تَقِيَّاً، كَانَ لِلهِ وَلِيَّاً) واتە: هەر کەسێك بڕوادار و پارێزکار بوو، دۆستی خوایە، بەداخەوە لە نێو کوردەواریی خۆماندا، زۆرجار دۆستانی خوا (أولياء الله) بە شێوەیەك وێناکراون و تەصەووڕکراون، پێچەوانەی ئەوە کە قورئان و سوننەت باسیان دەکات، لەوانە: جاری وا هەبووە، کەسێك کە ڕەنگە شێت بووبێ، یان عەقڵی تەواو نەبێ، یان گێل بووبێ، گوتوویانە: ڕەنگە ئەوە دۆستی خوا بێ! نا، دۆستەکانی خوا، هەموویان لە لووتکەی عەقڵدان، هەڵبەتە هەموو بەندەکان، بەندەی خوان، بەڵام دۆستەکانی خوا، عاقڵن، زۆریش عاقڵن، هەروەها ئەهلی عیلمن و، خاوەن بەصیرەتن و، بلیمەتن، بۆیە ناگونجێ ئینسانی شێت، یان کەسێك پاك و خاوێنیی بۆ نەکرێ، ناگونجێ دۆستی خوا بێ، ئەمە وەك ڕاستکردنەوەی چەمکێکی باوی نێو خەڵك، بەڵێ دۆستەکانی خوا عاقڵن و لە عەقڵەوە پێچراون و، لە هەموو شتێکدا تێر و تەواون.

٣ و ٤)- خواپەرستییەکی گشتگیر و بەتام، یادی خوا کردنێکی لە ناخەوەو بەردەوام:

بێگومان کەسێك بیەوێ بانگەوازکار بێ و، خەڵك بۆ لای خوا بانگ بکات، دەبێ خۆی خواپەرستییەکی هەبێ، کە تامی لێبکات چێژی لێ وەربگرێ، باتەماشای ئەو فەرمایشتەی پێغەمبەر ﷺ بکەین، کە دەفەرموێ: {ذَاقَ طَعْمَ الإِيمَانِ: مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رَبّاً، وَبِالإِسْلاَمِ دِينَاً، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولاً»}[1].

واتە: تامی ئیمانی چێژتوە هەر کەسێك ڕازی بووبێ خوا پەوەردگاری بێ و، ئیسلام بەرنامەی ژیانی بێ و، موحەممەدیش وەك پێغەمبەرو ڕەوانەکراوی خوا قبووڵ بکات.

کەواتە: ئیمانیش تام و چێژی هەیە، ئنجا کەسێك دەتوانێ بانگەوازکار بێ بۆ لای خوا، کە چێژ لە ئیمانەکەی خۆی وەربگرێ، تام لە خواپەرستیی بکات، هەڵبەتە هەرکەسێکیش تام لە خواپەرستیی بکات، هەمیشە خوای لە یاد دەبێ، بۆیە دوایی گوتوومە: (یادی خوا کردنێکی لە ناخەوەو بەردەوام).

یادی خوا کردنیش، دیسان دەبێ چەمکەکەی ڕوون بکەینەوە، زۆر کەس وا دەزانێ یادی خوا کردن، ئەوەیە: کە هەمیشە دەبێ ئینسان ئەو وشانەی کە زیکریان پێ دەگوترێ: (سُبْحَانَ الله، الحَمْدُلله، لا إِلَه إلاَّ الله، أللهُ أَكْبَرُ، أَسْتَغْفِر الله) بەزاری گۆ (تلفظ)

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: ١٧٧٨، وَمُسْلِمٌ برقم: ٣٤، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: ٢٦٢٣، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ.

بکات، بەڵام مەرج نیە، یادی خوا هەر بەو شێوەیە بێ، ئەصڵی یاد (ذکر) پێچەوانەی لە بیرچوون (نسیان)ە. یادی خوا کردن واتە: خوا، لە یاد بوون ئەصڵەکەی ئەوەیە، ئنجا جاری وا هەیە: وێڕای ئەوەی کە لە دڵ و زەینیدا هەیە، بە زمانیش ئەو وشانە دەڵێ، بەڵام ئەسڵی یادی خوا، ئەوەیە کە لە عەقڵ و دڵ و هۆشدا بێ، ئەگەر ئەوە نەبێت، جووڵەی زمان، هیچ سوودێك بە مرۆڤ ناگەیەنێ، خوای پەروەردگار لەو بارەوە دەفەرموێ:

﴿ ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَـٰبِ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾ ﴾ العنكبوت.

واتە: ئەوەی لە کتێبی پەروەردگارت بۆت سروش کراوە، بیخوێنە و، نوێژ بەرپا بکە، نوێژ قەدەغەی خاوەنەکەی دەکات لە هەرچی کردار و قسە و ڕەفتاری دزێو ناقۆڵا و خراپ هەیەو، یادی خواش گەورەترە، (واتە: یادی خوا گەورەترە لە نوێژیش یادی خوا گەورەترە لە قورئان خوێندنیش) و، خوا دەزانێ چی دەکەن!

ئنجا لە ڕاستییدا خوای میهرەبان کتێب و فەرمایشتەکەی خۆیشی بۆیە ناردوە، کە ئێمە خوامان لەبیربێ، هەروەها نوێژیش بۆیە فەرز کراوە، کە خوامان لەبیربێ، وەك فەرموویەتی:

﴿ ...وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِىٓ ﴿١٤﴾ ﴾ طه.

واتە: نوێژ بەرپا بکە، بۆ یادکردنی من، قورئانیش بۆیە ناوی لێنراوە (زیکر)، چونکە خوات بیردەخاتەوە.

بەڵێ سیفەتی سێیەم و چوارەمی بانگەوازکاران ئەوەیە: کە هەرکامیان خواپەرستییەکی گشتگیر و بەتام و چێژی هەبێ و، یادی خوا کردنێکی لە ناخەوە، لە دڵەوە، بەردەوامی هەبێ.

٥ و ٦)- زانیاریی قووڵ و فراوان بە دین و، بەرچاو ڕوونیی و شارەزایی دەربارەی ژین:

پێشتریش باسمان کردوون، بە بۆنەی دیکەوەو، هەر ئەم ئایەتە موبارەکەشمان بەبەڵگەی هەردووکیان هێنایەوە:

﴿ قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِىٓ أَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ ۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِى ۖ وَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾يوسف.

بەڵێ بەبێ زانیاریی و بەرچاو ڕوونیی و شارەزایی، ئینسان بۆ خۆشی نازانی بە ڕێگادا بڕوات، چ جای پێش خەڵکی بکەوێ، هەروەها بەبێ شارەزابوونی وەزع و باردۆخ و ڕۆژگار، ئینسان، دۆست و دوژمنی لێ تێکەڵ دەبن و، چاك و خراپی لێ تێکەڵ دەبن و، فێڵی لێ دەکرێ و، هەڵدەخەڵەتێنرێ، کەواتە: کەسانی وا ناتوانن خەڵك لە خوا نزیك بخەنەوە و، خەڵك وا لێبکەن و، وا داربکەن، کە پابەند بێ بە پەیام و بەرنامەی خوای پەروەردگارەوە.

٧ و ٨)- دڵسـۆزیی و بە تەنگەوەبوون بۆ هـەمووان و، هێمنیی و ئارامیی و نەلەخشان:

بەڵێ کەسێك دەتوانێ خەڵك لە خوا نزیك بخاتەوەو، بۆ لای خوایان بانگ بکات، کە لە ناخەوە بۆ هەموو لایەك دڵسۆزو، بە تەنگەوە بێ، بێ جیاوازیی، ئەمەش زۆرجار جێی تێدا بەهەڵە داچوونە، کەسانێك وا دەزانن کە دەبێ بەس بۆ مسوڵمانان، دڵسۆز بین! بەڵام ئێمە پێغەمبەران دەبینین (علیهم الصَّلاَة والسلام) بە خەڵکە کافرەکەی خۆیانیان گوتوە:

﴿...وَأَنَا۠ لَكُمۡ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾﴾ الأعراف.

١٢٩ واتە: من بۆ ئێوە بەتەنگەوەم، دڵسۆزم، دڵ سووتاوم بۆ ئێوە، ئەوە دەبێ ئەو چەمکە ڕاست بکرێتەوە، ئنجا لە ڕاستییدا ئەگەر خەڵك نەزانێ بۆی دڵسۆزی: نە متمانەت پێدەکات، نە گوێت بۆ دەگرێ و، نەقسەشت لێوەردەگرێ، ئایا ئێمە ناتوانین دڵسۆزبین بۆ نامسوڵمانان؟ نەك هەر دەبێ بتوانین، بەڵکو ئەوە ئەرکێکەو فەرزە، پێغەمبەران (علیهم الصَّلاَة والسلام) وابوون، پێغەمبەری خۆمان (محمد) ﷺ، سەروەری هەموو پێغەمبەران، چەند بە شەفەقەت و بەڕەحم بووە؟ با تەماشا بکەین: لەوبارەوە، دڵسۆزیی خۆی چۆن وێنا دەکات لەگەڵ کەسانێکدا کە دژایەتییشیان کردوە: {كَانَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم يَحْكِي نَبِيًّا مِنَ الأَنْبِيَاءِ، ضَرَبَهُ قَوْمُهُ فَأَدْمَوْهُ، وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَيَقُولُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ}[1].

---

(١) أَخْرَجَهُ البخاري برقم: ٣٢٩٠. عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ.

واتە: پێغەمبەر (محمد) ﷺ باسی پێغەمبەرێکی کرد بۆ هاوەڵانی، کە قەومەکەی بەردبارانیان دەکرد خوێنیان لێهێنا، (سەریان شکاندو بەدەنییان بە خوێندا هێنا)، ئەویش خوێنەکەی دەسڕی و دەیفەرموو: خوایە! لە گەلەکەم خۆشبە، چونکە نازانن، لێیان ببوورە!

مەبەستم ئەوەیە جاری وا کەسێك ملی حەدیسێك دەگرێ، کە ڕەنگە لە سیاقێکی دیکەدا هاتبێ و حاڵەتێکی تایبەت بێ، کە دروست نیە ئینسان هیچ شەفەقەت و ڕەحم و بە تەنگەوە بوون و بەزەیی هەبێ بەرانبەر بە غەیری مسوڵمان! بەڵام ئەوە بەڕەهایی وانیە، ئەوەتا ئەو پێغەمبەرانە (عليهم الصَّلاَة والسلام)، کە خوا هەم لە (نوح)ەوە دەیگێڕێتەوە: ﴿وَأَنصَحُ لَكُمْ ﴿٦٢﴾﴾ الأعراف، هەم لە (هود)ەوە دەیگێڕێتەوە: ﴿وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾﴾ الأعراف، هەروەها لە صاڵحەوە دەیگێڕێتەوە: ﴿وَنَصَحْتُ لَكُمْ ﴿٧٩﴾﴾ الأعراف، هەروەها لە شوعەیبەوە دەیگێڕێتەوە: ﴿وَنَصَحْتُ لَكُمْ ﴿٩٣﴾﴾ الأعراف، هەموویان باسی خۆیان بە (ناصح)ی گەلەکەیان ناساندوە، (نصح) یانی چی؟ (النصح: إرادة الخير للمنصوح)[1]، (نُصح) یان (نصيحة) بریتیە لەوە ئەو کەسە کە نەصیحەتەکەی ئاڕاستە دەکرێ، چی بۆ چاکە ئەوەت بۆی بوێ.

جاری دیکەش باسمان کردوە، زۆرکەس وا دەزانێ نەصیحەت یانی: ئامۆژگاریی، چونکە زۆرجار لە کوردییدا نەصیحەت لە جیاتی ئامۆژگاریی (موعظة) بەکاردێنین، بەڵام لە زمانی عەرەبییدا جیایە و، ئەگەر بڵێین: (نصيحة) یانی: ئامۆژگاریی، مەفهوومی زۆر ئایەت و حەدیسمان لێ تێکدەچن، بۆ وێنە:

---

(١) مفردات ألفاظ القرآن: ص٥١٤، المطبعة العصرية، ٢٠١٢ م، {النصح: تحرِّي فعل أو قول فيه صلاح صاحبه}.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: {«الدِّينُ النَّصِيحَةُ»، قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: «لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ»}[1].

واتە: نەصیحەت ئاڕاستەی پێنج لایەنان دەکرێ: بۆ خوا، بۆ کتێبی خوا، بۆ پێغەمبەری خوا، بۆ پێشەوایانی مسوڵمان و بەرپرسانیان و، بۆ خەڵکەکە بە گشتی.

ئنجا ئەگەر (نصیحة) بە مانای (موعظة) بێ، چۆن ئامۆژگاریی خوا و کتێبی خوا دەکرێ؟ نا (نصیحة) ئەوەیە کە: دڵسۆز بی بۆ خوا ساغ بی لەگەڵ خوادا، دڵسۆزبی بۆ کتێبی خوا، بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ، بۆ بەرپرسان و بۆ خەڵك بە گشتی، (نصیحة) یانی دڵسۆزیی و بەتەنگەوە بوون بۆ هەمووان.

پاشان (هێمنیی و ئارامیی و نەلەخشان)، چونکە لە کاتی شێنەیی و بێگرفتیی و بێکێشەییدا، هەموو کەس ئازایە، بەڵام ئەوە گرنگە: ئایا تۆ لەو ناڕەحەتییدا لە کاتێکدا کە بە شێوەی ناشایست مامەڵەت لەگەڵدا دەکرێ، خۆڕاگر دەبی یان نا؟ بۆیە خوا سبحانە وتعالی لە سووڕەتی (البقرة)دا (صبر)مان لە سێ حاڵاندا بۆ دەخاتە ڕوو، دەفەرموێ:

﴿وَٱلصَّٰبِرِينَ فِي ٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَحِينَ ٱلۡبَأۡسِۗ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُتَّقُونَ ١٧٧﴾.

واتە: خۆڕاگران لە کاتی هەژاریی و نەداریی و بێ ئیمکانیەتییدا، هەروەها لە کاتی نەخۆشیی و ناخۆشیی و، ناڕەحەتیی و، لە کاتی جەنگ و ڕووبەڕوو بوونەوەدا.

---

(١) أَخْرَجَهُ أحمد برقم: ١٦٩٨٢، ومسلم برقم: ٥٥، وأبو داود برقم: ٤٩٤٤، عَنْ تَمِيمٍ الدَّارِي.

لەو سێ حاڵەتانەدا دەبێ خۆڕاگر بین، بێگومان بابای خەڵك بانگکەر بۆ لای خوا، ئەگەر بۆیان دڵسۆز نەبێ و، بە تەنگیانەوە نەبێ، کارەکەی پیت و پێزی نابێ و بەرهەمدار نابێ، جاری وایە کەسێك وەك وەزیفە، یان وەك ئەرکێکی دنیایی کارەکەی دەکات، هەندێك کەس هەن، کە لە وەزارەتی ئەوقافەوە ڕادەسپێررێن و، ئیشێکیان پێ دەسپێررێ، وەك پیشەیەك، ئەنجامی دەدەن، بەڵام ئەگەر لە دڵەوە بۆ خەڵکەکە دڵسۆز نەبێت، کاریگەریی نابێ، هەڵبەتە کە بۆشیان دڵسۆز بوو، خۆڕاگریش دەبێ، ئەو سیفەتانە، هەموویان پێکەوە پەیوەستن، ئینسان ئەگەر بۆ خەڵکەکە دڵسۆز بێت، تەحەممولیشیان دەکات، نەزانیی و نەفامییشیان لێ تەحەممول دەکات، لەبەر ڕازی کردنی خوا.

٩ و ١٠)- کراوەیی و مامەڵەی بەڕێز و سەنگین، ڕووگەشیی و قسە و گفت و لفتی شیرین:

خوای پەروەردگار لە سوورەتی (الفرقان)دا دەفەرموێ: ﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾ ﴾.

واتە: بەندەکانی خوای خاوەن بەبەزەیی، بە هێمنیی و بە ئارامیی ڕێگادا دەڕۆن، بە سەنگینیی و ویقارەوە و، کاتێك نەفامانیش دەیان دوێنن، قسەی سەلامەت دەکەن، یاخود دەڵێن: سەلامتان لێبێ.

چونکە هەر کەس چی پێبێ، لەوە دەبەخشێ، دەڵێن: جارێك پێغەمبەر عیسا (علیه السلام) بە شوێنێکدا دەڕوات لەگەڵ حەوارییەکانی خوا لێیان ڕازی بێ، خەڵکێکی نەفام، جنێوی پێدەڵێن، یان قسەی ناشایست، ئەویش دەست بەرزدەکاتەوەو، دوعایان بۆ دەکات، حەوارییەکانی پێی دەڵێن: ئەی پێغەمبەری خوا! ئەوانە قسەت پێدەڵێن، جنێوت پێدەڵێن! دەڵێ: دەزانم، بەڵام هەر کەس چی پێ بێ، لەوە دەبەخشێ، ئەوان جنێویان پێیە، منیش دوعای خێر و قسەی خێرم پێیە.

بەڵێ (کراوەیی و مامەڵەی بەڕێز و سەنگین)، خەسڵەتێکی گرنگ و بنەڕەتیی بانگەوازکارانە، چونکە: بە گرژیی و داخراویی، ئینسان ناتوانێ کارلێك لەگەڵ دەوروبەری خۆیدا بکات، دەبێ کراوە بێ، بەڵام کرانەوە بەبێ توانەوە، کرانەوە، واتە: تۆ داخراو نەبی، بە جۆرێك بوار نەدەی لەگەڵ هیچ کەسدا کارلێك بکەی، لە بەرانبەریش دا: هێندە کراوە و بڵاو نەبی، هیچت پێوە بەند نەبێ

و هیچت پێوە نەمێنێ، چونکە هەندێك کەس بە بیانووی کرانەوە، دەتوێنەوە لە کۆمەڵگادا و دەبنە بەشێك لە واقیعێکی خراپ!

ئنجا (ڕووگەشیی و قسە و گفت و لفتی شیرین)یش خەسڵەتێکی دیکەی خەڵك بانگکەرانە بۆ لای خوا عز وجل.

برا و خوشکە خۆشەویستەکانم!

دڵسۆزانە ئامۆژگارییتان دەکەم، هەمیشە تاکو بۆتان دەکرێ: با لەگەڵ خەڵك دا، قسە و گفت و لفتتان شیرین بێ، ڕووتان خۆش و گەش بێ، بڕواتان بێ، زۆر کەس کە تەماشای ئێمە و مانان دەکات، ئێمە چۆن ببینێ، دینەکەشمان وا دەبینێ، بۆیە خوا سبحانە وتعالی کە پێغەمبەرانی (علیهم الصَّلاَة والسلام) ناردوون، لە هەموو ڕوویێکەوە، لە خەڵکی ڕۆژگاری خۆیان تەواوتر بوون، لە ڕووی جەستەیی و ڕووحیی و عەقڵیی و دەروونیی و ئاکاریی و لە هەموو ڕوویێکەوە، بۆ ئەوەی هەر کەسێك ئەوانی بینی، دیمەنیانی بینی، هەڵسوکەوتیانی بینی، ئەخلاقیانی بینی، سیفەتە بەرزەکانیانی بینی: تێر و تەواویی پەیام و دینەکەیان، لە تێر و تەواویی ئەواندا ببینێ، ئێمە دەبێ وریا بین! ئەم دینە ئەگەر بە ڕووخۆشیی خەڵکی بۆ بانگ نەکرێ، بە گرژیی و مۆن و مرچیی خەڵکی بۆ بانگ ناکرێ، ئەگەر بە قسەی خۆش و گفت و لفتی شیرین، خەڵکی بۆ ڕانەکێشرێ، بە تەئکید بە توانج و پلار و قسەی زبر و ناخۆش، خەڵکی بۆ بانگ ناکرێ، خوای تاك و پاك بە پێغەمبەری خاتەم ﷺ دەفەرموێ:

﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمْۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلْقَلْبِ لَٱنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي ٱلْأَمْرِۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ

عَلَى ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾ ﴾.

واتە: تۆ بە هۆی بەزەیی خواوە، بۆیان نەرم بووی، ئەگەر قسە ڕەق و دڵ ڕەق بووای، لە دەورت دەپرژان...، کێ لە دەوری کێ دەپرژا؟ ئەو هاوەڵە بەڕێزانە، کە باشترین مرۆڤن لە دوای پێغەمبەران، لە دەوری پێغەمبەر (محمد) ﷺ کە (رحمة للعالمين)ە، دەپرژان، ئەگەر قسە ڕەق و دڵ ڕەق بووایە.

ئنجا لە سوورەتی (الأعراف) لە ئایەتی (١٩٩)دا خوا دەفەرمویٚ:

﴿ خُذِ ٱلْعَفْوَ وَأْمُرْ بِٱلْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ ﴾.

ئیمام جەعفەری صادیق ڕەحمەتی خوای لێبێ، گوتوویەتی: ئەم ئایەتە ڕیشە و بنکی هەموو ڕەوشتە بەرزەکانی لە خۆیدا کۆکردوونەوە:

١)- (خُذِ ٱلْعَفْوَ) ئەوەی کە ئاسانە، ئاسان بە دەستەوە دێ، لە خەڵك وەری بگرە، واتە: چاوەڕوانیی زۆرت لە خەڵکی نەبێ، بە زۆریی ئەوانەی هەمیشە پرتە و بۆڵەیانە و گلەیی لە خەڵك دەکەن، لەبەر ئەوە یە چاوەڕوانیی زۆریان لێیان هەیە، کەواتە: چاوەڕوانیی زۆرت لە خەڵکی نەبێ و، ئەوەی بە سێنایی بەدەستەوە دێ، تەنیا ئەوەیان لێ چاوەڕوان بکە.

٢)- (وَأْمُرْ بِٱلْعُرْفِ) واتە: بۆ خۆت چاکە بکە و، فەرمانیشی پێبکە، هەرچی پەسند و چاکە بیکە پیشەی خۆت و فەرمایشتی پێ بکە.

٣)- (وَأَعْرِضْ عَنِ ٱلْجَٰهِلِينَ) کەسێکیش کە نەفام بوو، ڕووی لێ وەرگێڕە و پشتی تێبکە و وازی لێ بێنە.

ئیمام شافیعی خوای لێی ڕازی بێ، چەند جوان دەڵێ، لە شیعرێکیدا:

{لَوْ كُلُّ كَلْبٍ عَوَى أَلْقَمْتُهُ حَجَراً ... لأصبَحَ الصَّخر مِثْقَالاً بدينَارٍ}

واتە: ئەگەر هەر سەگێك وەڕی، من بەردێکی پێدادەم دەبێ مسقاڵی بەرد بە دینارێك پەیداکەم.

جاری وایە کەسانێك قسەی ناخۆشمان پێ دەڵێن، هەندێك برا و خوشکمان زۆر سەغڵەت دەبن و دەڵێن: ماموستا! فڵان شتیان نووسیوە، لە فڵان بڵاوکراوەدا، یان لە فڵان کەناڵ واگوتراوە! منیش زۆرجار گوتوومە: دیارە کەسانێك وامان دەبینن و وامان تەصەووڕ دەکەن! دەڵێن: ئاخر چۆن وەڵامیان نەدەینەوە؟! بەڵام ئایا وەختمان هەیە وەڵامی ئەو شتانە بدەینەوە؟! نا، لە جیاتی وەڵامدانەوە، دوعایەکی خێریان بۆ بکە و بڵێ: خوایە! هیدایەتیان بدە و، بۆ خۆشت خەریکی کاری خۆتبە.

(ئەبڕاهام لەنکۆڵن)[1] قسەیەکی جوانی هەیە دەڵێ: کاتی خۆی ئەوانەی ڕەخنەیان لێدەگرتم، یان قسەیان پێدەگوتم، تەمەنەکەم چەندە، چوار هێندەی دیکەشم خستبایە سەر، بەشی ئەوەی نەدەکرد کە وەڵامیان بدەمەوە، بەڵام هەڵسام کاری خۆم کرد و، سەرکەوتنەکەم، بوو بە وەڵامی هەموو ئەو قسانە کە لە دژم دەکران!

ئێمەش دەبێ ئاوا بکەین و دینەکەشمان هەر وای لێدەوەشێتەوە، جاری وا بووە برایەك هاتوە بۆ لام، قسەیەکی پێگوتراوە، لەلای بۆتە کێوێك گوتوویەتی: حەیام چووە، ئاوایان پێگوتووم! منیش

---

(١) ئەبڕاهام لەنکۆڵن: ١٨٠٩- ١٨٦٥ز یەکێکە لە سەرۆك کۆمارەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا.

زەردەخەنەیەکم بۆ کردوە، گوتوومە: نەخێر، تۆ لە مابەینی خۆت و خوادا چۆن بی، هەر وای، قسەی خەڵکی نە بەرزت دەکاتەوە و نە نزمت دەکات، هەر خۆتی کە بە چاکە خۆت بەرز دەکەی، یان بە خراپە خۆت نزم دەکەی، بە خوا خەڵك هەمووی مەدحت بکات، بەرز نابیەوە، ئەگەر خوا بەرزت نەکاتەوە و، خەڵك هەمووی زەمت بکات، ئەگەر خوا نەتشکێنێ، ناشکێی، هەروەها خەڵك هەمووی لێت ڕازی بێ، ناتوانن بتبەنە بەهەشتێ و، هەمووشیان لێت تووڕە بن، ناتوانن بتبەنە دۆزەخ، زاڵکەر و زەبوونکەر (مُعِزّ و مُذِلّ) هەر خوایە، بێگومان ئەوەش هەمووی هەر بەرهەمی ئیمان و تەوحیدە، ئینسان ئەگەر بەڕاستی خوای ناسی و ئیمانی لە دڵدا چەسپی، ئەو کاتە ئەو شتانە زۆر کاری تێناکەن و شلوێی ناکەن.

١١ و ١٢)- ڕاستیی و، دڵ و زمان و کردەوە یەکبوون و، دادگەریی و ئینصاف لەگەڵ دۆست و دوژمن:

بەڕێـــزان!

ئینسان دەبێ ڕاست (صادق) بێ و، دڵی و زمانی و کردەوەی یەك بن و، چیت لە دڵدایە، با هەر ئەوەت بە زماندا بێ و، چی بە زمانیشت داهات، هەوڵبدە پڕاکتیزەی بکەی و بە کردەوە جێبەجێی بکەی، چونکە خوانەخواستە پێچەوانەی ئەوە: نیفاقە، ئیزدیواجیەتە و، خوای دادگەریش بە گەورەترین گوناهی داناوە:

﴿ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝٣ ﴾.

ئینسان دەبێ زۆر لە خۆی وریا بێ، ئەگەر: دڵ و زمانمان و کردەوەمان هەموویان پێکەوە جووت نەبن، زۆر خەتەرە، هەندێ کەس قورئان دەخوێنێ و، قورئان لەعنەتی لێدەکات، کوا قورئان لەعنەت لە کێ دەکات؟! با، بۆ وێنە: کەسێك قورئان دەخوێنێ و زاڵمیشە، لەعنەتەکەی بۆ دێ:

﴿ أَلَا لَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ ۝١٨ ﴾هود.

هەروەها (فسق، کفر، نیفاق)، قورئان هەموویانی زەم کردوون، هی واش هەیە قورئان دەخوێنێتەوە و ئەو سیفەتە خراپانەشی تێدان و، زەم و نەفرین و هەڕەشەکەی بەر دەکەون.

ئنجا خوا دەفەرموێ: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ۝١١٩ ﴾التوبة.

واتە: ئەی بڕوادارینە! پارێز لە خوا بکەن و لەگەڵ ڕاستان دا بن.

هەروەها دەفەرموێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ بِٱلْقِسْطِ شُهَدَآءَ لِلَّهِ ﴿١٣٥﴾﴾ النساء.

واتە: ئەی بڕوادارینە! زۆر دادگەریی بەڕێوەبەرن و شایەدیی بۆ خوا (بە هەق و ڕاستیی) بدەن..

ئنجا: (دادگەریی و ئینصاف لەگەڵ دۆست و دوژمن)یش زۆر گرنگە، کە ئەوەش شتێکی دیکەیە، دەبێ ڕاست بکرێتەوە: هەندێك کەس وا دەزانێ ئێمە دەبێ تەنیا لە نێو بازنەی ئیسلامدا دادگەر و بە ئینصاف بین و، تەنیا بۆ ئەوان بە پەرۆش و دڵسۆز بین! بەڵام نەخێر ئینسان دەبێ بۆ هەموو مرۆڤەکان دڵسۆز بێ و، لەگەڵ هەموانیشدا دادگەرو بە ئینصاف بێ، چونکە دادگەریی و ئینساف دوو خەسڵەتی پەسندن بەڕەهایی، نەك بە شێوەیەکی کاتیی و ڕێژەیی (مؤقت ونسبي) هەر بۆیەش خوا بە دەقی ئایەت فەرمانی پێکردووین کە لەگەڵ دوژمنانیش دا دادگەر بین.

وەك خوا سبحانه وتعالى دەفەرموێ: ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَـَٔانُ قَوْمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعْدِلُواْ ٱعْدِلُواْ هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿٨﴾﴾ المائدة.

واتە: با ڕق هەڵسانتان لە کەسانێك واتان لێنەکات کە نادادگەربن، دادگەربن! ئەوە لە پارێزکارییەوە نزیکترە.

١٣ و ١٤)- خەڵک بانگکردن تەنیا بۆ لای خـوا و، بە شـانازییەوە خـۆ ئەژمارکردن لە ڕیزی مسوڵماناندا:

ئەم دووەش هەردووکیان لەم ئایەتە موبارەکە وەردەگیرێن: ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ ﴾ فصلت.

واتە: قسەی کێ لە هی کەسێك باشترە کە بۆ لای خوا بانگەواز دەکات و، کردەوەی باش دەکات و، دەڵێ: من لە مسوڵمانانم!

خوشك و برایانی بەڕێز! زۆرجار ئینسان ئەگەر لە خۆی وریا نەبێ، شەیتان فێڵی لێدەکات، بۆ وێنە: بە حیساب تۆ خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەکەی: کەچی تەماشا دەکەی خۆت و خوات لێ تێکەڵ بوون، دین و دنیات لێ تێکەڵ بوون، کە ئەوەش نیشانەی هەن، ئینسان دەبێ ئەو شتانەیان پێ لە یەك جیا بکاتەوە، بۆ نموونە: ئەگەر کەسێك ڕقی لە تۆ بوو، یان قسەیەکی بە تۆ گوت، بەڵام تۆ دەتزانی: ئەو کەسە بۆ خوا سوڵحاوە و یان ئیسلامی خۆش دەوێ، ئەگەر تۆ بەڕاستی خواناس بی، دەبێ خۆشت بوێ و، بڵێی: هەرچەندە تۆ ڕقت لە منە و، قسەشم پێ دەڵێی، بەڵام مادام دڵسۆزی بۆ ئیسلام، هەر خۆشم دەوێی ئا ئەوە ڕاستە، بەڵام ئەگەر خۆت لەگەڵ خوا لێ تێکەڵ بووبێ و، شەیتان فێڵی لێکردبی، ئەوە لە جیاتی خوا میحوەربی، دەبیە خود میحوەر، یانی: لە جیاتی تەماشا بکەی: داخۆ ئەو کەسە بەینی لەگەڵ خوادا چۆنە!، تەماشا دەکەی: داخۆ بەینی لەگەڵ خۆت دا چۆنە؟!

قوڵە نەزیلەیەك:

جارێك لە مزگەوتێك نوێژمان دەكرد. گوێم لە مامۆستایەكە بوو، باسی كەسێكی دەكرد، دەمزانی باسی كەسێكە كە بە شێوەیەك لە شێوەكان ناسیاو و نیزیكییەتی، دەیگوت: ئەو مونافیقە دێتە مزگەوتیش، بەڵام مامۆستای مزگەوت ئەزیەت دەدات و... هتد، وتارەكەی هەمووی لەگەڵ كەسێك بوو، منیش هەر لە حوجرەكەدا نوێژم دەكرد، هات بۆ حوجرەكە و گوتم: مامۆستا! هەستم كرد، كەسێك تووڕەی كردووی؟ گوتی: ئەرێ وەڵڵا دراوسێیەكی مونافیقم هەیە، دوایی سەری هەڵێنا، گوتی: ئەها ئەوەتا!

گوتم: هاتوە بۆ جومعەش؟

گوتی: بەڵێ.

گوتم: ئنجا مونافیقیی وی لە چی دایە؟ گوتی: ڕادیۆ بە دەنگی بەرز پێدەكات و، منداڵەكانی لەگەڵ منداڵەكانم ناكۆكن! گوتم: مامۆستا! ئنجا مادام هاتوە بۆ ماڵی خوا و، تۆش بە ئیمام بزانێ، چۆن ئەو وشە و تەعبیرە قورسانەت پێ گوتن؟ پاشان بە لەباریی بچۆ ئامۆژگاریی بكە، نەك لەسەر مینبەر و، كات و سەر و دڵی ئەو هەموو خەڵكەی پێ بگری!

بەڵێ بەڕاستیی دەبێ وریا بین و، خەڵك بۆ لای خوا بانگ بكەین، نەك بۆ لای خۆمان، پاشان: (بە شانازییەوە خۆ ئەژماركردن لەڕیزی مسوڵماناندا) بێگومان بەڕێزان! شانازییە ئینسان مسوڵمان بێ، شانازییە ئینسان بەندەی خوا بێ و بانگەوازكاری ڕێی خوا بێ:

﴿وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبۡدُ ٱللَّهِ يَدۡعُوهُ كَادُواْ يَكُونُونَ عَلَيۡهِ لِبَدٗا ١٩﴾ الجن.

واتە: هەروەها کاتێك بەندەی خوا (محمد) هەڵسا لێی پاڕایەوە، نزیك بوو جندەکان لەسەری کەڵەکە ببن (هێندە قەڵەباڵغیان لە دەورە کرد).

با پێمان وا نەبێ شتێکی دیکە لەسەرووی مسوڵمانەتییەوە هەیە، خوای پەروەردگار بە پێغەمبەری خاتەم (محمد) ﷺ دەفەرموێ:

﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ ﴾ الأنعام.

واتە: بڵێ: بە دڵنیایی نوێژم و پەرستشەکان (ی حەج و عومرە)م و ژیان و مردنم بۆ خوای پەروەردگاری جیهانییانە، هیچ هاوبەشێکی نیە و کە هەر بەوەش فەرمانم پێکراوە و من یەکەمی مسوڵمانانم. (یەکەم کەس کە بۆ خوا ملکەچم لە ڕووی کاتییەوە: لەسەر ئاستی ئۆممەتی ئیسلام و، لە ڕووی پلەوە: لەسەر ئاستی مرۆڤایەتیی).

هەروەها خوای زانا و توانا لە بارەی ئیبراهیم (علیه السلام)ەوە، دەفەرموێ: ﴿ وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ ﴾ البقرة.

واتە: مەگەر کەسێك خۆی نەفام بکات، ئەگەر نا کێ بەرانبەر بە ڕێبازی ئیبراهیم نائارەزوومەند دەبێ! کە بە دڵنیایی لە دنیادا هەڵمانبژارد و لە دوارۆژیش دا لە بەندە زۆر پەسندەکانە. یاد بکەوە! کاتێك پەروەردگاری پێی فەرموو: ملکەچ بە! گوتی: بۆ پەروەردگاری جیهانییان ملکەچم.

مەبەستم ئەوەیە مسوڵمانەتیی شانازییە و، پێگە و پلەیەکی زۆر بەرزە، ئنجا کەسێك لە نێو مسوڵمانان دا هەوڵبدات: خزمەتیان پێبکات و کاری خێر بکات، ئەوە شانازییەکی گەورەترە، بەڵام بە مەرجێك خۆی پێ لەوان زیاد نەبێ، لەبەرئەوەی عیلمی زیاترە، یان لەبەر ئەوەی بەرپرسیاریەتییەکی هەیە، یان... یان...هتد، مرۆڤی مسوڵمان دەبێ خۆی پێ لە کەس زیاد نەبێ، لە مسوڵمانان.

١٥ و ١٦)- حیكمەت و دانایی لە قسە و ڕەفتاردا و، كارلێكی ئەرێنیی لەگەڵ تێكڕای توێژەكانی خەڵكدا:

پێشتریش باسی حیكمەتم كرد، كە ڕێبازی گشتی بانگەوازكردنە بۆ لای خوا، خوای كاربەجێ دەفەرموێ:

﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ ﴿١٢٥﴾ ﴾النحل.

واتە: بە حیكمەت بەرەو ڕێبازی پەروەردگارت بانگەواز بكە.

لێرەدا، دەمەوێ تۆزێك چەمكی حیكمەت ڕوون بكەمەوە، كە پێشتریش بە كورتیی باسمان كرد:

ڕوونكردنەوەی چەمكی حیكمەت لە حەوت كورتە خاڵ دا[1]:

بەرێـــزان!

خەڵك بانگكردن بۆ لای خوا، بە حیكمەت و زۆر شت دەگرێتەوە، كە ڕەنگە ئەم حەوتە گرنگترینییان بن:

١)- پێویستە ڕەچاوی پلە پلەیی (تدرّج) بكرێ، لەگەڵ بانگكراوان (مدعويين)دا.

٢)- دەبێ ڕەچاوی لە پێشترەكان (أولويات) بكرێ، چ شتێ لە پێش چ شتێكەوەیە، بەپێی پێودر و تەرازووی شەریعەت.

---

(١) ئەم باسەمان لە كتێبی یازدەمی مەوسووعەی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله) بە ناونیشانی: (تطبيق المجتمع للشريعة) وەرگرتوە.
بڕوانە: [الطبعة الثانية / ٢٠٢٠م].

که پێشتر به وردیی قسەمان له بارەی ئەو دوو خاڵەوە کرد.

٣)- حاڵییکردن و تێگەیاندنی خەڵك كه بانگەوازكار (داعي) دڵسۆزیانه و بۆیان به پەرۆشه و، هیچ ئامانجێکی دیکەی نیه واته: هیچ ئیشی خۆی بەوان نیه، بەڵكو ئیشی خۆیانی پێیانه، خوای بەخشنده ئاوا باسی پێغەمبەری خاتەم (محمد) ﷺ دەکات:

﴿ لَقَدْ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ ﴾ التوبة

واته: پێغەمبەرێکتان له خۆتان بۆتان هاتوه، هەرشتێك ئێوه نارەحەت بکات، زۆر لەسەر دڵی قورسه و، لەسەر هیدایەتی ئێوه زۆر سووره و، بەرانبەر به بڕواداران زۆر میهرەبان و بەبەزەییه.

ئێمەش دەبێ هەوڵبدەین پشك و بەشمان هەبێ له سیفەتەکانی پێغەمبەردا ﷺ، چونکه خوا دەفەرموێ:

﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴿٢١﴾ ﴾ الأحزاب.

واته: له پێغەمبەری خوادا باشترین سەر مەشق (پێشڕەو و چاوساغ) هەیه. یانی: دەبێ ئێوەش وەك وی بکەن، بۆیه من دەڵێم: هەرکەسێك به ڕێی پێغەمبەردا ﷺ بچێ، دەبێ هەوڵبدا وەك وی بچێ، ئەگەر کەم و زۆر وەك پێغەمبەر ﷺ نەچی، مانای وایه بەڕێی ویدا نەچووی!

٤)- جەختکردنەوە لەسەر ئەو ڕاستییه كه ئەو بانگەوازکارە، لافی ئەوە لێنادات هەرچی هەقه له لای ئەوە، بۆ زانیارییتان! هەموو مرۆڤەکان ڕقیان له کەسێکه که خۆی لەسەرەوەی وان دابنێ و،

بڵێ: هەرچی هەقە لە لای منە، کە ڕاستیش نیە، بە خوا، هەرچی هەقە بەس لە لای خوایە:

﴿ وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡ ﴿٢٩﴾ ﴾الكهف.

واتە: بفەرموو: هەق تەنیا لە پەروەردگارتانەوەیە. بەڵام ئەوەی دیکە ڕێژەییە من هەندێکم لە لایە، ئەو هەندێکی لە لایە، ئەوی دیکە هەندێکی لە لایە.

ئنجا مەرجیش نیە کەسێك کە نامسوڵمان بوو، هیچ هەقی لەلا نەبێ، خوای کاربەجێ دەفەرموێ:

﴿ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ لِمَ تَلۡبِسُونَ ٱلۡحَقَّ بِٱلۡبَٰطِلِ ﴿٧١﴾ ﴾آل عمران.

واتە: ئەی خاوەن کتێبەکان! بۆچی هەق و باطیڵ تێکەڵ دەکەن؟! ئەمە مانای وایە: ئەندازەیەك هەقیان لە لایە، بەڵام گرفت ئەوەیە: هەقێکی کەمیان لە لایە و لەگەڵ بەتاڵێکی زۆرا تێکەڵی دەکەن. ئەم خاڵەشم لە و ئایەتە موبارەکەی سوورەتی (سبأ)، وەرگرتوە کە خوا دەفەرموێ:

﴿ قُلۡ مَن يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ قُلِ ٱللَّهُۖ وَإِنَّآ أَوۡ إِيَّاكُمۡ لَعَلَىٰ هُدًى أَوۡ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿٢٤﴾ ﴾.

واتە: بڵێ کێ ڕۆزییتان دەدات لە ئاسمانەکان و زەوییەوە؟ بڵێ: خوا، ئنجا من یان ئێوە لەسەر ڕێنماییین، یاخود لە گومڕاییەکی ئاشکرا داین.

تەماشا بکەن: خوا ئاوا پێغەمبەر (محمد) ﷺ فێر دەکات کە یەکسەر بە کافرەکان نەڵێ: ئێوە لە گومڕایی دان و، من لەسەر

هیدایەتم، بێگومان پێغەمبەر ﷺ دەزانێ کە لەسەر هیدایەتە، بەڵام تۆ بتەوێ ئەو خەڵکە بانگکەی، بۆ لای پەیامی خوا، دەبێ بەرانبەرەکەت ئەگەرێکی بۆ بهێڵیەوە کە ئەویش حەقێکی لە لایە، بۆ ئەوەی گوێت بۆ بگرێ، چونکە کە تۆ گوتت: تۆ لە گومڕایی دا نغرۆ بووی و، هەقیش هەمووی لە لای منە! مانای وایە: تۆ پەردەکانت هەموو پچڕاندوون، نا، تۆش وەك پێغەمبەرەکەت ﷺ، بڵێ: یان من، یان ئێوە، یەکێکمان لەسەر هیدایەتین و یەکیشمان لە گومڕایی داین.

٥)- خۆپاراستن لە بەکارهێنانی هەر وشە و تەعبیر، یان ڕەفتارێك، یان ئاماژەیەکی ناجۆر و برینداركەر، ئەمەشم هەر لە سووڕەتی (سبأ) وەرگرتوە:

﴿ قُل لَّا تُسْـَٔلُونَ عَمَّآ أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ ﴾.

واتە: بڵێ: ئێوە پرسیارتان لێ ناکرێ دەربارەی تاوانێك کە ئێمە کردوومانە و، ئێمەش دەربارەی کردەوەکانی ئێوە پرسیارمان لێناکرێ، یانی: ئێوە لەبارەی تاوانەکانی ئێمەوە، بەرپرسیارنین و، ئێمەش لەبارەی کردەوەکانی ئێوەوە، بەرپرسیار نین، هی وان بە کردەوە ناو دەبات و، هی خۆی بە تاوان (جريمة) !!

نەك بڵێی: تۆ لە گوناح و تاواندا غەرق بووی و، منیش لە کردەوەی چاکدا گەیشتوومە لووتکە، چونکە کابرا دەڵێ: تۆ هێندە بڵند و من هێندە نزم، هەر ناتگەمێ! کە بە دڵنیایی ئەوە ڕاستیش نیە، چونکە هەرچۆن بێ بەشەرەکان هەڵەکارن و، کەم و کوڕییان هەر هەیە.

٦)- خۆ دوور گرتن لە هەر جۆرە خۆ بەسەردا هەڵکێشان و خۆ پێباشبوونێك، تەماشا بکەن: هەر لە سووڕەتی (سبأ)دا خوا فەرموویەتی:

﴿ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِٱلْحَقِّ وَهُوَ ٱلْفَتَّاحُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ ﴾.

واتە: بڵێ: پەروەردگارمان کۆماندەکاتەوە و، دوایی ئەو بە هەق دادوەرییمان لە بەین دەکات و، خوا باشترین گرێ کەرەوەیە و زۆریش زانایە.

سەرنج بدەن! سەرەنجامەکەی لێرە دەرنەخستوە، بڵێ: من لە بەهەشتێم و ئێوەش لە جەهەنددەمێن، ئنجا وەرن با پێکەوە دیالۆگ بکەین، دەفەرموێ: پەروەدگارمان کۆماندەکاتەوە و دوایی ئەو بە شێوەیەکی هەق دادوەرییمان لە بەیندا دەکات و، خوای زانا و شارەزاش باشترین دادوەرە لە قیامەتێ.

هەروەهــا خوا دەفەرمــوێ: ﴿ إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾ ﴾الغاشية

واتە: مسۆگەر گەڕانەوەیان تەنیا بۆ لای ئێمەیە و، لێپرسینەوەشیان تەنیا لەسەر ئێمەیە.

٧)- ختە ڕووی ئایین و بەرنامەی خوا، وەك حاڵەتە سروشتیی و ئاسانەکەی خۆی، کە هیچ سەغڵەتکردنێکی تێدانیە، وەك خوای کارزان فەرموویەتی:

أ- ﴿ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ ﴿١٨٥﴾ ﴾البقرة.

واتە: خوا ئاسانیی بۆتان دەوێ و، زەحمەت و قورسیی بۆتان ناوێ.

ب- ﴿ وَمَا جَعَلَ عَلَيۡكُمۡ فِي ٱلدِّينِ مِنۡ حَرَجٖ ﴿٧٨﴾ ﴾الحج.

واتە: خوا لە ئایین دا هیچ سەغڵەتییەکی نەخستۆتە سەرتان.

ڕەنگە یەکێك بڵێ: ئەدی بۆچی ئینسان کە بەڕۆژوو دەبێ تینووی دەبێ؟ یان لە جەنگ و جیهادا بریندار دەبێ، دەکوژرێ، ماڵ سەرف دەکات، کۆچ دەکات و....هتد؟!

دەڵێین: ڕاستە، بەڵام هیچی وا نیە کە مرۆڤ بۆی نەکرێ، لە هەر شوێنێك هەر ئەرکێکت بۆ جێ بەجێ نەکرا، خوا لەسەرت لادەبات: لەسەفەردا[1] نوێژەکان کورت دەبنەوە، لە سەفەرێدا ڕۆژووی ڕەمەزان لادەچێ، لە کاتی نەخۆشییدا شێوەی نوێژکردن دەگۆڕێ، زۆرێك لە حوکمەکان لە کاتی نائاساییی دا دەگۆڕێن، چونکە خوای میهرەبان دەزانێ تۆ سەغڵەت دەبی، بۆت ئاسان دەکات.

149

هەروەها {کارلێکی ئەرێنیی (التفاعل الإيجابي) لەگەڵ توێژەکانی خەڵکدا} خەسڵەتێکی دیکەی گەورەو گرنگی بانگەوازکارانە بۆ لای خوا، بابای بانگەوازکار (داعي) دەبێ وەك پێشینان گوتوویانە: ئاردی گەنم بێ، هەموو جۆرە نانێکی لێ دروست بکرێ، ئنجا وەك پێشتریش گوتمان: بانگەوازکار هەمان ئەرکی پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم (محمد) ئەنجام دەدات و، ئەویش بۆ تێکڕای خەڵك بە هەموو توێژو پێکهاتەکانیانەوە نێرراوە، وەك خوا عزوجل قێی فەرمووە:

﴿ قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنِّي رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيۡكُمۡ جَمِيعًا ﴿١٥٨﴾ ﴾الأعراف.

واتە: بڵێ: ئەی خەڵکینە! من ڕەوانە کراوی خوام بۆ لای تێکڕاتان.

---

(١) مەبەست سێ نوێژە چوار ڕکاتییەکانن: نیوەڕۆ و ئێوارە (عصر) و خەوتنان.

ئاشکراشە قسە کردن بۆ تێکڕای خەڵك و کار لەسەر کردنیان بۆ نیزیکخستنەوەیان لە خواو پەیام و بەرنامەکەی، کارێکی گەورەو گرنگە و خۆئامادە کردن و ساغیی و پاکیی و دڵسۆزیی و کارامەیی و لێزانییەکی زۆر دەوێ.

١٧ و ١٨)- بە دڵی پڕ بەزەیی و خۆشەویستی ئامۆژگاریی كردن و، لە كاتی ناچارییدا: بەو پەڕی شێوازی بەرز و پەسـند شەڕە قسە (جدال) كردن:

براو خوشكە خۆشەویستەكانم!

لە كاتێكدا كە دەمانەوێ خەڵك بانگ بكەین بۆ لای خوا و، خەڵك لە ئایینی خوا نزیك بخەینەوە، دەبێ دڵی خۆمان پڕ بكەین لە بەزەیی و پەرۆش و خۆشەویستیی، ئێستا دەروونناسەكان و كۆمەڵناسەكان و، ئەوانەی كە لە گەشەی بەشەریی (التنمية البشرية) دەكۆڵنەوە، دەڵێن: ئەو حاڵەتە دەروونییەی كە تۆ لە خۆتدا دەیهێنیە دی، یەكسەر كاریگەریی هەیە لەسەر بەرانبەرەكانت، ئەگەر دڵی خۆت پڕبكەی لە خۆشەویستی و ڕێز و بەزەیی و پەرۆش، ئەو حاڵەتە دەروونییە كاریان تێدەكات و مونعەكیس دەبێتەوە لەسەریان و، بە پێچەوانەش ئەگەر دڵت پڕ بێ لە كینە و بوغز و غەرەز و خۆ پێ زۆربوون، ئەوەش هەر ڕەنگ دەداتەوە و مونعەكیس دەبێ لەسەریان، لە خوا بەزیادبێ.

جارجار هەندێك وردە بیرەوەریی خۆم باس دەكەم، وەك دەرس لێوەرگرتن:

لێرەش دەڵێم: مەگەر چۆن دەنا لەگەڵ هیچ كەسێكدا، قسە و وتووێژ یان مشت و مڕم نەكردوە، مەگەر دوعام بۆ كردوە و، لە خوا پاڕاومەوە: دڵی نەرم بكات و، هیدایەتی بدات، هەروەها خوا بمپارێزێ لەوەی كە شەیتان زەفەرم پێبەرێ: قسەیەكی نارێك بكەم،

کە شایستەی ئیسلام نەبێ، چونکە کێشە هەر ئەوە نیە کە بە هۆی شێوازی نارێکی تۆوە، ئەو کەسە دڵی دەڕەنجێ و لە ئیسلام دوور دەکەوێتەوە، بەڵکو کێشەی گەورە ئەوەیە کە بە هۆی تۆوە ئیسلام لەبەر چاوی دەبێزرێ، ئەگەر قسەیەکی ناشیرین بکەی و شێوازێکی نارێك بەکاربێنی.

جارێك لەسەر ئەو کەناڵانە، دوو کەس قسەیان دەکرد، مشتومڕیان بوو، بە شێوازی ناشایست و نارێك، تەلەفۆنم بۆ یەکێکیان کرد، گوتم: کاکە گیان! بە خوا دیفاع کردن لە دینی خوا وا نابێ، هەر لێگەڕێی باشترە، چونکە بە هۆی شێواز و تەعبیری نارێکی تۆوە دین ناشیرین دەبێ و، بەو جۆرە قازانجت سەری مایەت دەخوات!

152

بەڵێ بە دڵی پڕ بەزەیی و خۆشەویستیی ئامۆژگاریی خەڵك کردن کە: (الموعظة الحسنة)ش هەر ئەوە دەگەیەنێ، ئامۆژگاریی چاکت دەبێ بە دڵی پڕ پەرۆش و خۆشەویستییەوە بێ.

ئنجا (لە کاتی ناچارییدا، بەوپەڕی شێوازی بەرز و پەسند شەڕە قسەکردن)، ئەوەش چەمکەکەی لە حەوت وردە خاڵدا ڕوون دەکەمەوە، چۆن موناقەشە بکەین؟ چونکە مەگەر چۆن، دەنا هەموو کەس تووشی موناقەشە و شەڕە قسە هەر دەبێ، هەرچەندە من ئامۆژگارییتان دەکەم، وەك برایەکی دڵسۆزی خۆتان: خۆتان بپارێزن لە شەڕە قسە و دمبەدمبە، بەڵام جاری وایە ئینسان کەسێکی لە ڕاستڕا دێ، عینادە و کەللە ڕەقە و نەسەلمێنە، یاخود دەیەوێ لە مەجلیسدا بتشکێنێ، یاخود دینەکەت وا بخاتە بەرچاو کە لە ژێر نیشانەی پرسیار دایە! ئەوە دەبێ دەمکوتی بکەی و، لەو حاڵەتەدا ناچاری.

حەوت کورتە خاڵ لە بارەی شەڕە قسە کردنەوە بە باشترین شێواز[1]:

١)- کە خوا دەفەرموێ: ﴿وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ ١٢٥﴾ النحل.

واتە: مرۆڤی مسوڵمان دەبێ باشترین وشە و تەعبیر هەڵبژێرێ، یانی: وشە و تەعبیرێك بەكارنەهێنێ دڵی بەرانبەر بڕووشێنێ، ئەگەر وشەیەكی ناشایست و ناجۆر بێ، ڕەنگە بەرانبەرەكەی لێی بوەشێتەوە، بەڵام ئەو نابێ لە خۆی و لە ئاینەكەی بوەشێنیەوە.

٢)- پێویستە باش گوێ بۆ قسەی بەرانبەركەی بگرێ و، بە ڕێز و حورمەتەوە و، بە گرنگیی پێدانەوە، هەموو مرۆڤێك پێی خۆشە ڕێزی لێ بگری، بەڵام كەسێك قسەت بۆ بكات و خۆت بە شتێكەوە مەشغووڵ بكەی، یەكسەر دڵی دەشێوێ، دوایی هەقیشت پێبێ، لێت وەرناگرێ، بە زۆریی خەڵك خود و بابەت (ذات وموضوع) تێكەڵ دەكەن! بە زۆریی وایە: مرۆڤ ئەگەر ڕێزت لە خۆی نەگرت، هەقەكەشت لێوەرناگرێ.

٣)- قسە پێنەبڕین، ئەگەر قسەكەشی بە دڵ نەبێ، لە هەندێك كاسێت دا، گوێم لە وتووێژێكی كاك (ناصری سوبحانیی) بووە، خوا پلەی بەرز بكات و لێی خۆش بێ، ئەدەبێكی زۆر جوانی پێوە دەبینم، لەگەڵ مامۆستا (مەلا ئەحمەدی دەگا شێخان) وتووێژێك دەكات، كە ماموستا (مەلا ئەحمەد) قسەكانی بێهێزن و قسەی بێجێ دەكات و، بەڵگەكانی بێهێزن، بەڵام كاك (ناصر) نە قسەی پێ دەبڕێ، نە تەعبیرێك بەكاردێنێ كە دڵی بڕووشێنێ، زۆر بە حورمەت و ڕێزەوە قسە دەكات!

---

(١) ئەم باسەشم هەر لە سەرچاوەی پێشوو وەرگرتوە، هەمان كتێب.

٤)- دەنگ بە سەردا بەرزنەکردنەوەی، هەرچەندە ئەویش گاڵە گاڵ بکات.

٥)- گاڵتە نەکردن بە قسەکانی، ئەگەر بە جووڵەی لێو و بە ئاماژەی چاویش بێ، چونکە جاری وایە کەسێك لێو لە کەسێك هەڵدەقرچێنێ، یان برۆی لێ بەرز دەکاتەوە.

٦)- دانپێداهێنانی ئەو هەقەی کە لە لایەتی، جاری وایە بەرانبەرەکەت، نامسوڵمانە، بەڵام هەقێکی لەلایە، دەبێ بڵێی: ئەو قسەیەت هەقە، ئەوەت ڕاستە! کە هەم پێی دڵخۆش دەبێ، هەم هەقیشە.

٧)- تێکەڵ نەکردنی کەسایەتیی بابای مشتومڕ و موجادەلەکەر، لەگەڵ بابەتەکەدا، ئەو دیفاع دەکات لە بابەتێکی ناهەق، بەڵام تۆ شەخصەکە لەگەڵ بابەتەکە تێکەڵ مەکە، بڵێ: جەنابت زۆر جێی ڕێز و حورمەتی، کە ڕاستیش دەکەی، چونکە: خوا دەفەرموێ:

﴿ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ ءَادَمَ ﴿٧٠﴾ ﴾الإسراء.

واتە: بە دڵنیایی ڕێزمان لە وەچەی ئادەم گرتوە.

مرۆڤەکان: کافران و مسوڵمانان، هەموویان بەڕێزن، بڵێ: تۆ لە لای من زۆر بەڕێزی، بەڵام ئەو بابەتە غەڵەتە، نەك تێکەڵی بکەی، بڵێی: نە بۆ خۆت بە کەڵك دێی، نە قسەت بە کەڵك دێ، ئەویش گوێت بۆ ناگرێ و هیچت لێوەر ناگرێ.

١٩ و٢٠)- دووربوون لە خۆ بە گەورە زانیی و، خاکیی بوون و لێبوردەیی و نەرم و نیانیی:

بەڕێزان! ئەم دووانەش دوو خەسڵەتی گەورە و گرنگیی کەسانێکن، کە دەیانەوێ خەڵك بۆ لای خوا و ئایین، بەرنامەکەی بانگ بکەن:

لەبارەی: (خۆ بە گەورە نەزانیی)یەوە: سەرنج بدەن! پێغەمبەری خاتەم ﷺ، لە دوو شوێنی قورئاندا: لە سوورەتی (الکهف)دا، ئایەتی (١١٠)، لە سوورەتی (فصلت)دا، ئایەتی (٦)، خوا یەك تەعبیر بۆ پێغەمبەر ﷺ دەنێرێ کە بیفەرمویێ:

﴿ قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ﴿١١٠﴾ ﴾الکهف.

155

واتە: بڵێ: من بەس مرۆڤێکم وەك ئێوە!

ئێستا ڕەنگە زۆر لەو بەرپرسە دنیاییانە، ئامادەنەبن شتێکی وا (بەڵام بە دڵ و بە کردەوە) بە خەڵکی بڵێن، زۆر گرنگە مرۆڤ بە ڕاستیی و لە دڵەوە و بە کردار بە خەڵکی بڵێ: من بەس مرۆڤێکم وەك ئێوە، هیچم لە ئێوە زیاد نیە، زۆر گرنگە کە خۆت پێ لە خەڵك زیاد نەبێ و، خەڵك بزانێ کە خۆت پێ لەوان زیاد نیە، ئنجا با خەڵك بە کردەوە تۆی پێ لە خۆی زیاد بێ، نەك بە ئیددیعا و لاف لێدانی خۆت، کە، بە تەئکید ئەوەش زیاتر زەمینە خۆش دەکات بۆ ئەوەی خەڵك قسەت لێوەربگرێ.

لە بارەی:

(خاکیی بوون و لێبوردەیی و نەرم و نیانیی)یشەوە ئەم ئایەتە بەپێزە بە نموونە دێنیینەوە، کە پێشتریش هێنامان:

﴿ فَبِمَا رَحۡمَةٖ مِّنَ ٱللَّهِ لِنتَ لَهُمۡۖ وَلَوۡ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ ٱلۡقَلۡبِ لَٱنفَضُّواْ مِنۡ حَوۡلِكَۖ فَٱعۡفُ عَنۡهُمۡ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ وَشَاوِرۡهُمۡ فِي ٱلۡأَمۡرِۖ فَإِذَا عَزَمۡتَ فَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُتَوَكِّلِينَ ١٥٩ ﴾آل عمران.

واتە: بە هۆی بەزەیی خواوە بۆیان نەرم و نیان بووی و، ئەگەر قسە زبر و دڵڕەق بووای، لە دەورت دەپڕژان. لێیان ببوورە و داوای لێبوردنیان (بۆ لە خوا) بکە و لە کاروباردا ڕاوێژیان پێبکە...

٢١ و ٢٢)- ئازایەتیی و فیداکاریی و بوێریی و، بێ تەماعیی و قەناعەت و بەرچاو تێریی:

بەڕێـــــزان!

ئەم خەسڵەتەش: (ئازایەتیی و فیداکاریی و بوێریی) سیفەتێکی دیکەی گەورە و گرنگی بابای بانگەوازکارە بۆ لای خوا و، دەبێ ئازا بێ و، بوێر بێ و، لە شوێنی خۆیدا قسەی خۆی بکات، هەروەها دەبێ فیداکاریش بێ بۆ دینی خوا، بە خوا بە مەرجی سەلامەتیی دینداریی و مسوڵمانەتیی ناکرێ، هیچ پێغەمبەرێکم (علیهم الصلاة والسلام) نەبینیوە لە دەست و زمانی خەڵکی سەلامەت بووبێ، کاتی خۆی لەو ساڵانەدا کە ئێمە خەباتی چەکدارییمان دەکرد، ئەگەر کەسێکمان لێ بریندار یان شەهید دەبوو، یان تووشی نسکۆ و نارەحەتییەك، گیرانێك، دەبووین، کەسانێك تانەیان لێدەداین، دەیانگوت: بێ حیکمەتن، لێی نازانن! بەڵام ئەگەر ئێمە لێی نەزانین و لێمان نەزانیبێ، بێگومان پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) لە لووتکەی لێزانیی کارامەیی و شارەزایی و، بلیمەتییدا بوون، کەچی نەشیان توانیوە سەلامەت بن!

بۆیە دڵنیاتان دەکەمەوە: ئەگەر ئینسان بیەوێ بەڕاستی مسوڵمان بێ و، بەڕاستی بەڕێی خوا و پێغەمبەری خوادا ﷺ بڕوات، بە خوا موستەحیلە بتوانێ هەموو خەڵکی ڕازیبکات، هەرگیز شتی وا نابێ، مەحاڵە کارێك بکەی، کەس لێت تووڕە نەبێ و هەموویان لێت ڕازی بن، مەگەر خۆت بکەی بە گوڵە بەڕۆژە، هەر جارەو ڕووت لە لایەك بێ، ئەگەرنا هەرگیز خەڵکت هەموو پێ ڕازی ناکرێ، بۆیە کاتێك موعاویەی کوڕی ئەبو سوفیان، نامەیەك دەنێرێ بۆ دایکمان عائیشە خوا لێیی ڕازی بێ، وەك

لە فەرموودەی (صحیح)دا هاتوە، دەڵێ: ئامۆژگارییم بکە، وەسیەتم بۆ بکە، بەڵام بە کورتیی، ئەویش بۆی دەنووسێ: {سمعت رسول الله يقول مَنْ الْتَمَسَ رِضَا اللَّهِ بِسَخَطِ النَّاسِ، كَفَاهُ اللَّهُ مُؤْنَةَ النَّاسِ، وَمَنْ الْتَمَسَ رِضَا النَّاسِ بِسَخَطِ اللَّهِ وَكَلَهُ اللَّهُ إِلَى النَّاسِ} أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم: ٢٤١٤، وَابْنُ حِبَّان برقم: ٢٧٦، قال الألباني: صحيح. واتە: گوێم لە پێغەمبەری خوا ﷺ بووە دەیفەرموو: (هەر کەسێك بیەوێ خوا لە خۆی ڕازی بکات، بە تووڕە کردنی خەڵکی، خوا کێشەی خەڵکی لە کۆڵ دەکاتەوە، بەڵام هەر کەسێك بیەوێت خەڵك ڕازی بکات بە تووڕەکردنی خوا، خوا حەواڵەی خەڵکی دەکات).

هیچ گومانی تێدانیە کە ئینسانی ئیماندار دەبێ ڕەزامەندیی خوا، بکات بە لووتکەی ئاوات و هیوایەکانی خۆی و، هەموو شتێکی دیکەی لە پێناودا بەخت بکات.

ئەوی دیکە: (بێ تەماعیی و قەناعەت و بەرچاو تێریی):

بەڕێـــزان!

برا و خوشکانێك کە لە مەیدانی بانگەواز کردندان! بێ تەماعیی و قەناعەت هەبوون و، بەرچاو تێریی و، چاو لە دەستی خەڵك نەبوون، ئینسان زۆر بە حورمەت دەکات، ئینسان سەنگین و، بەڕێز دەکات، هەروەها عەکسەکەشی هەر ڕاستە: چاوت لە دەستی هەر کەسێ بێ، جۆرێك لە شەرمەزارییت بەرانبەری دەبێ، بەڵام وەك پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: {مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ، فَلْيَتَوَكَّل عَلَى اللهِ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَكْرَم النَّاسِ، فَلْيَتَّقِ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ أَغْنَى النَّاس، فَلْيَكُن بِمَا فِي يَدِ الله، أَوْثَق مِمَّا فِي يِدِه}[1].

---

(١) أَخْرَجَهُ الحَاكِمُ برقم: ٧٧٠٧، وَقَالَ: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ.

واتە: هەر کەسێك دەیەوێ بەهێزترین کەس بێ، با پشت بە خوا ببەستێ و، هەر کەسێك دەیەوێ بەڕێزترینی خەڵکی بێ، با پارێز لە خوای زاڵی پایەدار بکات و، هەر کەسێك دەیەوێ دەوڵەمەندترین کەس بێ، با ئەوەی کە لە لای خوایە، متمانەی زیاتر پێ هەبێ، لەوەی کە لە دەستی خۆی دایە.

خوای پەروەردگاریش دەفەرموێ: ﴿يُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوۡمَةَ لَآئِمٖۚ ﴿٥٤﴾﴾ المائدة.

واتە: لە ڕێی خوادا تێدەکۆشن و، لە لۆمەی لۆمەکاران ناترسێن.

پێشینانی خۆمان هێندێ پەندی غەڵەتیان هەن، وا مەزانن پەندی پێشینان هەمووی ڕاستە، پەندێك دەڵێ: (لۆمەی عەبدان لە عەزابی قەبر ناخۆشترە!)، بەڵام وا نیە، بە خوا لۆمەی عەبدان هەر هیچ نیە لە چاو عەزابی قەبر، لە بەرزەخ دا، دوای ئەوەی ئینسان ڕووحی لە جەستەی جیادەبێتەوە، بۆیەش وا دەڵێم: چونکە خەڵکی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئاسیا و زۆر لە وڵاتانی دیکەش، جەستەی مردووەکان هەر دەسووتێنن و، دەبێتە خۆڵەمێش و بڵاوی دەکەنەوە! بۆ ئەوەی لێمان تێك نەچێ، مەرج نیە خەڵك هەمووی بچێتە نێو قەبر، بۆیە دەبێ بڵێین: عەزابی دوای مردن و جیابوونەوەی ڕووح لە جەستە لە جیهانی بەرزەخ دا، ئنجا ئا ئەوە لەگەڵ لۆمەی عەبدان، لە تەرازووێ ناهاویشترێ.

زۆربەی خەڵکی لە ترسی زمانی خەڵك و لەبەر لۆمەی خەڵك، زۆرجار ناتوانێ هەق بڵێ، ناتوانێ پابەند بێ بە هەقەوە، بەڵام خوای زاڵی زانا باسی جیهادکردن لە ڕێی خوادا و، نەترسان لە

لۆمەی خەڵکی، پێکەوە هێناون: ﴿يُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوۡمَةَ لَآئِمٖۚ ﴿٥٤﴾﴾ خوا حەکیمە، دەزانێ چ دەفەرموێ، چونکە کاتێك دەتوانی جیهاد بکەی و تێبکۆشی لە ڕێی خوادا. (کە یەکێك لە جۆرەکانی جیهاد بریتیە لە جەنگ و، جیهاد هەمووی لە جەنگ دا خولاصە نەبۆتەوە)، کاتێك دەتوانی موجاهید بی لە پێناوی خوادا، کە لە لۆمەی لۆمەکاران نەترسی، دیسان لە بارەی قەناعەت و بەرچاوتێریی و چاو لە دەستی خەڵك نەبوونەوە، لە سووڕەتی (ص) دا، خوا ئاوا بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿قُلۡ مَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٖ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾﴾، واتە: بڵێ: هیچ کرێتان لێ داوا ناکەم، (هیچ پاداشتان لێ داوا ناکەم) و، من هیچ ئەرکتان ناخەمە سەر (یان هیچ لاف لێنادەم).

بەڵێ زۆر گرنگە ئینسان ئەرك نەخاتە سەر خەڵکی و، چاوی لە دەستی خەڵکی نەبێ و، لێیان بێ نیاز بێ، هەر کات مامۆستا و زانا و بانگەوازکار بۆ لای خوا، بێ نیازیی دەرببڕێ لەوەی کە لە دەستی خەڵکدایە، خەڵك زۆر ئاتاجیی دەردەبڕێ، بۆ ئەوەی کە لە لای مامۆستایە، کە شارەزای دین و پەیامی خوای پەروەردگارە، بەڵام ئەگەر ئەو نیازمەندیی دەرببڕێ بۆ ئەوەی لە دەستی ئەواندایە، ئەوانیش لەوانەیە بێنیازیی دەرببڕن لە بەرانبەر ئەوەدا کە لە دەستی ئەو دایە، کە ئایین و پەیامی خوای بەرز و مەزنە.

٢٣ و ٢٤)- بۆ بیروڕای خۆ دەمارگیرنەبوون و، بەردەوام كەم كوڕیی و گونـاهی خۆ دیتن و، بە كوڵ لە خوا پـاڕانەوە و، لە خـوتخوتە و دنەدانی شەیتان پەنا بەخوا گرتن:

بەڕێـــزان!

تەماشا بكەن! پێغەمبەرێكی پایەبەرزی وەك (یوسف) (علیه السلام) دەفەرموێ:

﴿ وَمَآ أُبَرِّئُ نَفۡسِيٓۚ إِنَّ ٱلنَّفۡسَ لَأَمَّارَةُۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيٓۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٥٣﴾ ﴾يوسف.

١٦١

ئایا چ گەنجێك و چ پیاوێك هێندەی (یوسف) پاك و چاك بووە، كەچی دەڵێ: پاكانە بۆ نەفسی خۆم ناكەم، چونكە نەفس زۆر فەرمان دەكات بە خراپە، مەگەر پەروەردگار بەزەیی (بەرانبەر بە مرۆڤ) هەبێ، بێگومان پەروەردگار لێبوردەی میهرەبانە.

ئنجا ئەگەر (یوسف) پاكانە بۆ نەفسی خۆی نەكات، كێی دیكە بۆی هەیە بڵێ: من لە سەرووی ئارەزووان و گومانان (شهوات و شبهات)نم؟!

بەڵێ هەمیشە دەبێ بابای بانگەوازكار بۆ بیروڕای خۆی دەمارگیر نەبێ و، كەم و كوڕییەكانی خۆی ببینێ، گوناح و ناتەواوییەكانی خۆی ببینێ و، خۆی پێ لە خەڵكی چاكتر نەبێ.

هەروەها لەو لاشەوە: هەمیشە لە خوا بپاڕێتەوە و، لە ترسی خوتخوتە و دنەدانی شەیتان، پەنا بەخوا بگرێ، وەك خوا بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ:

﴿ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ ﴾الأعراف.

واتە: ئەگەر لە شەیتانەوە دنەدانێکت بۆ هات، هاندانێکت بۆ هات، پەنا بە خوا بگرە، بێگومان خوا بیسەری زانایە.

شەیتان جاری وایە توانیویەتی زیان بە پێغەمبەر (محمد)یش (صلى الله عليه وسلم) بگەیەنێ، بەڵام نەك لەڕووی گەیاندنی وەحیی و پەیامی خواوە، بەڵکو لە ڕووی دیکەوە، بە بەڵگەی ئەوە کە خوای زانا و شارەزا لە سوورەتی (الأنعام)دا دەفەرموێ:

١٦٢

﴿ وَإِذَا رَأَيْتَ ٱلَّذِينَ يَخُوضُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِۦ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ ٱلشَّيْطَٰنُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ ٱلذِّكْرَىٰ مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٦٨﴾ ﴾الأنعام.

واتە: ئەگەر ئەوانەت دەبینی کە دەڕژێنە نێو ئایەتەکانی ئێمەوە، (قسەی خراپیان بەرانبەر بە ئایەتەکانی ئێمە دەکرد)، لەگەڵیان دامەنیشە، تاکو باسی بابەتێکی دیکە دەکەن و، هەر کات شەیتان لەبیری بردیەوە (خافڵای و هەر لەوێ، لە مەجلیسەکە مایەوە)، دوای ئەوەی کە وەبیرت هاتۆتەوە، لەگەڵ کۆمەڵی ستەمکاران دا دامەنیشە.

کەواتە: دەگونجێ شەیتان شت لە بیری پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) بەرێتەوە، بەڵام جگە لە گەیاندنی وەحیی، لەوەدا پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) خوا پاراستوونی، بەڵام لە شتی دیکە، نا، بۆ وێنە: لە صەحیحی (بوخاریی و موسلیم)دا هاتوە، کە لوبەیدی کوڕی ئەعصەمی یەهوودیی جادووی کردوە لە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) و کاریگەریی خراپیشی لەسەری هەبووە، هەتا خوای میهرەبان (المعوذتین)ی بە (جبریل)دا ناردوونە خوار، سوورەتی (الفلق) و سوورەتی (الناس) ئەو یازدە ئایەتە و، بەسەر پێغەمبەریدا (صلی الله علیه وسلم) خوێندوون و، جادووەکە هەڵوەشاوەتەوە[1].

---

(١) {عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم سُحِرَ، حَتَّى كَانَ يَرَى أَنَّهُ يَأْتِي النِّسَاءَ وَلاَ يَأْتِيهِنَّ، قَالَ سُفْيَانُ (أَحَدُ رِجَالِ السَّنَدِ) وَهذَا أَشَدُّ مَا يَكُونُ مِنَ السِّحْرِ إِذَا كَانَ كَذَا، فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ أَعَلِمْتِ أَنَّ اللهَ قَدْ أَفْتَانِي فِيمَا اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ أَتَانِي رَجُلاَنِ فَقَعَدَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رَأْسِي، وَالآخَرُ عِنْدَ رِجْلَيَّ، فَقَالَ الَّذِي عِنْدَ رَأْسِي لِلآخَرِ: مَا بَالُ الرَّجُلِ قَالَ: مَطْبُوبٌ قَالَ: وَمَنْ طَبَّهُ قَالَ: لَبِيدُ ابْنُ أَعْصَمَ، رَجُلٌ مِنْ زُرَيْقٍ، حَلِيفٌ لِيَهُودَ، كَانَ مُنَافِقًا قَالَ: وَفِيمَ قَالَ: فِي مُشْطٍ وَمُشَاطَةٍ قَالَ: وَأَيْنَ قَالَ: فِي جُفِّ طَلْعَةٍ ذَكَرٍ تَحْتَ رَعُوفَةٍ، فِي بِئْرِ ذَرْوَانَ قَالَتْ: فَأَتَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم الْبِئْرَ حَتَّى اسْتَخْرَجَهُ فَقَالَ: هذِهِ الْبِئْرُ الَّتِي أُرِيتُهَا وَكَأَنَّ مَاءَهَا نُقَاعَةُ الْحِنَّاءِ، وَكَأَنَّ نَخْلَهَا رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ قَالَ: فَاسْتُخْرِجَ قَالَتْ: فَقُلْتُ أَفَلاَ، أَيْ تَنَشَّرْتَ فَقَالَ: أَمَا وَاللهِ فَقَدْ شَفَانِي، وَأَكْرَهُ أَنْ أُثِيرَ عَلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ شَرًّا} أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي: ٧٦ كِتَابُ الطب: ٤٩ باب هل يستخرج السحر.

٢٥) بەپاڵنەری ڕازیی کردنی خوای پەروەردگار،خستنەڕووی ئیسلام بە زمانی حاڵ و کردار:

ئەوە کۆتا سیفەتە و جاری دیکەش قسەمان لە بارەوە کردوە و، من پێم وایە: گرنگترین خەسڵەت کە دەبێ لە هەر مسوڵمانێکدا هەبێ، بە تایبەتی لە کەسێك دا بیەوێ: ببێتە هۆی ڕێنمایی خەڵك و دەستگرتنی خەڵك بەرەو ڕاستە شەقامی خوا، ئەوەیە: کە بە زمانی کردارو زمانی حاڵ، ئیسلامیان لە ئاوێنەی کردارو ڕەفتارەکانیدا بۆ دەربخات.

برایان و خوشکانی بەڕێز!

ئێمە ئەگەر هەر قسەمان لە خەڵکی زیاد بێ، کاریگەرییمان لەسەریان نابێ، چونکە هەمیشە هەر کەسە لە چ ڕوویێکەوە زیادەی لە خەڵکی پێبێ، دەتوانێ لەو ڕووەوە تەئسیریان تێبکات، ئەوەی کە عیلم و فیکریی لە خەڵك زیاتر بێ، لە ڕووی عیلمییەوە، لە ڕووی فیکرییەوە، هەروەها ئەوەی پارە و سامانی لە خەڵك زیاتر بێ، دەتوانێ بە ماڵ و سامان هاوکارییان بکات، هەروەها ئەگەر تەقوا و ئیخلاصی لە خەڵك زیاتر بێ، لەو ڕووەوە، کاریگەریی لە سەریان دەبێ، بۆیە ئەساس خۆمانین، کە ئەمە زۆرجار وەك پەندێکم لێکردوە، دەڵێم: (پاکسازیی بە پاکان دەکرێ، چاکسازیی بە چاکان دەکرێ، ڕاستکردنەوە بە ڕاستان دەکرێ) تاکو بۆ خۆمان هەوڵ نەدەین پاك و چاك و ڕاست بین، چۆن دەتوانین گۆڕانکاریی بەسەر دەوروبەری خۆماندا بێنین؟

ئنجا کە دەڵێم: خستنە ڕووی ئیسلام بە زمانی حاڵ و کردار، ئەوە هەموو کایەکانی ژیان دەگرێتەوە، بۆ وێنە: جاری وایە ئینسان دەچێ بۆ لای نەخۆشێك، بە دڵسۆزیی، دوعای بۆ دەکات، دەستێکی پێدا دێنێ، کە بێگومان ئەو مرۆڤە زۆر پێی دڵخۆش دەبێ و بە دڵنیایی لە لای خواش پاداشتێکی گەورەی دەبێ، هەروەها چوون بۆ تازیە و، بەشداریی کردن لە خۆشیی و ناخۆشیی خەڵك دا، کەسێك پێویستیی پێیە هاوکاریی بکات و، کێشەی هەیە بۆی چارەسەر بکات.

ئنجا ئەم زمانی حاڵ و کردارە، زۆر زمانێکی ڕەوان (فصیح) و پاراو و گۆیایە و، هەموو کەسێك چاك لێی تێدەگات و، بەڕاستییش ئەگەر وانەبین، مانای وایە هەر قسەمان لە خەڵك زیاترە.

خوا بە لوتف و کەرەمی خۆی یارمەتییمان بدات، کە بە زمانی کردار و حاڵ، پێش زمانی وتار و مەقال، ئایینی خوای پەروەردگار بخەینە بەر چاوی خەڵك و شیرینی بکەین و، کارێك بکەین کە خەڵك و دەوروبەرمان لە هەر ئاستێکدا هەبن، بە هۆی ئێمەوە شیرینایەتییان بە ئایینی خوای بەخشەردا بچێ.

تەوەری نۆیـەم

چەند هەڵە و نەخۆشییەکی بەشێک لە بانگەوازکاران

www.alibapir.com

بەڕێزان! هەندێك لەو كەسانەی ئەركی بانگەوازكردن جێبەجێ دەكەن، چەند هەڵە و نەخۆشییەكیان هەن كە لێرەدا بە خێرایی وەك سەردێڕ بە سەریاندا دەڕۆم، هەڵبەتە بانگەوازكاران، ئەوانەش كە خەڵك بۆ لای خوا بانگدەكەن، مرۆڤن و دەگونجێ تووشی كەم و كووڕیی و كرچ و كاڵیی ببن، تووشی نەخۆشیی و بێهێزیی ببن و، لە هەندێك شتدا نەپێكن، ئنجا ئێمە بیست و یەك (٢١) لەو كەم و كوڕییانەمان دیارییكردوون، كە كەم و زۆر، بەشێك لە بانگەوازكاران[١] پێیانەوە گرفتار دەبن:

١)- بێهێزیی لە ڕووی ئیمان و تەقوا و تەزكیە و ڕەوشت و ئاكارەوە:

بۆیەش ئەمەم كردوە بە نەخۆشیی و دەردی یەكەم، چونكە دوایی بە نەرێنیی دەشكێتەوە، بەسەر هەموو خاڵەكانی دیكەدا، ئاویش كە لە سەرچاوەوە لێڵ بوو، لە جۆگە هەر لێڵ دەبێ و، دیواریش ئەگەر لە بناغەوە لار بوو، هەر لار دەڕوات، بۆیە دەبێ لە خۆمان وریا بین و وەك پێشتر باسمان كرد، خاوەن ئیمانێكی مەحكەم و، تەقوایەكی كاكڵدار و، تەزكیەكی باش و، ڕەوشتێكی بەرز و جوان بین، ئیدی دوای ئەوە، وەك بەرهەم و دەرئەنجامێك، ئەگەر بناغەكەمان مەحكەم دانا، شتەكانی دیكە هەموویان باش دەبن.

---

(١) بۆیە ناڵێم (بانگخواز)، چونكە وشەی بانگخوازم پێ ڕاست نیە و، دەڵێم: (بانگەوازكار)، یانی: كەسێك كە كاری بانگەواز دەكات، بەڵام بانگخواز، یانی: كەسێك كە (بانگ) دەخوازێ!

٢)- بێهێزیی لە ڕووی عیلمیی و فیکریی و هۆشیاریی سیاسیی و کۆمەڵایەتییەوە:

بێگومان شتێکی سەیرە، کەسێك بیەوێ خەڵك لە خوا نزیك بخاتەوە، بەڵام بۆ خۆی شارەزای ئیسلام نەبێ، یان لە ڕووی واقیع ناسیی و فیکرییەوە، دواکەوتوو بێ، یان لە ڕووی هۆشیاریی سیاسییەوە، فێڵی لێ بکرێ، یان لە ڕووی هۆشیاریی کۆمەڵایەتییەوە، نەزانێ ئەو کۆمەڵگایە چۆنە؟ ئەو گەلە، یان ئەو عەشیرەتە چۆنە؟ ئەو خەڵکانە کە قسەیان بۆ دەکات، پاشخانی سیاسیی و فکرییان، پاشخانی کۆمەڵایەتییان، ڕابردوویان، چۆنە؟

١٧٠

من کردوومە بە عادەت، بچم بۆ هەر شوێنێك، دەپرسم ئەو خەڵکە کێن؟ چۆنن؟ کاتی خۆی چۆن بوون؟ چیان کردوە؟ بەڵکو ئەگەر بگونجێ، واباشە لە ڕووی جوگرافیی دەڤەرەکەیان و، لە ڕووی نەرێت و کلتوور و، جۆری کار و کاسبیی و چۆنیەتی ژیان و گوزەرانیانەوە، زانیاری هەبێ، چونکە بە تەئکید، ڕابردووی خەڵك کاریگەریی لەسەر ئێستایان هەیە، هەر وەك ئێستاشیان کاریگەریی دەبێ لەسەر داهاتوویان.

لەو بوارەدا کە قسەی تێدا دەکەین، قسەیەکی جوان هەیە، دەڵێ: (قَصم ظهر الدين: رجلان: عالِمٌ مُتَهَتِّك وجاهلٌ متنسك) واتە: دوو کەس پشتی دین دەشکێنن: زانایەکی بێ بەند و بار و، نەزانێکی دیندار، زانای بێ بەند و بار، کە عیلمی هەیە، بەڵام بە زانیارییەکەی ڕەفتار ناکات و، ئەهلی تەقوا نیە و، بۆ خوا صوڵحاو نیە، خەڵك

کە تەماشای ئەو دەکەن، دەڵێن: ئا ئەوە زانایەکەیە! بەهۆی ویەوە دینیان لەبەر چاو دەکەوێ، کەسێکیش کە نەزانە، بەڵام دیندارە، دینداریی بە نەزانییش، دیسان ئایین (مەبەستمان ئیسلامە) لەبەر چاوی خەڵك دەخات، بە هۆی نەزانییەکەیەوە، تووشی غەڵەت و پەڵەت دەبێ، خەڵکیش لەسەر دینی حیساب دەکات.

٣)- کەوتنە ژێر کاریگەریی واقیعی لار و ناشەرعیی، چ نەریتە نەفامییەکانی کۆمەڵگا، چ دەسەڵات و ستەم و لادان و تاوانەکانی:

لە حاڵێکدا کە خوا دەفەرموێ: ﴿ وَلَا تَرْكَنُوٓاْ إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ ﴿١١٣﴾ ﴾هود.

ئنجا ئەم تەعبیرەی خوا سبحانە وتعالى، زۆر کەس وا دەزانێ بۆ قیامەتە، بەڵام لە ڕاستییدا بۆ دنیاش هەر وایە، لە دنیاش دا زۆر جارمان بینیوە، ئەوەی لەگەڵ زاڵمدا بە ڕێیەدا بڕوات، لە دنیاشدا بە ئاگری زاڵمەکە دەسووتێ، لەگەڵیدا دەسووتێ، لەگەڵیدا تووشی عەیبە دێ و، باجی زوڵمەکەی ئەویش دەدات و، دەبێتە (فاسقی مەحرووم)، دەبێتە (نەخواردووی لە سمێڵان مەیو)! بۆیە بانگەوازکار دەبێ وریا بێ، نەکەوێتە ژێر کاریگەریی کۆمەڵگا و نەریتە نەفامییەکانی، یاخود دەسەڵات و ستەم و لادان و تاوانەکانی، لە بەرانبەر تەماعێك دا، یان بە هۆی ترسێکەوە.

٤)- نادیدە گرتنی واقیعی ئێستای کۆمەڵگا و، ژیان لە مێژوودا:

خوشکان و برایان!

ڕاستییەك لە دوو ئایەتان لە سووڕەتی (البقرة)دا هاتوە، بە یەك تەعبیر دووبارە بۆتەوە، خوا باسی ئەهلی کیتاب دەکات، لە نێوانیان دا جوولەکە و نەصرانییەکان، بە تایبەت جوولەکەکان، دوایی دەفەرموێ:

﴿ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾ ﴾.

واتە: ئەوانە کۆمەڵێك بوون ڕابردوون، ئەوەی کە وەدەستیان هێنابێ، هی خۆیانە، ئێوەش هەرچی وەدەستی بێنن هی خۆتانە و، ئێوە لە بارەی ئەوەوە کە ئەوان دەیانکرد، لێتان ناپرسرێتەوە.

بەڕێزان!

دەبێ وریا بین! مێژوو بۆ ئەوە باشە دەرس و عیبرەت و پەندی لێوەربگرین، بەڵام مێژوو نەهێنینەوە بۆ ئێرە، یاخود بۆ خۆمان نەچینەوە نێو مێژوو، ئەوە غەڵەتە، مێژوو هەڵوەستەی لە بەردەم دا بکەین، مێژووی خۆمان بخوێنینەوە، شارەزای بین، بەڵام هەوڵبدەین دەرس و پەندی لێوەربگرین، نەك مێژوو لە خۆماندا دووبارە بکەینەوە، یان خۆمان لە مێژوودا دووبارە بکەینەوە، یان مێژوو بێنینەوە ئێرە، یاخود بۆ خۆمان بچینەوە بۆ ئەوێ، هەردووك لای غەڵەتن.

٥)- بێهێزیی لە بەرانبەر: ترس و تەماع و ئارەزوو و فێڵ و پیلانی ناحەزاندا:

زۆرم پێناخۆشە، کە دەبیستم مامۆستایەك، یان بانگەوازکارێك، یان کەسێك کە لەسەر ئیسلام حیسابە، بە شێوەیەك لە شێوەکان، ئەگەر خوشکە، ئەگەر برایە، بە هۆی ترسەوە، هەقێك نالێ، یاخود ناهەقێك دەڵێ، یان لادەدا بە هۆی تەماعێکەوە، یان بە هۆی ئارەزووێکەوە، لە بەرانبەر پشوەبای شەهوەتێکدا، شوبهەیەك دا دەلەقێ، یاخود فێڵی لێدەکرێ! لەم وڵاتەی ئێمەدا پێشتر کەسانێك هەبوون، خاوەن کەسایەتیی و ڕێز و حورمەتێکی باش بوون، بەڵام دوایی لە لایەن دەستەڵات و حیزبە عەلمانییەکانییەوە، فێڵیان لێکراوە، هەڵخەڵەتێنراون، کڵاویان لەسەر نراوە، کراونە پووش و فڕێ دراون، زۆر حەیفە!

هەر بۆ خۆشیی شتێکتان بۆ دەگێڕمەوە:

جارێك لەگەڵ یەکێك لە لایەنە سیاسییەکان دا دانیشتبووین، مەکتەبی سیاسییان هاتبوون بۆ لامان، گوتم: ئەرێ برادەرینە! هەندێك لەو مامۆستایانەی ئێمە بۆچی وا لێدەکەن؟

گوتیان: چیان لێدەکەین؟

گوتم: مامۆستایەکە، ڕێز و حورمەت و ئیعتبارێکی باشی هەیە، خەڵك گوێی لێدەگرێ و، قسەی لێوەردەگرێ، کە لە ئێوە نزیك دەبێتەوە، بێ شەخسیەت و بێ نێوەڕۆك و بێ ئیعتیباری دەکەن، وەك پووشی لێدەکەن و فڕێی دەدەن!

یەکێکیان گوتی: مامۆستا! ڕاست دەکەی، بەڵام ئاخر ئێمەش ئیشی خۆمان هەیە، ئەوان با لە خۆیان وریا بن، دەنا ئێمەش ئیشی خۆمان پێیانە!

بەڵێ حەیفە مرۆڤی بانگەوازکار لە بەرانبەر ترس و تەماع و ئارەزوودا بێهێز بێ، یاخود هێندە سادە و فەقیرحاڵ بێ، فێڵی لێ بکرێ و کڵاوی بنرێتە سەر و بەکاربهێنرێ بۆ مەبەستێك، کە پێچەوانەی ئایین و بەرنامەکەی خۆیەتی و، دواییش بۆی دەبێ بە مایەی شەرمەزاریی دنیا و قیامەتی!

من زۆر پەرۆشی ئەو کەسانەمە کە ڕۆژێ لە ڕۆژان، حورمەت و ئیعتیبارێکیان بووە لە پەنای ئیسلامدا، دوایی لە ئەنجامی پاشکۆیەتییان دا بۆ حیزبێکی عەلمانیی، یاخود خزمەتکردنیان بە کەسانێك، کە دژی ئایین و بەرنامەکەیینی، بۆتە پووش و بێ نرخ کەوتۆتە گۆڕێ و ئێمەش خەسارێکمان لێکەوتوە.

٦)- دەمارگیریی و داخراویی، لە ڕووی فیکر و مەشرەب و مەزهەب و... هتدەوە:

مەرج نیە هەر لە ڕوویێکەوە، مرۆڤی گیرۆدەی دەردی داخراوەیی و دەمارگیریی ببێ، هەیە لە ڕووی فیکرەوە، داخراو و دەمارگیرە، هەیە لە ڕووی مەشرەبێکی دیاریکراوەوە، هەیە لە ڕووی مەزهەبێکەوە، هەیە لە ڕووی حیزبییەوە....هتد، مرۆڤ بە گشتی و بانگەوازکاران بە تایبەت، دەبێ هەموو دەرگا و پەنجەرەکانی عەقڵی خۆی بکاتەوە، خوا عز وجل وای فەرمووە، دەفەرموێ:

﴿ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ
ٱلَّذِينَ هَدَىٰهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمْ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَـٰبِ ﴿١٨﴾ ﴾الزمر.

واتە: موژدە بدە بەو بەندانەم، کە گوێ بۆ هەموو قسەیەك دەگرن، بەڵام دوایی شوێن باشترینی دەکەون، ئەوانە کەسانێکن، خوا هیدایەتی داون و ئەوانەن خاوەن عەقڵان.

خاوەن عەقڵ کەسێکە بە عەقڵی خەڵکی خۆی دەوڵەمەند بکات، کەی ئینسان دەتوانێ بە دوای باشترین قسە بکەوێ؟ کە گوێ لە قسەی خراپیش بگرێ، شارەزایی فیکری خراپ و بەرنامە و ڕێچکە و بیردۆزەی ئەملا و لاش ببێ، چونکە ئەگەر تۆ شارەزای شەڕ و خراپە نەبی، خێر و شەڕت بۆ لێك جیاناکرێنەوە:

عَرَفْتُ الشَّرَّ لاَ لِلشَّرِّ لَكِن لِأَتَّقِيهِ وَمَنْ لَمْ يَعْرِفِ الشَّرَّ مِنَ النَّاسِ يَقَعُ فِيهِ

خراپەم لەبەر خۆی نەناسی بەڵکو بۆ پارێزران لە زیانی
هەرکەس خراپەی خەڵك نەزانێ، دەیکەوێتێ بە ئاسانیی

٧)- بەكارهێنانی وشە و تەعبیری بێ نـەزاكەت، یان ڕەفـتاری نالایق و تەشهیر پێكردن:

ئەوەش یەكێكە لە نەخۆشیی و دەردەكان، هەڵبەتە: وشە و تەعبیری ناشیرین لە هەموو كەس ناشیرنە، بەڵام وەڵڵاهی كەسێك خۆی بە جێگری پێغەمبەر ﷺ و میراتگری پێغەمبەر ﷺ بزانێ و، لە شوێنی پێغەمبەردا ﷺ بووەستێ، لە مینبەرەكەی و میحرابەكەیدا و، قسەی ناڕێك بكات و، ڕەفتاری ناڕێك و ناشایست بكات، لێی ناشیرینترە، وەك یەكێك لە زانایان دەڵێ:

(الحسنة حسنةٌ وفي بيت النّبوةِ أحسن، والسيئة سيئةٌ وفي بيت النبوّةِ أسوء) واتە: چاكە هەر چاكە، بەڵام لە بنەماڵەی پێغەمبەر ﷺ و خزمانی و نزیكانی، جوانترە، خراپەش هەر خراپە، بەڵام لە بنەماڵە و خزمانی پێغەمبەر ﷺ ناشیرینترە.

ئنجا كەسێكیش خۆی بە جێگر و میراتگری پێغەمبەر ﷺ بزانێ و كاری ئەو بكات، كە كاری خەڵك بەرەو خوا بانگكردنە، ئەویش بە هەمان شێوە.

خوای پەروەدگاریش دەفەرموێ: ﴿وَقُولُوا۟ لِلنَّاسِ حُسْنًا ﴿٨٣﴾﴾ البقرة.

واتە: قسەی باش و پەسند لەگەڵ خەڵكی دا بكەن.

هەروەها دەفەرموێ: ﴿وَأَحْسِنُوٓا۟ ۛ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾﴾ البقرة.

واتە: چاكە بكەن، چاكەكار بن، بە دڵنیایی خوا چاكەكارانی خۆشدەوێن.

٨)- کات بەفیڕۆدان بە قسە و باسی پووچ:

خەسار و حەیفە بۆ هەموو کەس، کاتی خۆی بە فیڕۆ بدات، بەڵام بە تایبەتی بۆ کەسانێك، کە دەیانەوێ خەڵك بەرەو خوا بێنن، بە تەئکید دەبێ زیاتر خۆیان لە قسەی پووچ و ڕەفتاری پووچ بپارێزن، خوای کار بەجێش لە پێناسەی بڕواداران دا فەرموویەتی:

﴿وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَنِ ٱللَّغۡوِ مُعۡرِضُونَ ۝٣﴾ المؤمنون.

واتە: (هەروەها ئەو بڕوادارانە سەرفرازن) کە واز لە قسە و ڕەفتاری پووچ و بێ کەڵك دێنن.

٩)- بەکارنەهێنانی شێواز و ئامرازی نوێ و هاوچەرخ:

ئەمیش بۆ بەشێك لە بانگەوازکاران، یەکی دیکەیە لە نەخۆشییەکان، یەکی دیکەیە لە کەم و کوڕییەکان، هەندێك کەس ناتوانێ خۆی بگۆڕێ، زۆر جار گوتوومە: پێشینانی خۆمان دەڵێن: (مار هەموو ساڵێك کیفێك دەگۆڕێ)، دەڵێن: مار هەموو ساڵێك کاژێك فڕێ دەدا، ئینسان گا نیە لە کەوڵێك دوورا بێ، دەبێ جار جار چاو بە شتەکانی خۆیدا بگێڕێتەوە، مرۆڤ نابێ دەمارگیر بێ بۆ هیچ شتێك، (لە ڕووی بیروڕا و فیکرەوە) جگە لە وەحیی، بەس ئەوەی خوا فەرموویەتی، یان پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی، یان کردوویەتی، یان دانی پێهێناوە، ئەوە هەقی ڕەهایە، ئەوی دیکە با ئینسان، هەموو شتێك بە چاوێك تەماشا بکات، بتوانێ هەڵیسەنگێنێ، یانی: تەماشا بکەن! پێغەمبەر ﷺ لە مەسەلەی نرخ لەسەر شت داناندا، نرخی لەسەر شت دانەنا، گوتیان: {يَا رَسُول الله ﷺ أَلا تُسَعِّرْ لَنَا؟ قَالَ: لاَ أُسَعِّر إِنَّ المُسَعِّرَ هُوَ الله}، واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ! نرخمان لەسەر شتان بۆ دانانێی؟! فەرمووی: نرخ دانانێم، نرخ دانەر بەس خوایە.

١٧٩

کەچی دووەم خەلیفەی پێغەمبەر: عومەر خوا لێی ڕازی بێ لە ڕۆژگاری خۆیدا، نرخی لەسەر شت دانا.

ئنجا ئیمام مالیك، ئیمامی ئەهلی مەدینە، دەڵێ: پێغەمبەر ﷺ، لە ڕۆژگاری خۆیدا ئەوەی کرد، کە بۆ ڕۆژگاری ئەو باش بوو، عومەریش خوا لێی ڕازی بێ، ئەوەی کرد، کە بۆ ڕۆژگاری ئەو باش بوو.

لە ڕۆژگاری پێغەمبەردا ﷺ، بازرگانەکان بە ئینصاف بوون و نرخی زیادیان لەسەر شت دانەدەنا، بە نرخی خۆی دەیانفرۆشت، قۆڵی خەڵکیان نەدەبڕی، بەڵام لە سەردەمی حوکمڕانیی عومەردا خوا لێی ڕازی بێ، بازرگانی فێڵباز و ساختەچیی و قۆڵبڕ پەیدابوون، بۆیە دەستەڵاتی شەرعیی بە چاکی زانی، نرخ لەسەر شتەکان دابنێ، بۆ ئەوەی قۆڵی خەڵك نەبڕدرێ!

مەبەستم ئەوەیە تۆ نابێ هەر لە کەوڵێکدا دابی، بەس بەشێوەیەك بیر بکەیەوە، بەڵکو کە دنیا دەگۆڕێ، دەبێ تۆش خۆت بگۆڕی، شێوەی مامەڵەت لەگەڵ دنیادا بگۆڕی، موحەممەدی کوڕی حەسەنی شەیبانیی، لەگەڵ ئەبوو یوسوف، دوو قوتابی بەرجەستەی ئەبوو حەنیفەن، هەندێك لە زانایان دەڵێن: لە یەك لەسەر سێی مەزهەبەکەیدا، ڕایان لەهی وی جیابووە، ئنجا بۆ هۆکاری ڕاجیاییەکەیان دەڵێن: (کَانَ اخْتِلاَفَ وَقْتٍ وَزَمَانٍ، وَلَيْسَ اخْتِلاَفَ حُجَّةٍ وَبُرْهَانٍ).

واتە: ڕۆژگارەکە لە سەردەمی ئەبوو یوسوف و موحەممەددا، گۆڕا، لەگەڵ هی سەردەمی ئیمام ئەبوو حەنیفە، بۆیە ئەوانیش هەندێك لە فەتواکانیان گۆڕی، فەتوا، ئەگەر نا، حوکمی شەرعیی لە جێی خۆیەتی، بەڵام فەتوا دەگۆڕدرێ.

پێشتریش ئەم ئایەتە موبارەکەمان خوێندەوە، کە دەفەرموێ:

﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوۡمِهِۦ لِيُبَيِّنَ لَهُمۡ ﴾ (٤) إبراهيم.

واتە: هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردوە، مەگەر بە زمانی خەڵکەکەی، تاکو بۆیان ڕوون بکاتەوە، بێگومان زمان تەنیا مەبەست پێی (لُغَة) نیە، بەڵکو یانی: بە شێوازی پەسند لە لای وان، بە ئامرازەکانی ڕۆژگاری ئەوان، بەو شێوەیەی کە ئەوان چاکتر لێی تێدەگەن، بەو شێوە بیاندوێنێ.

١٠)- نەشارەزایی لە چاک خوێندنەوەی قورئان و، كۆڵەواریی لە زانستە شەرعییەكاندا:

بە دڵنیایی شتێكی زۆر ناڕێكە، بۆ كەسێك بانگی خەڵك بكات بۆ لای خوا، بەڵام نەتوانێ فەرمایشتەكەی خوا، بە ڕێكیی بخوێنێتەوە، هەروەها شارەزای زانستە شەرعییەكان نەبێ، ئنجا ئەگەر قورئان و تەفسیرە، ئەگەر فەرمایشتی پێغەمبەرە ﷺ، ئەگەر ئوصوولی فیقهە، فیقهە، دەبێ سەرەدەرێكیان لێ بكات، خوای زانا و كاربەزانیش بە پێغەمبەری كۆتایی (محمد ﷺ)ی فەرمووە:

﴿ قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِىٓ أَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ ۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِى... ﴿١٠٨﴾ ﴾ يوسف.

كە پێشتریش چەند جارێك ئەو ئایەتە بە پێرۆمان هێناوە و قسەشمان لەسەر كردووە.

١١)- گرنگیی و بایەخی پێویست نەدان بە مزگەوت و دەرس و دمور و وتار و، قەدر نەزانینی پێشەوایەتیی (إمامة):

ئەوە کە کەسێك خەڵك بۆ لای خوا بانگ دەكات، چ مەقام و چ پایەكی هەیە، ئینسان دەبێ قەدری ئەوە بزانێ، خوای پەروەردگار وەسفی (عِباد الرحْمن) دەكات:

﴿وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا ﴿٦٣﴾﴾.

واتە: بەندەكانی (خوای) بە بەزەیی ئەوانەن كە بە هێمنیی بە زەویدا دەڕۆن و ... هتد.

دواتر دەفەرموێ: ﴿وَٱجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾﴾الفرقان،

واتە: هەروەها بمانگێڕە بە پێشەوا بۆ پارێزكاران.

بێگومان مەبەستی، تەنها ئیمامەتیی نوێژ نیە، بەڵام ئیمامەتیی نوێژیش، بەشێكە لەو ئیمامەت و پێشەوایەتییەی كە (عِباد الرحْمن) داوا لە خوا دەكەن پێیان ببەخشێ.

١٤)- بێ هەڵوێستیی لە بەرانبەر تەوژم و کار و پرۆژەی ئیسلامیی و، پاکسازیی و چاکسازیی تێدا کردنی کۆمەڵگادا:

ئایا دەگونجێ کەسێك خەڵك بۆ لای خوا بانگ بكات، بەڵام بەرانبەر بە پشتگیریی کردنی تەوژمی ئیسلامیی بێ هەڵوێست بێ، یان بەرانبەر بە کۆمەڵگا بێ هەڵوێست بێ، کە حوکمی چ پادشایەکە و کێ چی دەکات و کێ چی ناکات؟ خوای کاربەجێ و زانا دەفەرموێ:

﴿وَلۡتَكُن مِّنكُمۡ أُمَّةٞ يَدۡعُونَ إِلَى ٱلۡخَيۡرِ وَيَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ١٠٤﴾ آل عمران.

واتە: با کۆمەڵێکتان هەبن، بانگەواز بکەن بۆ چاکە و فەرمان بە پەسند بکەن و، ڕێگریی لە ناپەسند بکەن و، هەر ئەوانەش سەرفرازن.

١٣)- نەشـارەزایی لە زانسـتەکانی ڕۆژگـار و، بێئاگـایی لە تـەوژمە فیکریی و سیاسییەکان:

ئەمیش دیسان کەم و کوڕیی و نەخۆشییەکی خراپە، کاتی خۆی زانایانی ئێمە، پێشەوایانی ئێمە، هەموو ئەوانەی کە توانیویانە، کاریگەرییان هەبێ لەسەر دەوروبەر و کۆمەڵگای خۆیان، بۆ نموونە: وەك ئەبو لحەسەنی ئەشعەریی، ئەبو حامیدی غەززالیی، ئیبنو تەیمییە، ئیبنو لقەییم، ئیبنو لجەوزیی و، ئەوانی دیکەش هەموویان فیکر و کلتوور و فەرهەنگی ڕۆژگاری خۆیانیان، باش دەرك و هەزم کردوە، ئەگەر تەماشای کتێبەکانیان بکەین زۆر چاك دەزانین، توانیویانە بچنە قووڵایی و، بنج و بناوانی هەموو ئەو فیکر و فەرهەنگ و کلتوور و تەوژمە فیکریی و سیاسییانەی، لە ڕۆژگاری خۆیاندا بوون و، توانیویانە بەر پەرچیان بدەنەوە و، ئیسلامیش بە هێز و پێزەوە بخەنە ڕوو، تا ئەوانە توانیویانە کاریگەرییان بێ.

١٤)- بێلایەنیی لە نێوان تـەوژمی ئیسـلامیی و عـەلمـانییدا و، بگرە (بۆ هەندێکیان) لایەنگریی کردنی تەوژمی عەلمانیی:

هەندێك لەوانەی بە حیساب لەسەر بانگ کردنی خەڵك، بۆ لای خوا حیسابن، خۆیان بێ لایەن (محاید) پێشان دەدەن، تاکو تۆمەتبار نەکرێن بە ئیسلامیی!! ناگونجێ تۆ بێلایەن بی لە نێوان تەوژمی ئیسلامیی و عەلمانییدا:

ڕۆژێك، مامۆستایەك کە لە شوێنێك مەلا بوو، لە مزگەوتەکەی خۆی دەریان کردبوو، هات بۆ لام، زۆر خۆی پێ مەزڵووم بوو، گوتم: چییە مامۆستا؟

گوتی: مامۆستا! دەریان کردووم لە مزگەوتەکەم.

گوتم: کەفارەتە (إن شاء الله)، قەیناکا، ئەو شتانەش هەر دەبن.

گوتی: ئاخر مامۆستا! دەزانی چیم زۆر پێناخۆشە؟

گوتم: چی؟

گوتی: تۆمەتباریان کردووم، گوتوویانە: تۆ ئیسلامیی!

منیش دەستم لە شان و پشتیداو، گوتم: کاکە مەلا! مەلا هەر دەبێ ئیسلامیی بێ، خۆ نابێ شتێکی دیکە بێ! ئەویش هەندێ فکری لێکردەوە و، گوتی: ڕاستە، بەڵام مەبەستم ئەوە بوو، کە لە حیزبێك دانیم!

گوتم: قەیناکا لە هیچ حیزبان دانی، بەڵام هەر دەبێ ئیسلامیی بی و، هەر لەگەڵ ئیسلام بی، چونکە ئەوەی لەگەڵ ئیسلام دا نەبێ، لەگەڵ کوفر دایە، لەگەڵ غەیری ئیسلام دایە.

خوای تاك و پاكیش ئەوەی زۆرجوان ڕوونكردۆتەوە كە فەرموویەتی:

﴿ أَمۡ نَجۡعَلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَٱلۡمُفۡسِدِينَ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَمۡ نَجۡعَلُ ٱلۡمُتَّقِينَ كَٱلۡفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ ﴾ ص.

واتە: ئایا ئەوانەی ئیمانیان هەیە و، كردەوە باشەكانیان ئەنجام داون، وەك خراپەكاران و تێكدەران لە زەوی دا تەماشایان دەكەین؟ یاخود ئایا پارێزكاران، وەك تاوانباران دادەنێین؟!

ئەم قسەیەم بۆ ئەو كەسانەیە، كە لە بەرگی مەلایەتیی و دینداریی دان، كەچی لەگەڵ حیزبێكی عەلمانیی دان، ئنجا هەشیانە دەڵێ: فەرقیان چییە، حیزب هەر حیزبە؟! چۆن فەرقیان چییە، نوێژكەر و نوێژ نەكەر فەرقیان زۆرە، كاتی خۆی شەڕ و ڕووبەروو بوونەوەمان بوو لەگەڵ هەندێك لەو حیزبانەدا، دوایی هەموو شتێ بڕابۆوە، یەكێك لەو بەرپرسانەی ئەوساكە دەعوەتی كردبووین، گوتی: مامۆستا! فەرقێكی وامان نەبوو.

گوتم: چۆن فەرقمان نەبوو؟

گوتی: ئاخر كوا ڕاستە گوتبووتان: ئەوانە هەموویان نامسوڵمانن؟!

گوتم: ئەگەر وامان گوتبێ، ئەوەش زێدەڕۆیی بووە، بەڵام بە خوا فەرقمان هەبوو.

گوتی: فەرقمان چی بوو؟

گوتم: ئاخر بە لای كەمەوە ئێمە نوێژكەر و ئێوەش نوێژنەكەر بوون!

گوتی: ئەوەیان ڕاستە، هەرچەندە من خۆم نوێژم دەكرد، بەڵام نوێژكەرمان دەگمەن و یەكجار كەم بوون!

بەڵێ بە حەقیقەت، هەندێ کەس هەر لە خۆی تێکدەدا، دەڵێ: حیزبەکان وەك یەکن و هیچ فەرقیان نیە!

ئاخر چۆن فەرقمان نیە؟ بەس لەبەر ئەوەی هەموویان ناویان حیزبە وەك یەکن؟! تۆ دەبێ تەماشای بەرنامەکەیان و کار و کردەوە و پەرێز و بەرهەمیان و نێوەڕۆکیان بکەی، چونکە ئەصڵی حیزب بوون، غەڵەت نیە، پەسند و بگرە پێویستە، کۆبوونەوە لەسەر باطیڵ و ستەم و گوناه غەڵەتە، ئەگەرنا ئەگەر لەسەر چاکە و هەق کۆبیەوە، خوای پەوەردگار باسی (حِزْبُ الله)ی کردوە، باسی (حِزْبُ الشیطان)یشی کردوە، ئنجا هەر کەس لەسەر فیکرەی شەیتانیی کۆبێتەوە، خراپە، بەڵام کەسێك لەسەر بەرنامەی خوا کۆبێتەوە، ئەوە شتێکی پەسندە و جێی ستایشە.

١٥)- نەبوونی هاوكاریی و تەبایی و ڕاوێـژ بە یەكدی كردن، چ جـای یەک بەرنامەیی و پێكەوە كاركردن و ... هتد:

ئەوەش بێگومان ناتەواویی و نەخۆشییەكی گەورەیە، كە لە نێو تەوژمی بانگەوازكاراندا هەیە، لە حاڵێك دا كە خوا بە ئەهلی ئیمان بە گشتیی دەفەرموێ:

﴿ وَٱعْتَصِمُوا۟ بِحَبْلِ ٱللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا۟ ﴿١٠٣﴾ ﴾آل عمران.

واتە: تێكڕاو وێكڕا دەست بە ڕێسمانی خواوە بگرن و پەرتەوازە مەبن.

﴿ وَلَا تَنَٰزَعُوا۟ فَتَفْشَلُوا۟ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ ﴿٤٦﴾ ﴾الأنفال.

واتە: پێكەوە ناكۆك مەبن، ئەگەرنا بێهێز دەبن و فەشەل دێنن و هێز و پێزتان نامێنێ.

كەچی مسوڵمانان تەنانەت زانا و مشوور خۆرەكانیشیان پێكەوە تەبا و هاوكار نەبن!! من زۆر خەفەت لەوە دەخۆم كە: بە دڵنیایی ئەم كاری هەرەدوەزیی و حیزبییە، هەندێك جار مسوڵمانان لە یەك دادەبڕێ! بەبێ ڕێك و پێكیی (تنظیم)، كاری جیددیی ناكرێ و، واقیع ناگۆڕدرێ، ئەوە شتێكە هیچ بەدیلمان بۆی نیە، بەڵام دەبێ وریاش بین و ئەو كاری بە كۆمەڵ و كاری حیزبییە، دامان نەبڕێ چ لە نێو خۆمان دا، چ لە خەڵك، ئێمە دەبێ بزانین چی دەكەین و چۆن دەكەین؟ زۆرجاران وام دێتە بەرچاو كە: ئەگەر ئاگامان لە خۆمان نەبێ، لە كۆمەڵگا و خەڵك دادەبڕێین و دەبینە بژاردەیەك و لە بازنەیەكی تەسكدا و قەتیس دەبین! ئەوەش نەخۆشییەكە دەبێ بە جیددیی چارەسەر بكرێ.

١٦)- گیرۆدەبوون بە نەخۆشیی لاسەنگییەوە و، گەورە کردنی شتی بچووک و بچووککردنەوەی شتی گەورە:

بۆ وێنـــــە:

١)- ڕیش، هێشتنەوە، من ڕیش هێشتنەوە بە سوننەت دەزانم.

٢)- دەلینگ هەڵپێچان (تشمير الثوب)، من پێم چاك نیە، كەس دەلینگی لە عەرزی بخشێ، بەڵام فەرموودەكە باسی ئەوە دەكات كە كاتی خۆی هەندێك كەس بە فیز و كەشخە عەبایان لە زەوی خشاوە، بێگومان پێغەمبەر ﷺ پێی ناخۆش بووە و هەڕەشەی لەو جۆرە كەسانە كردووە[1]!

٣)- پێچە گرتنەوە (إنتقاب) ئافرەتان ئەگەر بە چاكی بزانن و پێچە بكەن شتێكی باشە، بەڵام ئەگەر نەشیكەن، پێوەی مولزەم نین.

٤)- وێنەگرتن (تصوير).

ئنجا كەسێك:

١- مەسەلەی ڕیش هەبوون.

٢- پێچەگرتنەوەی ئافرەتان.

٣- پۆشاك شۆڕكردنەوە.

---

(١) مەبەست لەم فەرموودەیە: {عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: لاَ يَنْظُرُ اللهُ إِلَى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلاَءَ} أخرجه مالك برقم: ١٦٣٠، والبخاري برقم: ٥٤٤٦، ومسلم برقم: ٢٠٨٥.

٤- وێنە گرتن، ئەوانە لە خەڵك بكات بە شتی زۆر گەورە، بەڵام لە بەرانبەردا نەپرسیٚ: ئەریٚ ئەم وڵاتە چۆن بەڕێوە دەچیٚ؟ سیستمی حوكمڕانییەكەی چۆنە؟ ئەریٚ ئێمە لە ڕووی ئیدارەدانی وڵاتەوە: لە كوێی فەرمایشتی خوا: ﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ﴿٣٨﴾ ﴾الشورى، داین؟ ئایا بارودۆخی ئابوورییمان، لە كوێی ئەم ئایەتەی خوایە، كە دەفەرمویٚ:

﴿ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنكُمْ ﴿٧﴾ ﴾الحشر.

واتە: با سەروەت و سامان لە دەستی دەوڵەمەندەكاندا كورت هەڵنەیەت؟ چ جای لە دەستی ماڵێك و بنەماڵەیەكدا؟!

تۆی زانا و مامۆستا! نابیٚ پرسیار لەوەش بكەی؟ تۆ كە لە حوكمی موو هەڵكێشان (نتف الشعر) دەپێچیەوە؟ ئەدی بۆچی لە حوكمی مل هەڵكێشان ناپێچیەوە؟! ١٩٠

لە حوكمی خاڵ كوتان (وشم) دەپێچیەوە؟ ئەدی بۆچی لە حوكمی خەڵك كوتانیٚ ناپێچیەوە؟

بەڵیٚ لە لایەن هەندێك كەس و نێوەند و دەوڵەتەوە، زۆر جار شتی بچووك زۆر گەورە دەكریٚ، بە ناوی دینەوە و، شتی زۆر گەورەش زۆر بچووك دەكرێتەوە، یان هەر نادیدە دەگیریٚ، كە بە حەقیقەت ئەوەش نەخۆشییەكی كوشندەیە، تووشی هەندێك لە ئەهلی عیلم و بانگەوازكاران بووە و دەبیٚ.

١٧)- قسەکردنی گشتیی بەبێ دیاریکردنی بە ئامانج گیراوان و، کات و شوێن، بە جۆرێک کە کەس نەزانێ ڕووی دواندن لە کێیە؟:

واتە: نوختە نەخرێتە سەر پیت، هەندێك كەس هەر بە گشتی قسە دەكات، دەبێ وابێ و، نابێ وابێ!، بەڵام تۆ بڵێ: ڕووی قسەت لە كێیە؟ لەگەڵ سعودیەتە؟ لەگەڵ میصرتە؟ لەگەڵ عێراقتە؟ لەگەڵ ئێرانتە؟ لەگەڵ چ قەومێكتە؟ لە چ كاتێ؟ لە چ شوێنێ؟، دەبێ دیاریی بكرێ، ئنجا خەڵك سوودی لێ دەبینێ و لێی تێدەگات.

١٨)- بە پێی میزاج و طەبع خستنە ڕووی ئیسلام، نەک بە گوێرەی تەرازووی شەرع و پێویستیی خەڵک و جەماوەر:

خوا دەفەرمویَ: ﴿وَبِٱلۡحَقِّ أَنزَلۡنَٰهُ وَبِٱلۡحَقِّ نَزَلَ ١٠٥﴾ الإسراء.

واتە: قورئانمان بە حەق دابەزاندوە و، کە داشبەزیوە هەقی تێدایە، یانی: قورئان هەم بۆ خۆی هەقە، هەم شێوەی دابەزاندنەکەی هەقە، هەر ئایەتەی، هەر سوورەتەی، لە کاتی خۆی و، لە شوێنی خۆیدا دابەزیوە، ئێمەش دەبیَ وا بکەین، نەك بە میزاج و طەبعی خۆمان، باسی ئیسلام بکەین، دەبیَ بزانین داخۆ: ئایینی خوا چەندەی گرنگیی بە چی داوە؟ ئێمەش ئەوەندە گرنگیی پێبدەین، کەمتر، کەمتر و، زیاتر، زیاتر.

١٩٢

١٩)- دووچـاربوونی زێدەڕۆیی (إفـراط) و کەم تەرخـەمیی (تفریـط) وەک: زۆر ڕەشـبینیی و ترساندن و نائومێد کردنی خەڵک لە لایەکەوە، لە لایەکی دیکەشەوە: زۆر شلکردنەوەی دینداریی و دڵنیاکردنەوەی خەڵک و، بێ باک کردنیان:

هەرگیز لە یادم ناچێ، لە یاداشتەکانیشدا ڕەنگە نووسیبم[1]، لە مزگەوتێك بووم لەم شارە[2]، کاتی خۆی، لە پەیمانگای ئیسلامیی بووم، مامۆستایەك وتاری دەدا بۆ خەڵکەکە، گوتی: خەڵکینە! - خەڵکەکەش وەنەبێ زۆر بەدین و تەقوا بووبن - ئێوە خەریکە خۆتان بفەوتێنن! بەڵام ئەو دینداریی و مسوڵمانەتیی و چوونە بەهەشتە، هێندە زەحمەت نیە، بێ قەزابن، شتەکە هێندە قورس نیە و زۆر ئاسانە وەك ئاو خواردنەوە وایە! منیش تازە دەگەیشتمێ، مامۆستام بردە ئەولاوە و، گوتم: جەنابی مامۆستا! ئەو وتارەی تۆ بۆ قەومێکە، سووتابن بە شەونوێژ و ڕۆژوو عیبادەت و، هەموو پەراسوویان وەدەرکەوتبن، ئەو خەڵکەهی ئەوە نین، ئاوا بۆیان شل بکەیەوە، کە پێیان وابێ زۆریش بە زیادییەوە دینداریان کردوە! کەچی کەم و کوڕییان زۆرن!

١٩٣

گوتی: بەڵێ ڕاست دەکەی، ڕەنگە تۆزێ تێم پەڕاندبێ!

بێگومان سنووری میانجیی گرتن (التوسُّط) زۆر چاکە، لە هەموو شتێکدا.

---

(١) چەند مەڵۆیەك لە خەرمانی تەمەنم بەشی یەکەم: ١٩٦١ز- ١٩٩١ز.

(٢) مەبەست شاری سلێمانیی یە، چونکە ئەو وتارانە لەوێ لە هۆڵێك دا پێشکەش کراوان.

٢٠)- قسەی باش و کردەوەی خراپ، یان ڕواڵەت جوانی نێوەڕۆک وێران:

ئەمیش نەخۆشییەکی زۆر کوشندەیە، کە تووشی بەشێك لە بانگەوازکاران بووە، خوای بەخشەر پەنامان بدات، کە خۆمان گیرۆدەی ئەو گوناهە زلە:

(قسەی بێ کردەوە) بکەین، خوای دادگەر فەرموویەتی:

﴿كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفْعَلُونَ ٣﴾ الصف.

٢١)- زۆر دەنگ هەڵێنان و هات و هاوار کردن و، خۆ تووڕەکردن و، خۆ ترش و تاڵکردن لە کاتی وتاردان و قسەکردن دا، بە تـایبەت لە وتاری جومعەدا:

ئەمیش نەخۆشییەکی دیکەی ژمارەیەك لە وتار بێژ و بانگەوازکارانە، کە هەتا تینیان تێدایە دەنگ هەڵدەبڕن و، هاوار دەکەن و، بە زۆریش وایە لە قسە و وتارەکانیان دا: لای سەختگیریی و هەڕەشە و ترساندن و باسی سزا و جەزرەبەی خوا لە دنیا و دواڕۆژدا دەگرن!

بەڵام خوای کاربەجێ ئاوا ڕێنمایی بەکارهێنانی دەنگ و سەدا دەکات:

﴿ وَٱقۡصِدۡ فِي مَشۡيِكَ وَٱغۡضُضۡ مِن صَوۡتِكَۚ إِنَّ أَنكَرَ ٱلۡأَصۡوَٰتِ لَصَوۡتُ ٱلۡحَمِيرِ ١٩ ﴾لقمان.

١٩٥

واتە: لە دەنگت بگرەوە (زۆر دەنگ هەڵمەبڕە) چونکە ناخۆشترین دەنگ دەنگی کەرانە (بە هۆی زۆر بەهێزییەوە).

هەروەها لە بارەی خۆشیەوە فەرموویەتی:

﴿ نَبِّئۡ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ٤٩ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ ٱلۡعَذَابُ ٱلۡأَلِيمُ ٥٠ ﴾الحجر.

واتە: هەواڵ بدە بە بەندەکانم کە: بە دڵنیایی هەر من لێبوردەی میهرەبانم، هەروەها تەنیا سزای منیش سزایەکی بە ئێشە.

تەوەری دەیەم و کۆتایی

چۆن دەتوانین بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن بۆ ئیسلام بکەین؟

بەڕێـــزان!

بێگومان لە دوای ئەو نۆ (٩) تەوەرەی کە ڕابردن، وەڵامی ئەو پرسیارە ئاسان بووە، بەڵام بۆ زیاتر بەرچاو ڕوونیی، ئێمە لە دوازدە (١٢) بڕگەدا، هەندێك تیشك دەخەینە سەر ئەوەی: چۆن دەتوانین بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن بۆ ئیسلام بکەین؟

١)- شارەزاییەکی قووڵ و فراوان لە ئیسلامی بەرجەستە لە قوڕئان و، لە ڕێبازی پێغەمبەری کۆتایی (موحەممەد)دا ﷺ:

خوا دەفەرموێ:

﴿ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ ﴾الأحزاب.

واتە: هەر کەسێ فەرمانبەریی خوا و پێغەمبەرەکەی بکات، سەرکەوتنێکی مەزن، سەرکەوتوە، بە مراد و، بە ئامانج گەیشتوە.

چۆن بە قسەی خوا دەکەین؟ بە هۆی پابەندیی بە قوڕئانەوە، چۆن بە قسەی پێغەمبەر ﷺ دەکەین؟ بە هۆی گرتنی ڕێباز و سوننەتەکەیەوە.

٢)- ئاشناییەکی باش بە واقیعی فیکریی و سیاسیی و کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگا، هەروەها هەل و مەرجی سیاسیی ناوچەیی و جیهانیی:

پێشتریش ئەم ئایەتەمان چەند جارێك هێنا:

﴿ قُلۡ هَٰذِهِۦ سَبِيلِيٓ أَدۡعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِيۖ وَسُبۡحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾ يوسف.

زۆرجار تێبینیی کراوە، کەسێ قسەیەکی هەق و ڕاستی کردوە، بەڵام بە کەڵکی کات و شوێنەکە نەهاتوە، قسەکە هەق بووە و، چاك بووە، بەڵام بە کەڵکی ئەوێ نەهاتوە، جاری دیکەش باسم کردوە: کاتی خۆی (لەساڵی ١٩٨٣ز دا) جارێك لە ئۆردووگای زۆرە ملێی بە [بەستەستێن] چوومە مزگەوتێك، مامۆستایەك وتاری دەدا، ئەو حەدیسەی بۆ خەڵك دەخوێندەوە، کە خولاسەی مانایەکەی ئەوەیە: کابرایەك نەوەدو نۆ (٩٩) کەسی کوشتوە، چۆتە لای عابیدێك، گوتویەتی: دەمەوێ تۆبە بکەم، بەڵام نەوەد ونۆ قەتلم کردوە! عابیدەکە گوتوویەتی: بڕۆ خوا لێت خۆش نابێ، ئەویشی کوشتوە و، کردوویەتی بە سەد (١٠٠)، دوایی چووە بۆ لای زانایەك، زانایەکە دڵی خۆشکردوە و ڕێنمایی کردوە و، گوتوویەتی: ڕەحمەتی خوا زۆر لە گوناهی تۆ گەورەترە، بەڵام بچۆ بۆ فلان شوێن، لەوێ خوا پەرستیی بکە، دوایی لە نیوەی ڕێیە فریشتە گیانی دەکێشن، فریشتەی دۆزەخ و بەهەشت لێیان دەبێ بە مشتومڕ، سەرەنجام ڕێیەکە دەپێون، دەبینن لەو شوێنە نزیکترە، کە بۆی دەچێ و، دەیبەنە بەهەشت[1].

---

(١) {عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، قَالَ: كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِنْسانًا ثُمَّ خَرَجَ يَسْأَلُ فَأَتَى رَاهِبًا، فَسَأَلَهُ فَقَالَ لَهُ: هَلْ مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ: لاَ فَقَتَلَهُ، فَجَعَلَ يَسْأَلُ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: ائْتِ قَرْيَةَ كَذَا وَكَذَا فَأَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَنَاءَ بِصَدْرِهِ نَحْوَهَا فَاخْتَصَمَتْ فِيهِ مَلاَئِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلاَئِكَةُ الْعَذَابِ فَأَوْحى اللهُ إِلَى هذِهِ: أَنْ تَقَرَّبِي وَأَوْحى اللهُ إِلَى هذِهِ: أَنْ تَبَاعَدِي وَقَالَ: قِيسُوا مَا بَيْنَهُمَا فَوُجِدَ إِلَى هذِهِ أَقْرَبَ بِشِبْرٍ، فَغُفِرَ لَهُ} أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي: ٦٠ كتاب الأنبياء: ٥٤.

منیش لە دڵی خۆمدا گوتم: ئێستا چەکداری وای ڕژێم هەیە، هەر پازدە، بیست (١٥- ٢٠) کاروانچیی کوشتوون، دەڵێ: بەخوا جاریَ زۆری ماوە بۆ نەوەد و نۆ (٩٩)، هەروەها ئەوەی سی چل(٣٠-٤٠) کوشتوون یان ڕووت کردووتەوە، دەڵێ: زۆرم ماوە بۆ سەد(١٠٠) کەس! دوایی بە مامۆستایەکەم گوت: مامۆستا! کەی ئەو حەدیسە هی ئێرەیە.

گوتی: چۆن؟

گوتم: ئەو حەدیسەی پێغەمبەر ﷺ، دەرمان و چارەسەرە، ئەوە خۆراك (غذاء) نیە، بە کەڵکی هەموو خەڵك بێ، ئەوە دەرمانە، بێگومان ئەوەی پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی، هەمووی بە کەڵکی هەموو شوێنێك نایەت، هەمووی بۆ هەموو خەڵکی نەفەرمووە، بۆ وێنە: یەکێ هاتوە بۆ خزمەتی، گوتوویەتی: (أوْصِني) ئامۆژگارییم بکە؟ فەرموویەتی: (لا تَغْضَب)[1]، تووڕە مەبە، سێ جاران، بۆی دووبارە کردۆتەوە، ئنجا ئایا دەگونجێ ، هەر کەسێ بێ بۆ لات، بڵێ: ئامۆژگارییم بکە! بڵێی: تووڕە مەبە؟، هی وا هەیە لەوانەیە، وا پێویست بکات بڵێی: تووڕەبە، چونکە لەو کەسانەیە کە زوڵمیشی لێبکەن، مێشێ لە ئاو ناکات.

هەروەها یەکێ هاتوە بۆ خزمەتی گوتوویەتی: (أوْصِني)، ئەویش فەرموویەتی: پارێز لە خوا بکە و، لە دوای ئەنجامدانی هەر خراپەیەك، چاکەیەك بکە و، بە ڕەوشتی جوان مامەڵە لەگەڵ خەڵکدا بکە[2].

---

(١) {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اَللَّهِ! أَوْصِنِي، فَقَالَ: لَا تَغْضَبْ، فَرَدَّدَ مِرَارًا، قَالَ: لاَ تَغْضَبْ} أَخْرَجَهُ اَلْبُخَارِيُّ برقم: ٦١١٦.

(٢) {عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِي اللهُ عَنْهُ، قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِي قَالَ: اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتْبِعْ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ } أَخْرَجَهُ أحمد

یان یەکێ هاتوە بۆ خزمەتی، گوتوویەتی: برایەکەم سکی دەچێ، فەرموویەتی: هەنگوینی بدەیە (اسْقِهِ عَسَلاً)[1]، ئنجا ئایا هەر کەس، سك ئێشەی بوو، دەڵێی: هەنگوینی بدەنێ؟! ئەگەر ڕیخۆڵە کوێرەی بێ، هەرچەندە هەنگوینی بدەیە، خراپتر دەبێ و، پێی چاك نابێ.

کەواتە: گرنگە کات و شوێنەکە دیاریی بکرێ، گرنگە ئێمە بزانین: چ قسەیەك، لە چ شوێنێکدا دەکەین؟ (لِكُل مَقامٍ مَقال)، ئەوەش کاتێك دەبێ، وێڕای ئیسلام، شارەزایی واقیعەکەشمان بین.

٣)- ئیمان و تەقوا و تەزکیەی نەفس و زیکری خوا و پاڕانەوەی بە کوڵ:

خوا دەفەرموێ: ﴿ فَٱذْكُرُونِىٓ أَذْكُرْكُمْ وَٱشْكُرُوا۟ لِى وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾ ﴾ البقرة.

زۆر تەئکید لەوە دەکەمەوە، چونکە پێم وایە، ئەگەر چ بڕ[2] بۆ خوا ساغ بین، بە دڵنیایی خوا ڕێنماییمان دەکات، چونکە هەموو دەمێ ئەو ئایەت و حەدیسانەت هەموویان لەبەر چاو نین، بەڵام دڵەکەت هەموو دەمێ لەگەڵ خۆتە، پێشینانمان دەڵێن: (عەقڵ لە دایك و باب چاکترە)، دایك و باب هەموو دەم لەگەڵت نین، بەڵام

برقم: ٢١٤٤١، تعليق شعيب الأرنؤوط: حسن لغيره.

(١) {عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: أَخِي يَشْتَكِي بَطْنَهُ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلاً، ثُمَّ أَتَى الثَّانِيَةَ، فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلاً ثُمَّ أَتَاهُ الثَّالِثَةَ، فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلاً ثُمَّ أَتَاهُ، فَقَالَ: فَعَلْتُ فَقَالَ: صَدَقَ اللهُ وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ، اسْقِهِ عَسَلاً فَسَقَاهُ، فَبَرَأَ} أَخْرَجَهُ اَلْبُخَارِيُّ برقم: ٥٣٨٦.

(٢) چ بڕ: هەر ئەندازەیەك، کەم یان زۆر.

عەقڵەکەت هەموو دەم لەگەڵ خۆتە، ئنجا دڵ ئەگەر ئیمانی چاکی تێدابوو، تەقوای تێدابوو، بۆت دەبێتە قیبلەنوما و، ڕێت پێشان دەدا، هەموو دەمێ، ئایەت و حەدیسەکانت لەبەر نین، هەموو دەم کتێبەکانت لەلا نین، تەماشایان بکەی، بەڵام دڵەکەت هەموو دەمێ لەگەڵ خۆتە، بۆیە ئەگەر کاری باشی لەسەر بکرێ، ئەو دڵە بۆت دەبێە قیبلەنوما، هەق و ناهەق، ڕاست و چەوت، حەڵاڵ و حەرامت، زۆرجار بۆ دیاریی دەکات.

٤)- پشت بە خوا بەستن و، ئیرادە و عەزیمەتێکی مەحکەم و نەلەخشاو:

خوا تبارك وتعالى فەرموویەتی: ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ ۝٣﴾ الطلاق.

٢٠٣

واتە: هەر کەس پشت بە خوا ببەستێ، خوا بەسیەتی. بەڵێ بەبێ پشت بە خوا بەستن و، بەبێ ئیرادە و عەزیمەتێکی مەحکەم، لە بەرانبەر ترس و تەماع و هەڕەشە و گوڕەشە و فشاردا، ئینسان ناتوانێ خۆ ڕابگرێ، ئنجا ئەوەی خەڵك لێی دەترسێ بە گشتی دوو شتە: ١- مردن، ٢- بژێو، خوای تاك و پاکیش هەردووکیانی بە دەست خۆیەوە گرتوون:

﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ كِتَٰبًا مُّؤَجَّلًا ۝١٤٥﴾ آل عمران،

واتە: هیچکەس بە بێ مۆڵەتی خوا بۆی نیە بمرێ، بە پێی نووسینێکی کات بۆ دانراو.

﴿وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا ۝٦﴾ هود.

واتە: هیچ پیڕۆیەك لەسەر زەوی نیە مەگەر بژێوی لەسەر خوایە.

مرۆڤ ئەگەر بەڕاستیی ئیمانی هەبێ، ڕزق و ئەجەل، هەردووكیان خوای پەروەردگار بۆ هیچ كەسی بەجێ نەهێشتوون، بە دەست خۆیەوە گرتوون، هەر ئەو دوو شتەشن كە خەڵك دەترسێنن، ئنجا بە خوا نە ترسنۆكیی تەمەنی كەس درێژ دەكات، نە ئازایەتیی كورتی دەكاتەوە، ئازا و ترسنۆك، هەموویان وەك یەك دەمرن، نە فەرم بینیوە لە شەڕێدا، لەبەر ئەوەی هەڵاتوە، فیشەك بە پشتی كەوتوە، ئەگەر سەنگەری بە جێ نەهێشتبایە، ڕەنگە سەلامەت بووایە!

٥)- قورئان كردنە پێوەر و تەرازووی گرنگییدان بە مەسەلەكان، بۆ پارێزران لە زێدەڕۆیی و كورتهێنان:

خوا عزوجل دەفەرموێ: ﴿ ٱللَّهُ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ ٱلْكِتَـٰبَ بِٱلْحَقِّ وَٱلْمِيزَانَ ﴿١٧﴾ ﴾الشورى، واتە: ئەو خوایەی كە ئەم كتێبەی دابەزاندوە بە هەق و، تەرازووشی دابەزاندوە، یاخود بە هەق و بە تەرازووش دایبەزاندوە، (المیزان) دەگونجێ بە ژێر (كسرة)[1] بخوێنرێتەوە، یانی: خوا قورئانی بە هەق و بە تەرازوو دابەزاندوە. ٢٠٤

ئەگەر بەسەر (فتحة)یش بێ، یانی: قورئانی دابەزاندوە بە هەق و، تەرازووشی لەگەڵ دابەزاندوە، كە تەرازووەكەش هەر لە نێو خۆیدایە.

بەڕێزان! ئەم قورئانە گرنگیی بە چ شتێكدات، بە قەدەر ئەوەندەی قورئان گرنگیی پێداوە، ئەوەندە گرنگە، بۆ نموونە: خوای كارزان لە یەك ئایەتدا باسی تەیەممومی كردوە، دەزانم لە دوواندا باسی كردوە[2]،

---

(١) بەڵام لە خوێندنەوە باوەكان (القراءات المعروفة) دا نەهاتووە.

(٢) واتە: لە ئایەتی (٤٣)ی (النساء) و لە ئایەتی (٦) (المائدة)دا.

بەڵام لە یەکێکیاندا، بە شێوەی تایبەت، کە ئایەتی ژمارە شەش (٦)ە لە سووڕەتی (المائدة)، هەروەها لە یەك ئایەتدا خوا باسی غوسڵ و دەستنوێژی کردوە، بەڵام ئێمە فیقهی (طهارة) و دەستنوێژ و غوسڵ و تەیەممومان زۆر قەبەیە! کەچی فیقهی سیاسەتی شەرعییمان ئەو هەموو ئایەتە هەن و، ئەو هەموو فەرمایشتانە هەن، چەند کەم و بچووکە! دەبێ جار جار ڕەخنە لە مێژووی خۆشمان بگرین.

ئێمە ئەگەر بە ئەندازەی ئەوە کە کتێبی خوا گرنگیی بە شتەکان دەدا، گرنگییان پێبدەین، زۆر، زۆر و، کەم، کەم[1]، گیرۆدەی هەندێك جۆرە هەڵە نابین و تووشی زێدەڕۆیی و کەم تەرخەمیی نابین، پێغەمبەریش ﷺ بە تەئکید، ڕێباز و سوننەتەکەی هەر بە پێی قورئانە.

٦)- خۆ بژارکردن لە سیفەتە نزمەکان و، خۆ ڕازاندنەوە بە خەسڵەتە پەسندەکان، (التخلية من الرذائل، والتحلية بالفَضائل):

خوا سبحانه وتعالى دەفەرموێ: ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾﴾ الأعلى.

واتە: بە دڵنیایی هەر کەس خۆی پاك و چاك بکات سەرفرازە. وشەی (زَكَى)ش سێ مانای هەن: (طَهُرَ)، (صَلَحَ)، (نَمَا) واتە: پاکبۆوە، چاك بوو، گەشەی کرد[2]، کەواتە: (قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ) یانی: سەرفراز کەسێکە کە خۆی: پاك کردوە و، چاك کردوە و، گەشە پێداوە.

---

(١) واتە: ئەوەی کتێبی خوا زۆری گرنگیی پێداوە، ئێمەش زۆر گرنگیی پێبدەین و، ئەوەی کەمیشی گرنگیی پێداوە، کەمی گرنگیی پێبدەین.

(٢) بڕوانە: المعجم الوسيط، ص ٣٩٦.

٧)- دڵسۆزیی و پەرۆش و خۆشەویستیی و بە تەنگەوەبوون بۆ خەڵك، بە گشتی:

فەرمایشتێکی پێغەمبەر ﷺ دێنم، بۆ ئەوەی بزانین پێغەمبەر ﷺ چەندە بە تەنگ خەڵکەوە بووە، خەڵك بە گشتی، بە کافر و مسوڵمانەوە، پێغەمبەر ﷺ، دەفەرموێ: {إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ النَّاسِ، كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا، فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ، جَعَلَ الْفَرَاشُ وَهذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِي تَقَعُ فِي النَّارِ، يَقَعْنَ فِيهَا، فَجَعَلَ يَنْزِعُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ، فَيَقْتَحِمْنَ فِيهَا، فَأَنَا آخُذُ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ، وَهُمْ يَقْتَحِمُونَ فِيهَا}[1].

واتە: وێنەی من و وێنەی خەڵك (خەڵك بە گشتی)، وەك پیاوێك واین، ئاگرێکی کردۆتەوە، کاتێك ئاگرەکە مەشخەڵی دا و، دەوروبەری خۆی ڕۆشن کردەوە، پەپوولە و مێش و مەگەز دەکەوتنە نێوی، ئەویش دەری دەکردن، (بۆ ئەوەی بەو ئاگرە نەپرووکێن و نەسووتێن)، ئەوانیش هەر خۆیانیان تێ دەهاویشت، ئەویش دەیویست دەریان بکات، منیش پشتێنتان دەگرم و، ڕاتاندەکێشم، کە خۆتان لە ئاگر نەهاوێن، کەچی هەر خۆیانی تێدەهاوێن.

کە بێگومان مەبەستی کافرەکان بووە، مەبەستی لەو خەڵکە بووە، کە بانگیان دەکات بۆ لای خوا، کەچی ئەوان بە دەنگیەوە نایەن و، خۆیان بۆ دۆزەخ داوێن.

ئنجا دەبێ ئێمەش ئاوا بین، تەماشا بکەن پێغەمبەر ﷺ چەند نموونەیەکی جوان دێنێتەوە!!

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٦٤٨٣، وَمُسْلِمٌ: ٢٢٨٤، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ.

٨)- هەبوونی بەرنامە و، دامەزراوەکان و پرس و ڕاو، ڕاوێژ بە یەکدی کردن، بۆ ڕێك و پێك کردنی کاری بانگەواز:

پێشتریش باسمان کرد و، پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: {إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ}[1]. واتە: خوا چاك ئەنجامدانی لەسەر هەموو شتێك، پێویست کردوە، یانی: دەبێ چاك و ڕێك دەبێ ئەنجام بدرێ.

هەروەها فەرموویەتی: {إِنَّ الله يُحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلاً أَنْ يُتْقِنَهُ}[2]، واتە: بە دڵنیایی خوا حەز دەکات، هەرکات یەکێك لە ئێوە کارێکی کرد، بە وردەکاریی بیکات.

٩)- عــەقڵ کراوەیی بە ڕووی شـێواز و ئــامڕاز و میکانیزمە تازە و هاوچەرخەکاندا:

دەقێك هاتوە زۆربەی زانایان بە شوێنەوار(أَثَرْ)یان داناوە: {الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا، فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا}[3]، واتە: حیکمەت، (قسەی باش، زانیاریی باش، شتی پەسند) ونبووی مرۆڤی بڕوادارە، لە هەر شوێنێ بیدۆزێتەوە، لە هەموو کەس پێی شایستەترە.

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: ١٧١٥٤، وَمُسْلِم برقم: ١٩٥٥، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: ٢٨١٥، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: ١٤٠٩.

(٢) أَخْرَجَهُ البَيْهَقِي فِي «شعب الإيمان» برقم: ٥٣١٢، وَأَبُو يَعْلَى برقم: ٤٣٨٦، وَصَحَّحَهُ الألباني في «الصحيحة» برقم: ١١١٣.

(٣) أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم: ٢٦٨٧، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: ٤١٦٩، حَدِيثٌ ضَعِيف، وقال الألباني: ضَعِيفٌ جدًّاً.

١٠)- خۆ دوورگرتن لە دەمارگیریی و خۆ پەسندیی و داخراویی، لە چوارچێوەی ڕێکخراو و گرووپ و مەشرەب و مەزهەب و ... هتددا:

هەیە خووی بە مەزهەبێکەوە گرتوە، وا دەزانێ دین بەس لە وێدایە، هەیە بە مەشرەبێکەوە، هەیە بە شێخێکەوە، هەیە بە جۆرە کتێبێکەوە، کاتی خۆی کە کتێبی: (زانایانی ئیسلام کێن و چۆنن؟)م نووسی، وەك لە پێشەکییەکەیدا، ئاماژەم پێکردوە (لە چاپی سێیەمیدا): یەکێك هات بۆ لام، گوتی: مامۆستا! هەندێك کەس ڕەخنەیان لەو کتێبەی تۆ گرتوە!

گوتم: ئنجا ئاساییە، بەڵام ڕەخنەکە چییە؟

گوتی: ڕەخنەکە ئەوەیە، دەڵێن: چۆن پێکەوە باسی ئەبو حەسەنی ئەشعەریی و، ئەبوو حامیدی غەززالیی و ئیبنو تەیمییە و، ئەلعیز بنو عەبدو سسەلام و ئیمام نەوەویی و ....هتدی کردوە! ئەوانە پێکەوە ناگونجێن؟!

گوتم: کێشەکە چییە؟

گوتی: کێشەکە ئەوەیە دەڵێن: ئەوانە هەر یەکەی جۆرێکن!

گوتم: ئاخر کارەکە بەوە چاك بووە، کە هەر یەکەی جۆرێکن، چونکە پێم وایە سەرجەم زانایانی ئیسلام، تەعبیر لە ئیسلام دەکەن و، بە هەموویان نوێنەرایەتیی ئۆممەتی پێغەمبەر ﷺ دەکەن، بەڵام دیارە ئەو کەسە بە باریکە ڕێیەك دا ڕۆیشتوە و، وا دەزانێ: هەر ئەو باریکە ڕێیە ئیسلامە! نا، ئەوە تەنیا باریکە ڕێیەکە و، دەبێ بگەڕێتەوە بۆ شەقامە ڕێیی شەریعەت و دەریای قورئان و سوننەت، بەڵام جۆگەلەکانی: مەزهەب و فەتوا و ئیجتیهاد و بەرهەم و

کتێبی ئەم و ئەو، هیچی بە تەنیا تەعبیر ناکات لە هەموو ئیسلام و، بە هەموویان: تەعبیر دەکەن، لە مسوڵمانەتیی و دینداریی، کۆی مسوڵمانان و تێگەیشتنیان بۆ وەحیی.

بە حەقیقەت زۆر گرنگە ئێمە لە بواری بانگ کردنی خەڵکدا بۆ لای خوا، بانگیان بکەین بۆ دەریای فراوانی شەریعەت.

بەڕێــزان! ڕەجاتان لێدەکەم، بە ناهەق خەڵك لە قوللەی قاف مەکێشن و، مەیانخەنە سەر باریکە ڕێ و نێو جۆگەلەی مەزهەب و مەشرەب و بیروڕا جۆراو جۆرەکانەوە، کە سەرەنجام لەوێدا گرفتاریان بکەن و بیانخنکێنن!

بەڕێــزان!

دینی خوا، خەڵك سەغڵەت ناکات، بۆیە هەر کات سەغڵەتیی هەبوو، بزانە جۆرێك لە تێنەگەیشتن لە ئایینی تێر و تەواوی خوای پەروەردگار هەیە، هەڵبەتە سەغڵەتیی بەو واتایە نا، کە ئینسان ئارەقێ نەکا و، ماندوو نەبێ! بەڵکو بەو واتایە کە مرۆڤ عاسێ بێ و، نەزانێ چی بکات! بەڵێ بەرنامەی خوای کارزان و میهرەبان هەرگیز خەڵك عاسێ ناکات.

١١)- كار لەسەرخۆكردنی جیددیی لە هەموو ڕوویێكەوە، كە سەرەنجام بابای بانگەوازكار بە زمانی حاڵ و كردار، هۆكاری ڕاكێشانی خەڵك و، تێگەیاندن و پێگەیاندنیان بێ، سەر مەشقێكی باش و چاو ساغێكی دڵسۆز و ئەمینداریان بێ:

وەك خوای بێ هاوتا لە بارەی پێغەمبەرانی پاپە بەرزی خۆیەوە، فەرموویەتی:

﴿وَجَعَلْنَٰهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِمْ فِعْلَ ٱلْخَيْرَٰتِ وَإِقَامَ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءَ ٱلزَّكَوٰةِ ۖ وَكَانُوا۟ لَنَا عَٰبِدِينَ ﴿٧٣﴾﴾ الأنبياء.

واتە: ئەوانەمان كردە پێشەوایانێك، كە بە فەرمانی ئێمە ڕێنمایی (خەڵك) بكەن و، ئەنجامدانی كردەوە چاكەكان و بەرپا كردنی نوێژو زەكاتدانمان بۆ سروش كردن و، بۆ ئێمە بەندەو پەرستەر (ی زۆر چاك) بوون.

هەڵبەتە كاتێكیش بانگەوازكاران كاری جیددیی هەمەلایەنە لەسەر خۆیان دەكەن، خۆیان دەكەنە خاوەنی كەسایەتییەكی بەهێزو پێزی وا كە بە زمانی كردارو حاڵ پێش قسەو وتار، خەڵك بەرەو لای خوای بەرزو مەزن و ئایین و بەرنامەكەی بانگ بكەن، وەك زۆر جاری دیكەش گوتوومانە: زمانی حاڵ و كردار زۆر جار لە زمانی قسەو گوفتار كاریگەرترە بۆ بەرچاوڕوونكردنەوەی خەڵك و ڕێنمایی كردنیان، هەر بۆیەش گوتراوە: (عَمَل رجُلٍ فِي أَلْفِ رَجُل، أَبْلَغُ مِنْ قَوْلِ أَلْف رَجُل فِي رجل) كاریگەریی كردەوەی پیاوێك لە هەزار پیاودا، زیاترە لە قسەی هەزار پیاو لە پیاوێكدا.

١٢)- ڕێز و تەقدیر و خۆشەویستیی هەبوون، بۆ هەموو ئەوانەی لە بواری گەیاندنی پەیامی خوا و فێرکردن و پەروەردەکردنی خەڵکدا، کاردەکەن و، ڕاوێژ و هاوکاریی کردن لەگەڵیاندا:

ئەو قسانەی بۆتان دەکەم، بە جیددیی لێم وەربگرن: ئەوە بە کەڵك نایەت، لایەنێکی ئیسلامیی لەوێ، ئەوی دیکە لەوێ، ئەوی دیکە لەوێ، ماڵ ماڵۆکێنە بە کەڵك نایەت، دەبێ بیر لەوە بکەینەوە: ئەو ماڵانە هەموو بکەینە یەك ماڵ، دەبێ بیر لەوە بکەینەوە، بەلای کەمەوە پێکەوە هاوکار بین، ئەگەر نەشگونجێ بانگەوازی ئیسلامیی، بکەینە یەك دەنگ و ڕەنگ و سەنگ، با لایەنی کەم: لە یەك تێگەیشتن و، ئاگا لە یەکدی بوون و، دڵ بە یەکدی خۆشبوون و، پشتیوانیی یەکدی کردنمان، هەبێ.

نێوەڕۆک

لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر
AliBapir/عەلی باپیر
archive.org/details/@alibapir
PDF
AliBapir/عەلی باپیر
کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر
AliBapir
Google Play
App Store
www.alibapir.net
کوردی - عربي - English
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

بەرەو بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن

لـەم کتێبـەدا "کـە تەرخانـم کـردوە بـۆ بـاس و خواسـی بانگـەواز" هەوڵدەدەیـن ئـەوەی بەپێویسـتی دەزانیـن لەبـارەی بانگەوازێکـی ڕاسـت و ڕەسەنەوە بیخەینەڕوو، لەم دە (10) تەوەرەدا:

1- پێناسەی بانگەواز.

2- گرنگیی و پێگە و حوکمی بانگەواز.

3- پلەو پایەی بانگەوازکاران.

4- ئامانج و مەبەستی بانگەواز.

5- ڕێبازی بانگەوازو، شێوازو ئامڕازەکانی.

6- چەسـپاویی ڕێبـازو ئامانجـی بانگـەوازو، داهێنـان و تازەگەریـی بەردەوام لە شێوازو ئامڕازەکانیدا.

7- بنەما گرنگەکانی بانگەواز.

8- ئاکارو ڕەوشتە پەسندە بنەڕەتییەکانی بانگەوازکاران.

9- چەند هەڵەو نەخۆشییەکی بەشێك لە بانگەوازکاران.

10- چۆن دەتوانین بانگەوازێکی ڕاست و ڕەسەن بۆ ئیسلام بکەین؟

هیواداریشـم توانیبـمان هەرچـی لـەم هـەل و مـەرج و واقیعـەدا، بـۆ بانگەوازکاران پێویستە، بەکورتیی و پوختیی بیخەینەڕوو.

 www.alibapir.net

 /alibapir1

 /alibapir

نوسینگەی تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوە
هەولێر - شەقامی ٦٠مەتری تەنیشت منارەی چۆلی

+964 750 818 08 66
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com

 /TafseerOffice